

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

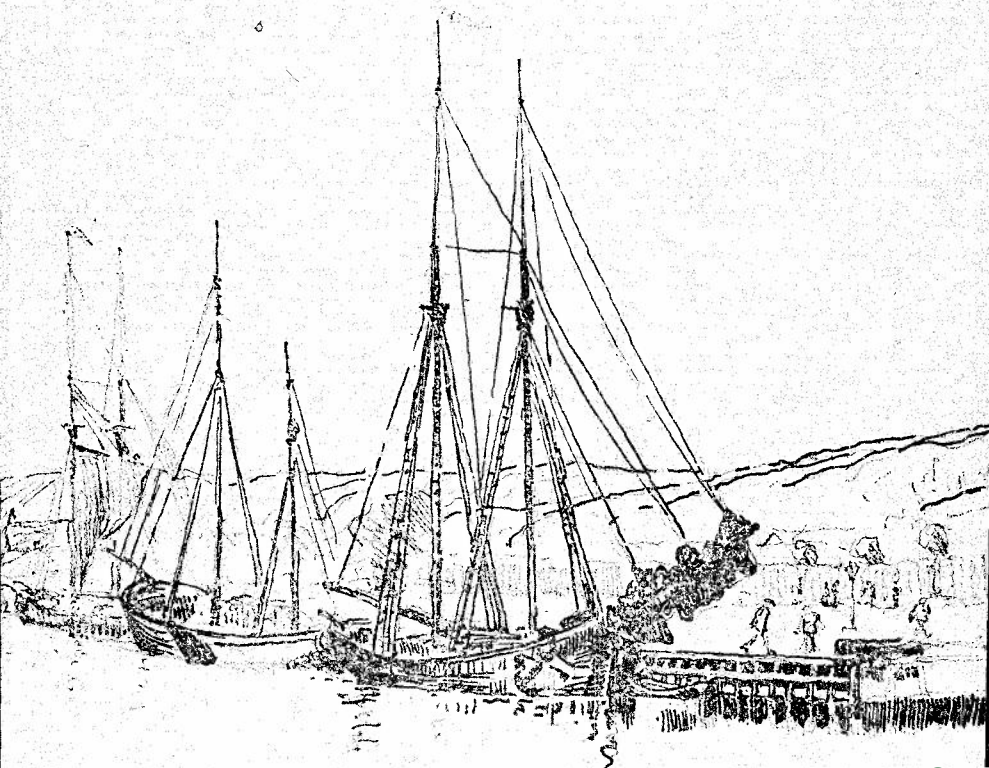
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VEJLE AMTS AARBOG

1966

[The page contains extremely faint and illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document. The text is too light to transcribe accurately.]

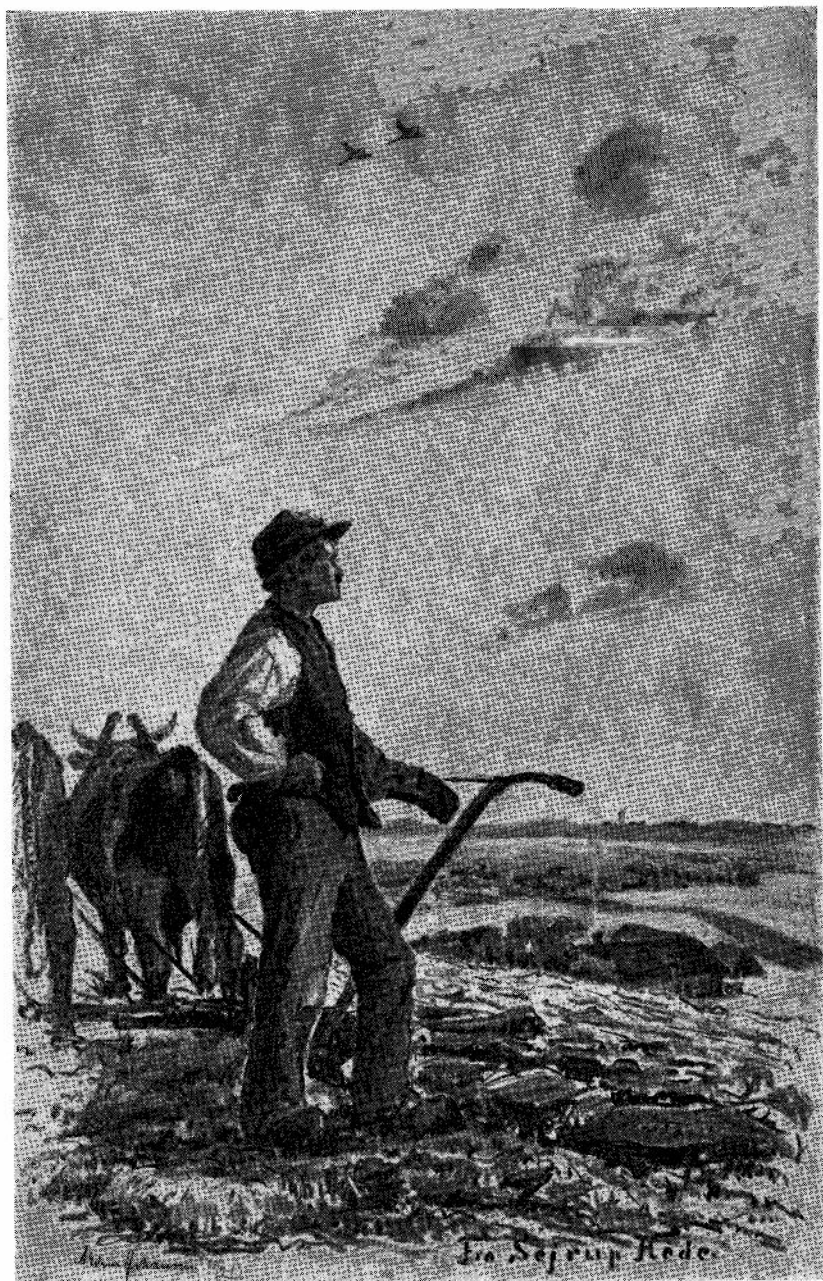

VEJLE AMTS AARBOG

1966

UDGIVET AF
VEJLE AMTS HISTORISKE SAMFUND

En Sejrup Aede

VEJLE AMTS AARBOG

UDGIVET AF

VEJLE AMTS HISTORISKE SAMFUND

1966

I KOMMISSION HOS
KONRAD JØRGENSENS BOGTRYKKERI A/S
KOLDING

Redaktionsudvalg:

Amtslæge, Dr. med. *Jakob Jakobsen*, Vejle (Formand).

----- (*vakant*).

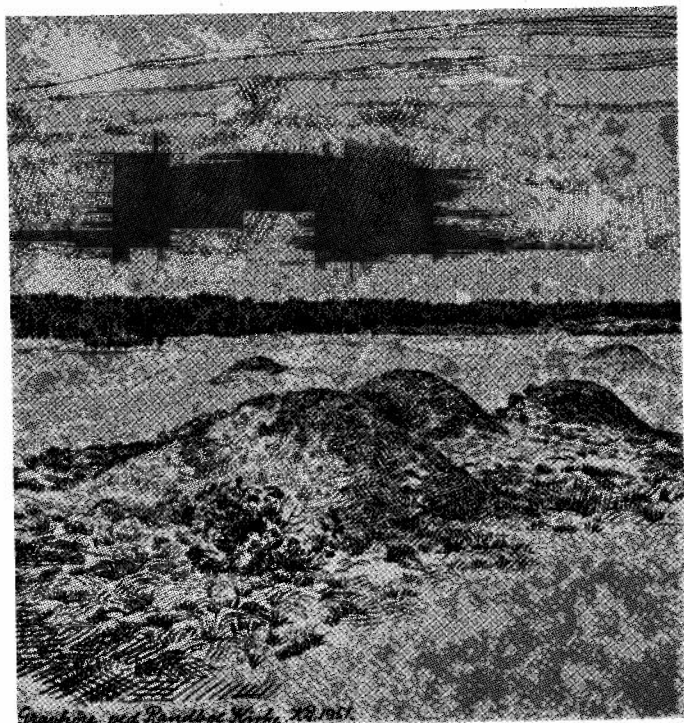
Museumsinspektør, mag. art. *Sigvard Skov*, Koldinghus.

INDHOLD

1966

	Side
Frontespice: <i>A. Edsen Johansen</i> : Hedebonden ved fyraften.	
<i>A. Th. Geertsen</i> : »Den gamle hærvej«, et digt med illustration af <i>Knud Dahl</i>	9
<i>C. Engholm</i> : Det nye kongeportræt på Bülow's kaserne	15
<i>Åxel Rude</i> : Koldinghus — som det var	19
<i>Ebba Sørensen</i> : Farfar, en anden »glemt« kunstner fra Vejle amt	27
<i>Jakob Jakobsen</i> : Dagmargården i 100 år	45
<i>Otto Lindemark</i> : Wolly, den eneste sorte på »Det sorte apotek« i Vejle	69
<i>Åxel Rude</i> : Barn af sin by — om Harald Kidde og hans digtning	77
<i>Otto Asmus Thomsen</i> : Harald Kidde og hans slægt	95
<i>R. Volf</i> : Kumlerne i Jelling	133
Nekrologer:	
<i>Jakob Jakobsen</i> : Arnold Hansen in memoriam	151
<i>Sigv. Skov</i> : Fabriksinspektør J. C. Larsen	159
Regnskab	161
Årsmøde 1966	164
Anmeldelser	166

Smudsomslaget viser Vejle havn på Harald Kiddes tid tegnet af *A. Edsen Johansen*.

Gravhøje ved Rønnebæk Kirke. 22. 1957.

DEN GAMLE HÆRVEJ

*Over Jyllands brede,
vindblæste og puklede ryg
går en gammel sporslidt vej
fra syd til nord.
Her huggede urfolket sig frem
skridt for skridt
gennem vildskoven.*

*Flintøksen fattedes hårdt
af mænds barkedede næver,
og under buskede bryn
vågede skarpe øjne
på dyrs og vætters anslag.*

*Nær åens livsfriske vand
grundedes bo ved bo,
grenhytter rejstes,
og ildstedets varme lue
værnede i nattens mulm
den erobrende stamme,
der jagtede og fiskede
i skov og å.*

*Vejen blev livsåren
for kræfters stærke strøm
til det urørte land.
Jorddyrkere brød hede,
og husbyggere rejste byer.*

*Som tider skred,
faldt de gamle banebrydere,
men ny ungdom fulgte
i fædres kendte spor.
Høj rejstes ved høj,
hvor ættens ældste
sover den lange søvn
efter dådrigt virke.*

*Runemestre rykkede frem,
ristede deres hellige tegn
i markens grå sten,
satte minde for de bortdragne.*

Ad samme vej fra syd til nord
 drog fromme kirkemænd.
 De byggede gudshuse,
 kaldte til skrifte og messe,
 at sjælene kunne husvales,
 når byrder og brøde tyngede.

Stærkest lyste domen
 i staden på bjerget.
 Klokkerne klang livsaligt,
 og hid ilede pilgrimme
 ad lange veje fra nord,
 hvilede en stund i bøn
 og vandrede styrket videre
 mod det hellige land.

Tingsteder grundedes,
 rejstes med sten ved sten
 for lov og ret i riget.
 Her fylkedes folket,
 når kongen skulle kåres,
 her kom bonden med klage,
 når ransmænd havde røvet.

Når krige hærgede landet,
 — udenvælts fjender brød ind,
 eller broderstrid lagde øde —
 drog hære frem ad vejen
 at værne ættens eje,
 sejre eller vinde forlig.
 Kampen bølged' ved vold og å,
 satte mærker og ar,
 som sent skal slettes.

*Men i fredens gode dage
kom kongen med sit følge:
vogne og ryttere i mængde
fulgt af halsende hunde
sled sig frem ad dybe furer
i det vigende sand.*

*Lyngens stride ris
og egekrattets krogede grene
svirpede hoved og fod.
Men trompeters skingre lyd
og jagthornets dybe toner
lagde glans over dagen
og fyldte sindene med forventning.*

*Men som tidens hjul
lagde sekel til sekel,
vendte livsstrømmen.
Ad vejens dybe spor
drog fædrifters tunge kæde
som en orms seje gliden.
Dyrene sled sig frem
ombølget af gråligt støv
og drivernes skingre råb.*

*Nu synger maskiners hjul,
hvor vejen er bred og banet,
men hvor den kroger sig
i dal og over bakkeås,
kranses den af gyvel,
hedelyng og mørke graner.*

*Skarnbassen kravler i solen,
og lærken slår sine triller,
som høres langt
i den lyse dag.*

*Men ekkoet af svundne
århundreders liv
toner for det åbne sind
i vindens sagte susen
gennem graners stride hegn.*

A. Th. Geertsen.

DET NYE KONGEPORTRÆT PÅ BÜLOW'S KASERNE I FREDERICA

Ved. Oberst *C. Engholm.*

Den hidtil stedfundne Udsmykning af Parolesalen paa Bülow's Kaserne paa Fredericia Volde (med Kunstneren Andreas Friis's originalstore Kopier af Frederiksborgmuseets Jerndorff-Portrætter af Generalerne Bülow og Rye) blev i 1965 yderligere udvidet med Afsløringen af et Portræt af Kong Frederik den Niende.

Afsløringen fandt Sted ved en Højtidelighed den 10. August og overværedes af Hs. Maj. Kongen, der saaledes paa mere end een Maade blev Festens Midtpunkt.

Til stede i Parolesalen var foruden Majestæten Maleren Daniel Hvidt og Chefen for Kongens Fodregiment i Fredericia samt Officerer og Specialofficerer fra Regimentet.

Regimentschefen, Oberst C. Engholm holdt Talen, inden Dækket faldt for det legemstore Maleri, der er smukt placeret paa Parolesalens Endevæg, og heri hed det bl. a.:

»— Jeg vil gerne, som chef for Kongens Fodregiment, takke Deres Majestæt for den ære, der er blevet regimentet til del, for det første fordi Majestæten har givet tilladelse til, at dette maleri kunne ma-

les, dernæst for den velvilje og interesse, vi har mødt under arbejdet på maleriet, og ganske særligt, fordi Majestæten gav tilsagn om at komme til stede for at overvære det for os meget højtidelige — afsløringen af maleriet.

Deres Majestæts store interesse er ikke af ny dato. Vi har her ved regimentet mærket den flere gange, når Deres Majestæt er kommet til vore øvelser og parader.«

Dernæst kom Obersten ind paa Regimentets Navnehistorie og dets særlige Tilknytning til Kongens Person og sluttede saaledes:

»Derfor blev der allerede i min forgængers tid igennem adjutantstaben søgt tilladelse til at få malet et sådant billede. Det vanskelige problem var så, hvem der skulle male billedet. Det var for os meget vigtigt, at vi fik den rigtige kunstner. Vi fik nævnt nogle kendte portrætkunstnere og så meget gerne, at det blev Daniel Hvidt. Det blev ham, som Majestæten valgte, og det er vi lykkelige for.«

Efter Afsløringen talte Maleren, som koncentrerede sig om at belyse, hvorledes Samarbejdet med Majestæten under Billedets Tilblivelse havde fundet Sted. En ung Garder havde været »stand-in« for Hs. Majestæt, og Kunstneren var meget betaget over den smukke og ligefremme Maade, som Majestæten behandlede baade Garderen og alle andre af sine Medmennesker paa. Daniel Hvidt sagde dette med disse faa Ord:

»Hver gang, jeg er skiltes fra Majestæten, er jeg gået lykkelig og glad fra Deres Majestæt. Jeg er kommet til at tænke på, at det flere gange er hændt mig, at jeg er gået med dansetrin hen ad fliserne på Amalienborg.«

Til Slut tog Kongen selv Ordet og sagde, ikke uden Lune:

»— Jeg synes selv om maleriet, men mener dog, at maleren har gjort mig for ung; det hænger måske sammen med, at Daniel Hvidt har villet male mig som ung i den mest blomstrende alder, men det skyldes måske også, at det har været lidt svært for ham at male alle mine rynker.«

Efter Maleriafsløringen indtog Kongen sammen med Garnisonskommandanten og de øvrige Gæster en Kop Kaffe i Officersmessen, og inden Majestæten igen satte sig bag Rattet i sin Privatvogn, hvori han var kommet alene til Fredericia, kun ledsaget af sin Adjudant, indskrev han sig i Regimentets Gæstebog.

Et Æreskompagni fra 2. Kompagni havde paraderet ved Ankomsten, og Tambourkorpset leverede en udmærket Honnørmarch. Skønt Besøget ikke var officielt, var mange mødt op ved Vagten ved Bülow's Kaserne, og de mange Børn med deres smaa Dannebrogssflag var med til at give Dagen et festligt Præg.

KOLDINGHUS — SOM DET VAR

Af Axel Rude, Vejle.

Hvordan har Koldinghus Slot set ud gennem Tiderne. Spørgsmaalet er ikke uden aktuel Betydning, nu hvor en ministeriel Kommission er nedsat med Henblik paa at afgive en Indstilling til Ruinens Ejer, Boligministeriet og dermed Regeringen, om Slotets Fremtid. Dermed kommer ogsaa Spørgsmaalet om, hvorledes det genopførte Slot — hvis der er Haab om en Genopførelse — kommer til at se ud.

Vi har Billeder af fire forskellige Slotte lige fra Dronning Margrethes Tid og frem til Christian X. Første Gang, Historien melder om Koldinghus, er 1268, da Kong Erik Glipping byggede Slottet »som en Port og Nøgle for Riget«.

Erik Glippings Slot ved vi ikke ret meget om, andet end at det muligvis var af Træ. Dronning Margrethes Koldinghus fra ca. 1400-Tallet findes i alt væsentligt indbygget i Slottets nuværende Vestfløj. Dronning Margrethes Slot havde kun denne ene Fløj og tjente først og fremmest Forsvarsformaal. Det har lignet Glimminghus i Sverige, som Jens Holgersen Ulftand byggede i det dengang danske Skaane i 1499, et markant, firkantet, lidt barskt Hus med pyntelige Trappegavle og Mur med Skydeskaar omkring Slotspladsen.

Dronning Margrethe yndede ikke private Befæstninger og gjorde, hvad hun kunde for at udrydde Adelen — hvorimod hun udmærket vurderede, hvad Kronens Befæstninger var værd for Kongemagten. Dronning Margrethe og Erik af Pommern opholdt sig Tid efter anden paa Koldinghus og førte her Forhandlinger

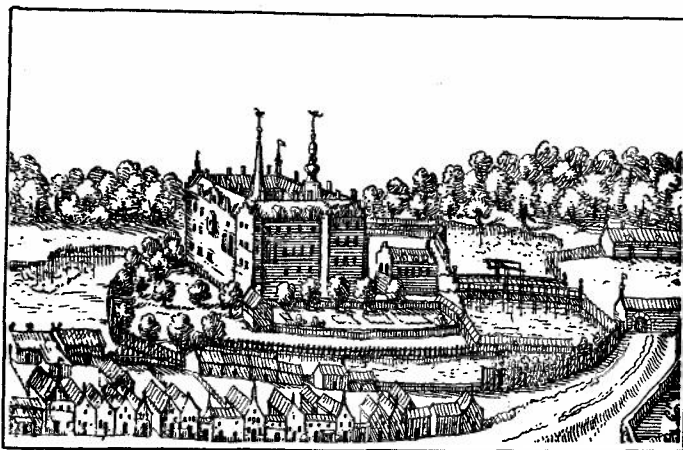

Fig. 1. Koldinghus set fra syd. Stik fra 1585.

med de sønderjydske Hertuger og holstenske Grever.

Christoffer af Bayern fandt, at der var for lidt Plads paa Slottet. Han byggede Nordfløjen til i 1477, saa at Slottet blev et Vinkelhus.

Christian III valgte Koldinghus som Hovedresidens, fordi der var nogenlunde lige langt fra Kolding til Skagen og fra Kolding til Elben. Majestæten var fuldstændig klar over Hertugdømmernes voksende Betydning, hvorfor Residensslottet skulde ligge nogenlunde midt i Riget. Fra dette Kongeslot udgik i 1548 Kongens Ordre til Trykning af den første danske Bibel og ti Aar senere Rigsloven om Retsvæsenet.

Christian III føjede to Fløje til, Sydfløjen og Portfløjen i Øst — efter Tidens Skik tidlig Renæssance med svungne og rundede Gavle. Kongen byggede paa Koldinghus i 4 Aar, fra 1550 til 1554, men saa sker der heller ikke mere i næsten et halvt Hundred Aar. Slottet maa derfor have set ud, som vi ser det paa et Billede fra Aar 1585.

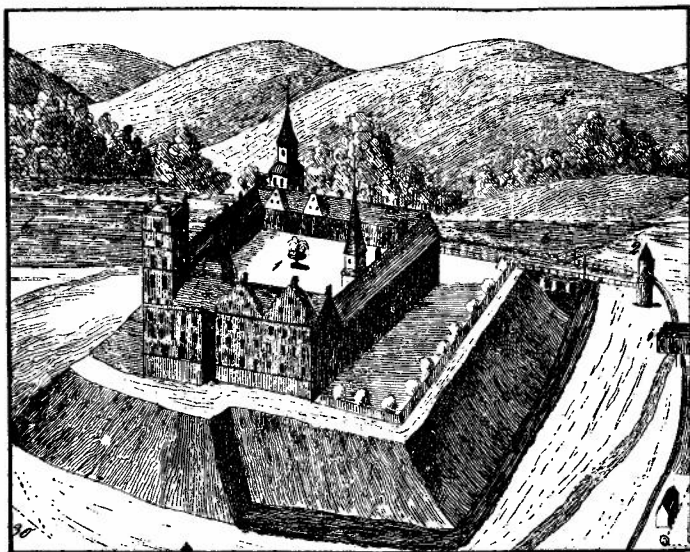

Fig. 2. Koldinghus 1650.

Nu dukker imidlertid den unge Christian IV op. Han kunde ikke opholde sig paa Slottet uden at skulle bygge. Den væsentlige Ændring af Koldinghus Slots Ydre, som Christian IV foretager, er Opførelsen af Kæmpetaarnet, hvor Nord- og Vestfløjen støder sammen. Øverst placeredes de fire Kæmper, som gav Taarnet Navn, og hvoraf kun Hercules staar tilbage. Der skete en anden vigtig Ting paa Slottet i denne

Periode. Forsvaret paa Dronning Margrethes Tid og Aarene derefter var koncentreret i et Skytteloft i Vestfløjens øverste Etage, hvorfra Slotsvæbningen kunde bestryge en angribende Fjende. Paa Christian IVs Tid var Kanonerne imidlertid blevet saa kraftige, at dette System var forældet. Derfor lægges Forsvaret frem til Volde og Grave udenom Slottet. Margrethes gamle Skytteloft laves om til Riddersal, den store Sal, som Slottet hidtil havde savnet. Og det var i Riddersalen, den højtidelige Fornylse af Slesvigs Forlening foregik i 1616. Under Riddersalen lod Christian IV i Aarene efter 1601 indrette en ny og pragtfuld Kirke.

Paa Christian IVs Tid var Koldinghus bygget af røde Munkesten, det nationale Materiale, som ogsaa Dronning Margrethes og Christian IIIs Slot var bygget af. Kejserkrigen og Torstenssonskrigen ødelagde imidlertid meget paa Slottet, og endnu værre gik det under Kong Carl d. X Gustavs Krige med Danmark, da Svenskerne arriverede. Der repareredes paa det gamle Kongeslot under Christian IVs Søn Frederik III, og igen under Christian V. Men for at dække over Lapperne kalkede man hele Slottet hvidt i Slutningen af 1600-Tallet. Koldinghus var hvidt indtil den ulykkelige Brand i 1808.

I 1720 kommer Koldinghus' store Ombygning under Frederik IV. Kongen havde visse romantiske Minder fra Ophold paa Slottet — 1711 mødte Majestæten ved et Maskebal paa Koldinghus den unge, smukke Herregaardsfrøken Anna Sophie Reventlow, Storkanslerens Datter. Han blev viet til Frøkenen »til venstre Haand«, og 10 Aar efter var Anna Sophie Danmarks Dronning. Barokken krævede Regularitet. Frederik IV gennemførte derfor i 1720 samme Etageinddeling og Vinduesstørrelse uanset, hvad Slottet havde haft før. Kviste,

Gavle, Karnapper og »Hemmeligheder« forsvandt, men Taarne og Spir blev skaanet. Koldinghus havde bestaaet af Dele fra gotisk Stil og forskellige Perioder af Renaissance, nu blev det gjort til et Barokslot. Og saadan stod Slottet til 1808, hvor det brændte.

Koldinghus hævdedes at være i Forfald, da det brændte i 1808, og at Brandkatastrofen betød en naturlig Udvikling, ja simpelthen var en naturlig Afslutning paa en Forfaldsperiode. Det er imidlertid ikke rigtigt, vi har i de seneste Aar fundet sikre arkæologiske Beviser herpaa. Der er, som det vides, allerede givet Bevillinger til Oprettningen af Sydmuren, som truede med at vælte, og ved dette Undermuringsarbejde er der fundet Masser af Skaar fra Porcelæn, Fajance og Lertøj; Fundene er blevet rensede og restaurerede paa Koldinghus Musæums eget Værksted og har røbet mange interessante Enkeltheder. Man vidste f. Ex., at Christian IV lagde Ølandsfliser i Slottet, men ikke, hvordan Gulvene havde set ud før hans Tid. Det ved vi nu — Gulvene var dækket af glaserede Teglstensfliser. Et stykke Gulv fra Sydfløjen, formentlig fra 1500, bestod af glaserede Tegl, lagt i Tavl efter Farverne. Der er ogsaa fundet et Stykke Kakkel fra en Kakkelovn, hvor Dekorationen er den franske Lilje. Det vigtigste er dog, at de mange nu fundne Skaar viser, hvorledes man i Tiden umiddelbart før Branden i 1808 har kunnet dække op under Festlighed paa Koldinghus med Spisestel, der var moderne for den Tid. Der er fundet Stykker af Fajance fra Rendsborgfabriken, som bestemt ikke kan være ældre end 1800. Det berømte musselmalede Porcelæn findes ogsaa. Der er intet Tegn paa Forfald eller manglende Udstyr omkring det skæbnesvangre Aar 1808.

Koldinghus brændte, men det var ikke i Forfald.

Det vilde da have været en fuldkommen vanvittig Tanke at flytte Kongehus og Centralstyrelse til Koldinghus under Krigen med England, hvis Jyllands sidste gamle Kongeborg blot stod her som et forfaldent Slot. Koldinghus var det bedste Slot uden for Sjælland, som man kunde finde. Derfor tog Christian VII og Rege-

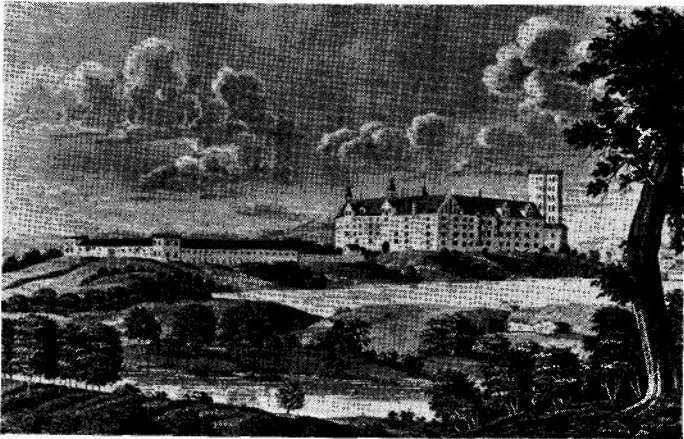

Fig. 3. Det hvide Slot 1740 med Chr. IV's Hjørnetaarne paa Staldgaarden.

ringspersonalet Ophold paa Koldinghus, medens Engländerne indesluttede og bombarderede København 1807.

Man opbevarer paa Koldinghus Slot i Musæumsinspektørens Kontor et Billede, der viser Slottet i den Tilstand, det stod efter Branden. Teksten til Billedet leveres af Frederik VI selv, idet Majestæten resolverer, at Ruinerne af Koldinghus skal blive staaende »som imponante til Byens og Omegnens Forskjønnelse«!

Uden paa nogen Maade at søge at gøre Propaganda

for en Genopbygning maa det dog fremhæves, som det er gjort af andre før, at Kronborg, Frederiksborg, Amalienborg og Christiansborg Slotte en eller flere Gange har været hærget af Ild, flere af dem endda mere end Koldinghus. Derfor bør Koldinghus — som disse — genrejses i sin gamle Glans og Herlighed.

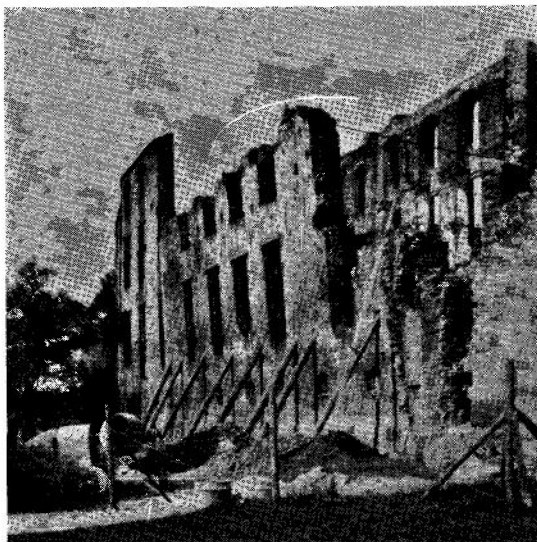

Fig. 4. Sydmuren under Opretning 1957.

Det Koldinghus, som kendtes i Christian Xs Tid, er sluttet med det fuldt istandsatte Kæmpetaarn, hvorimod de fire Fløje kun er sat delvis — meget lidt delvis — i Stand. I 1930'erne stod man over for Valget enten at rive Christian IVs Taarn ned eller restaurere — lykkeligvis valgte man den sidste Udvej; selv om Slottet derved fik et underligt halvfærdigt Præg, saa at det i Dag hverken er Slot eller Ruin. Ruiner bestaar

ikke, de er udsatte for Vejr og Vind, og derved gaar de til. Naar Sydmuren er kommet til at hælde faretruende — saa meget ude af Lod, at det kun var et Spørgsmaal om Tid, hvornaar den vilde falde — saa betød dette ikke blot en aktuel Fare for Ulykker, hvis man ikke afspærrede hele Omraadet, det betød — nok saa meget — at det, der skulde være »imposant til Byens og Omegnens Forskjønnelse« simpelthen forsvandt. Derfor er det en Umulighed at bevare Koldinghus Slot — som det var, det maa blive et Slot, som er, som bruges, som beboes, for at kunne leve. Vi kan ikke undvære Koldinghus Slot, og vi kan ikke nøjes med at læse om det i gamle Bøger som Haderslevhus, som Søborg Slot, som Skanderborghus og som mange andre stolte Borge, der har været Brikker i Danmarks Historie — en Historie, vi skylder Eftertiden at holde helt levende.

FARFAR
EN ANDEN »GLEMT« KUNSTNER FRA VEJLE AMT

Meddelt Redaktionsudvalget
af Fru *Ebba Sørensen*, f. Edsen Johansen,
g. m. Kunstmaler *O. S. Sørensen*, Balle.

Min Farfar *Andreas Edsen Johansen* var Lærer ved Jelling Seminarium og Forstander for Øvelsesskolen.

Han var født i den Del af Danmark, der ikke 2 Aar efter hans Fødsel blev tysk, i Ladelund lige Syd for Tønder. Her var min Oldefar Haandværksmester, Maler af Profession.

Farfar var født den 6. Oktober 1862.

Farfar kom i Tømmerlære i Aalborg for at han ligesom min Oldefar kunde have et Haandværk at falde

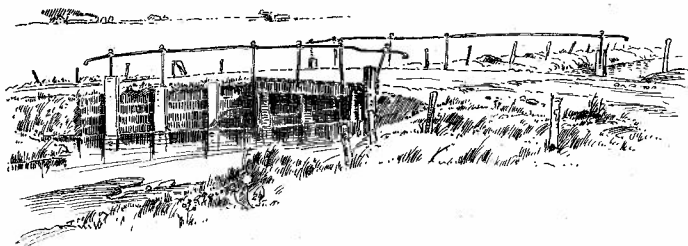

Fig. 1. Skelbækken med Udsigt til Ladelund.
(A. Edsen Johansen fecit.)

tilbage paa. Baade min Oldefar og min Oldemor var udprægede dansksindede Sønderjyder — Oldemor var Friser af Fødsel — og de hørte begge to til Flensborg-egnens »vakte«, baade i national og i religiøs Henseende.

Efter at være udlært som Tømrer, tog Farfar ud at sejle, og i fem Aar stod han til Søes som »Tømmermand« ombord i de gamle Sejlskibe, der gik paa Langfart til Kina, Indien og Amerika.

Fig. 2. Gislev Friskole paa Fyen.

I 1885 kom han paa Højskole hos *Ernst Trier* paa Vallekilde. Mens han opholdt sig der, indtraf der en ubetydelig Begivenhed, som blev skelsættende for min Farfar. Friskolelæreren i Gislev paa Fyen blev syg og sendte Bud til Vallekilde, om ikke der paa Højskolen var en af Eleverne, som vilde vikariere for ham. Det blev Farfar, og han blev i de Uger paa Fyen saa glad for at undervise Børn, at han, da han var færdig med Højskolen, straks meldte sig som Elev

paa Jelling Senimarium, selvom han nu var blevet lidt for gammel. Han var dengang 25 Aar.

Saa snart han var færdig med Lærereksamen, fik han Kald i Skjern og var Lærer paa Vestkysten i de følgende 14 Aar — saa meget at Skjern Sogneraad ikke havde glemt ham 50 Aar senere, men sendte signeret Krans til hans Begravelse i Jelling i 1956.

Men i 1904 vendte Farfar tilbage til Jelling som Førstelærer ved Jellings nybyggede Skole, hvor han samtidig forestod Seminariets Undervisning i saakaldt Lærerpraktik. Denne Lærergerning for de unge vordende Folkeskolelærere havde hans store Interesse, og ogsaa selve Børneundervisningen var ham mere kær end egentlig pligt-tyngende. Dette fortalte han ofte selv. Han var ophørt med Lærergerningen næsten før jeg kan huske.

Farfar havde mange Interesser. Han var meget musikalsk og spillede baade paa Cello og paa Violin — det sidste ved Morgensangen hver dag paa Jelling Seminarium indtil han i 1928 tog sin Afsked p. Gr. af Alder. Han var, hvad man kalder en Kunstnernatur, han ikke blot tegnede og malede, men han har ogsaa det kunstneriske Ansvar for Seminariets Talerstol, som han forsynede med en med egne Hænder udskaa-ret Inskription »Sæd for kommende Dage«.

Ogsaa Opslagstavlerne i de enkelte Klasseværelser var Farfar's Værk som Billedskærer, paa een ser man en Bondemand med sin Plov og Forspandet (— et Motiv, han stadig vendte tilbage til, og som ogsaa ses i den store sandblæste Glas-Rude i Landbosparekassen i Vejle, der for faa Aar siden lod den udføre efter Forlæg af en af Farfar's Tegninger), paa en anden var det den opgaaende Sol, paa en tredie en Hønemor med sine Kyllinger.

Farfar's kunstneriske Evner var medfødte, han var vistnok ganske selvlært. Men han havde let ved at tegne og han kunde tegne det, som han saa, ikke blot saa det lignede, men saa at det var virkelig beaandet. Og denne Evne beholdt han op i sin høje Alderdom. Farfader døde først i 1957, hvor han var over 94 Aar gammel.

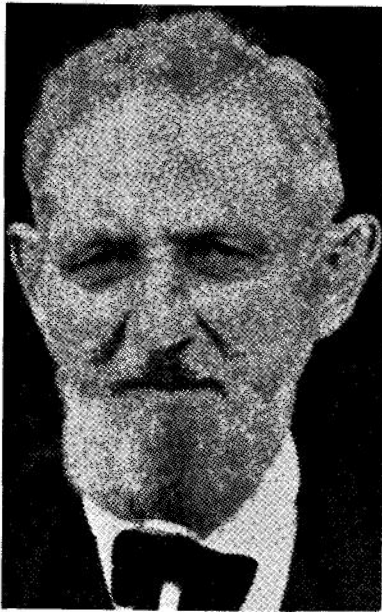

Fig. 3. A. Edsen Johansen som 90-aarig.

Pastor *Helge Rasmussen* talte ved Farfar's Begravelse om ham som den gammeldags Lærertype, men »særpræget og enestaaende som Eneren er det«. Jeg opbevarer endnu, hvad Pastor Rasmussen sagde om Farfar, fordi jeg synes, det var saa smukt og ram-mende:

»Naar Eleverne mindes ham, er det det personlige, som træder stærkest frem. Det er Tegneren og Fortælleren, der huskes, og paa begge Omraader var han Kunstneren. Hans Billeder i Træsnit, i Bøger og i mangfoldige Hjem i Jelling saavel som hans Fortællekunst røber noget enkelt og storladent, men indholdsmættet, og er derfor Kunst. Han fortalte som en Martin A. Hansen kunde gøre det . . .«

Min egen Far fik jeg ikke Lov til at lære at kende saa godt som Farfar. Far blev udlært som Tømrer ligesom Farfar, og den 22. August 1926 blev mine Forældre gift i Balle Valgmenighedskirke. Jeg blev født den 13. Juli 1927 og er mine Forældres eneste Barn.

For Far havde jo Udlængsel ligesom Farfar, og da jeg var 3 Mdr. gammel, rejste han til Canada. Det var Meningen, at Mor og jeg skulde følge efter næste Sommer, naar han var »kommet i Vej«, og vi havde allerede faaet Dampskibsbilletterne til Montreal og Afrejsen var berammet til 25. Juli 1928, da der kom Telegram om, at min Far var død den 2. Juli; han havde faaet Tyfus i den lille By, hvor han allerede — med egne Hænder — havde bygget det Hus, hvor vi skulde bo i Fremtiden. Byen laa i den fransktalende Del af Canada og hed Rouen. Far vilde det Aar være fyldt 30 Aar. Far fik dog Tid til, efter at han havde staaet Tømrerlæretiden ud, at tage Præliminæreksamen. Han gik op fra Universitetet efter at Farfar havde læst med ham i bare 8 Maaneder, og han fik 90 Points, som vist nok skal være noget af en Rekord.

Mor og jeg blev boende i Bredsten og Mor giftede sig ikke senere; vi har kun for kortere Perioder boet hos Farfar og Farmor. Farmor blev ogsaa ret gammel, hun døde 4 Aar før Farfar, 85 Aar gammel.

Men naar vi kom hos Farfar, fik vi jo altid en Historie, som han ovenikøbet tegnede til, saa det var helt livagtigt. Ogsaa mine Børn har lyttet til Farfar's Fortællekunst og været lige saa opslugt af den, som vi var.

Det gjaldt Voksne som Børn. En af Farfars gamle Elever, Skoleinspektør J. Heltoft i Haslev, fortæller i »Jelling-Samfundet«s Aarsskrift i 1957:

Man kunde ikke løsrive sig fra den tryllering, som var om os, når Johansen fortalte og tegnede: om Hagbard og Signe, om David og Goliath, om hans egne rejser på de fjerne have.

»Det levende ord« siger man — Ja, det er sandt! Ordet var levende i disse øjeblikke, og derfor døde det ikke med lyden af hans stemme. I mange, mange år blev det ved med at varme og nære.

I min seminarietid holdt Johansen et foredrag for os om poesi. Ikke just poesi i modsætning til prosa, nej, det var om poesi i livet.

Der kan også være poesi over en lærers fortælling. Det var der over Johansens. Nok var han en genial tegner; men han var også en *ordets* kunstner; der var poesi over hans fremstilling, og når kunstneren og den dygtige underviser er forenet, har vi den gudbenådede lærer.

Det var Edsen Johansen.

I Aarenes Løb blev Farfar Leder af adskillige Instruktionskursus for Skolelærere rundt om i Landet. Han brugte der de Indtryk, som han havde faaet ved

Rejser rundt om i Danmark, og ogsaa i Sverige og Norge havde han gjort Studier, som kom hans Undervisning til gode.

Kirrens i Tørring. J. 30/5. 22.

Geografi. nr. 12-14 hos Brin - Sønderjylland.
 nr. 5 og 6 -
 Aarskrift. - udgivet Brin 9-10 - det. Landposten.

1. Tine. 61. form. - men desuden. bjerg.

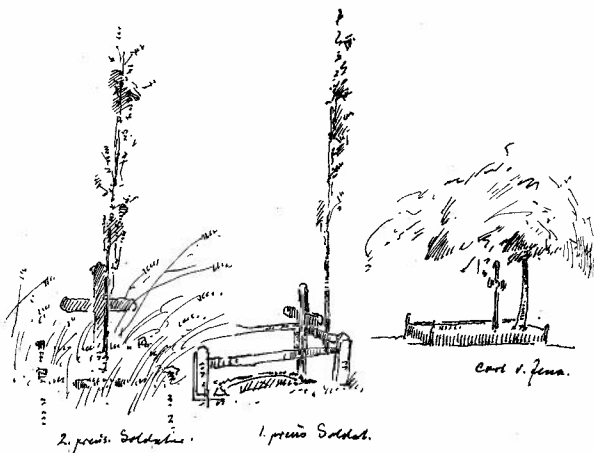

Fig. 4. Fra et Tegnslærerkursus i Tørring.

Fig. 5. Notater fra et Geografilærerkursus.

Farfar havde altid sin Skitsebog i Lommen, naar han rejste. Og naar han rundede Kronborg med Vejle-

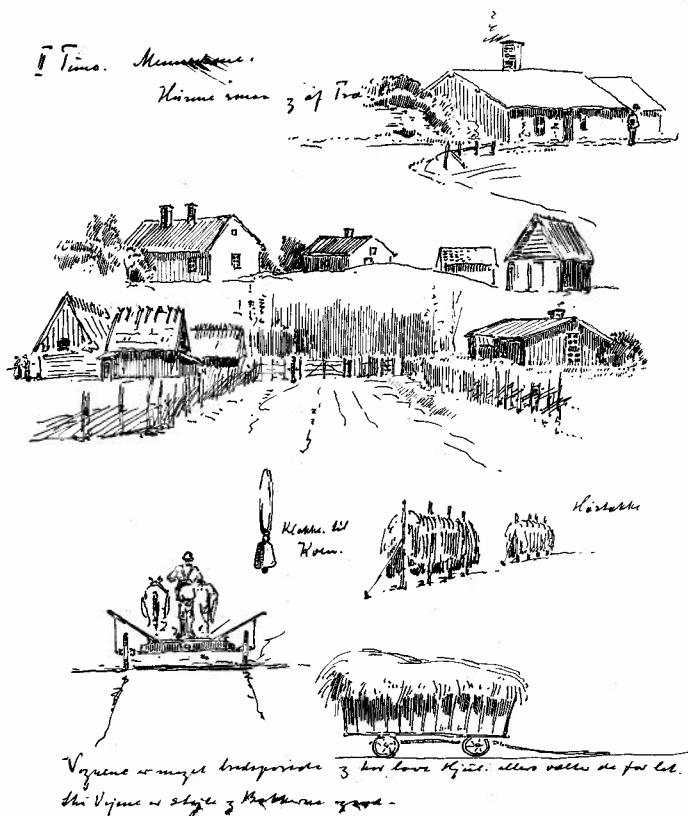

Fig. 6. Notater fra et Lærerkursus.

damperen, som han gjorde det i 1920, fæstnede han sine Indtryk med det samme paa Skitsebogens Blade. Ofte blev det til flere Billeder efterhaanden som han kom nærmere til Motivet.

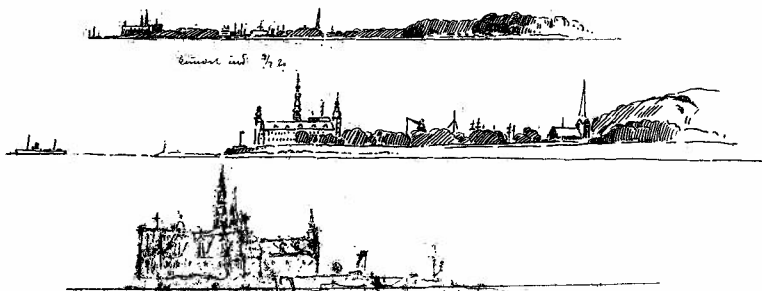

Fig. 7. »Øresund ind for sydgaaende«.
Fra Vejle-Damperens Dæk.

Eller han satte sig paa sine Cykleture rundt i Landet ned i Vejgrøften og tegnede.

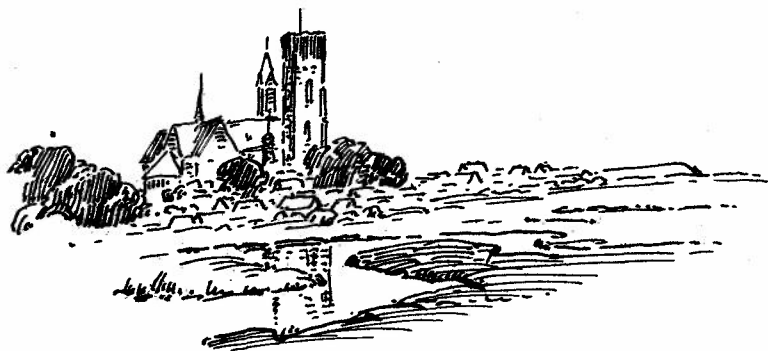

Fig. 8. Udsigt mod Ribe i Marsken.

Han var naturligt ogsaa interesseret i vore historiske Mindesmærker og kunde i en stille Eftermiddagsstund indhente Stemningen ved Jellinghøjene.

Farfar havde en meget udtalt Perspektivfornemmelse og fik det meget tydeligt frem i mange af sine Tegninger.

Hans »Streg« kunde være ligefrem yndefuld, med realistisk Sans for Detaljer, saadan som et Skitsebogsblad fra Munkebjergskovene viser det, set ved Vinter-tid med fire nøgne slanke Bøgestammer i Forgrunden

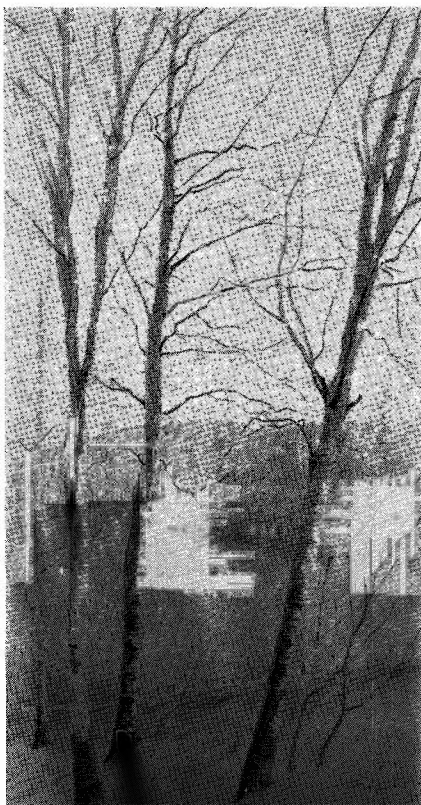

Fig. 9. Fra Munkebjerg.

med et fint udpenslet Grenenet og den massive vinterbarske Bøgeskov i Baggrunden, bevidst udfyldende netop det halve Billedfelt.

Hans Akvarelfarver var lette og nuancerede som det ses i et Skitsebogsblad fra Bovbjerg Klit ved Vesterhavet og endnu tydeligere i et ret stort Billede, som er i min Mors Eje; det forestiller min Morfar's Barn-domshjem, Skovdallund Mølle ved Faarup Sø med Mølledammen i Forgrunden og er som sagt ret stort (50 × 64 cm). Her som i øvrigt ved Faarup Sø fandt Farfar mange af sine Motiver.

Det, som laa ham fjernest, var det egentlige Olie-maleri, men der findes dog nogle Lærreder fra hans Haand, som alle viser hans naturalistiske Kunst-opfattelse.

De fleste af Farfar's Oliebilleder er malt i eller i Nærheden af Hjemmet, som særligt var foretrukket i

hans Motivvalg. Mor har et lille Oliebillede af min Far som 10—11 Aars Dreng staaende i Skolegaarden i Sne foran et stort grenet Egetræ; hun har ogsaa et lidt større fra Haven med Drivhuset og Stenhøjen med dens skønne Blomsterflor, som Farfar med sin udtalte Farvesans har faaet meget smukt frem. Selv har vi paa Dagligstuevæggen en Nature-morte, som ogsaa min professionelle Mand er meget glad for.

Fig. 10. Bovbjerg Klit.
(Akvarel, 1920.)

Der skal hænge en Del Lærreder fra Farfars Haand rundt omkring, jeg tror ikke, jeg kender dem alle. Det er dog ikke disse Malerier, som er det mest prægnante Udtryk for hans kunstneriske Udfoldelse.

Selv om hans Farver var kunstnerisk følte, var det dog Tegningen, der havde hans Hjerte, og han opfattede Tegnekunsten som noget, der kunde tilegnes, og tilegnes af enhver, selv af Børn. Hans Skoleforskrifter for Undervisningen i Kridt-Tegning for Smaabørn viser dette: »Mor vadsker«, »Per Smed«, »Lars Fisker paa Øen« og mange flere.

Fig. 11. Mor vadskei.
(Af Forskrift for Kridttegning for Smaabørn.)

Der er noget særligt situations-betinget over mange af Farfars Tegninger, som hos »Børnene, der leger Soldater« — i en ganske enkel ukompliceret Streg, hvad Farfar nok mente, at han kunde lære andre, men som dog han selv vist bedst beherskede, fordi han havde — Talentet!

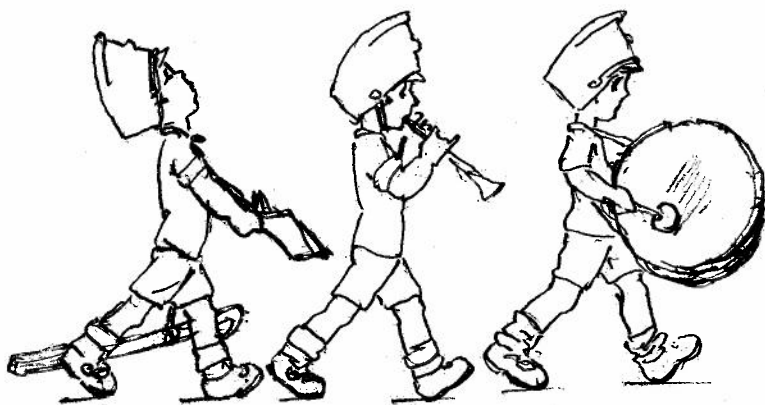

Fig. 12. Børn, der leger Soldater.

Farfar var ikke saa økonomisk interesseret, hans Løn var tilstrækkelig til at imødekomme det daglige Livs Fornødenheder og han fik dog givet sine Børn en god Opdragelse. Han drømte slet ikke om at »gøre Talentet i Penge«, selvom han ved Juletid producerede en lang Række Julekort i Tusch-tegninger, der blev mangfoldiggjort ved ganske enkelt Bogtryk i en Streg-cliché og solgt hos den lokale Boghandler.

Det »vignet-agtige« i Farfars Tegnekunst bevirkede, at han var ret søgt som Illustrator. Tegningerne fra Jellings Omegn, fra Faarup Sø og fra Vejle Havn,

Farbro'r
Peter
tegner.

»Nu tegner vi Fiske-
manden«, siger Far-
bro'r Peter. Han er saa
munter og morsom.
Sørensen hedder han.
Hver Morgen heuler
han Fisk ved Havnen
med sin Baad. Nu
kommer han med Vog-
nen. — Han synger. —
Hør i hvor det gjælder.
— Det lyder pænt. —
»Da' Frue«, siger han
til en Kone. »skal det
være en Bid Torsk til
Middag? — Spræl-
levende!« — »Hvad ko-
ster de, Sørensen?« —
»25 Øre Pundet.« —
»Farevel, Frue.« —

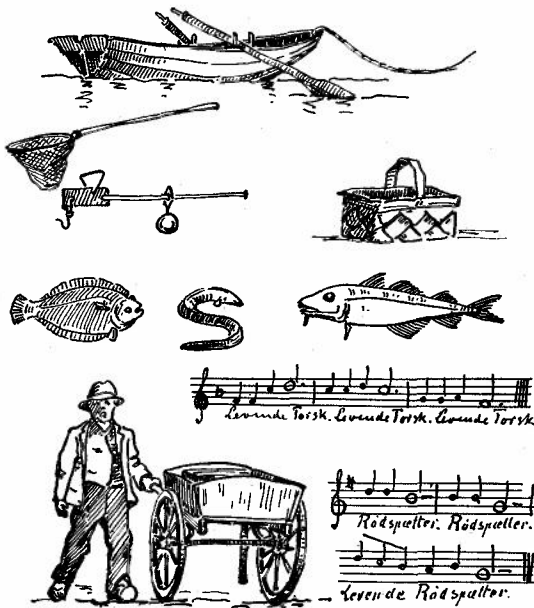

Fig. 13. Farbro'r Peter tegner.

endnu før der var virkelig Havn, viser det. Igennem mange Aar havde Farfar en fortsat »Serie« løbende i »Dansk Børneblad«, der som »Hoved« viser ham i en baade for mig og for mine snart voksne Børn saare karakteristisk Situation, der dengang ganske betog os — og ogsaa gør det endnu.

I samme Blad har Farfar ogsaa tegnet min Farmor i en fortsat »Feuilleton«, der hed »Palle fortæller«, og hvis Indlednings-vignet er saa indtagende, at jeg sy-

Fig. 14. Min Farmor i Farfar's Streg.

nes, den bør afslutte denne lille Beretning, som jeg efter Anmodning har afgivet.

Fortællingen fylder i et ret stort dobbelt-spaltet Format ialt 122 Sider, men den er fordelt paa en Aar-

gangs 52 Numre og altsaa opdelt i saa smaa Bidder, at den netop er beregnet for just dem, der nyligt har lært at læse og er glad derved. Den ledsages af 47 Illustrationer, der ligesom Teksten skyldes Farfar.

Jeg fik denne 7. Aargang af »Dansk Børneblad« i Julegave af Farmor og Farfar, da jeg var 8 Aar gammel og selvom den var indbundet i et solidt Bind er den nu saa slidt og laset efter at baade mine Børn og jeg har læst den igen og igen, at vi ikke længere kan have den staaende fremme i vor Bogreol.

Palle.

Tegnet og fortalt af A. Edsen Johansen.

I. Kapitel.

Ladepladsen.

Men saa skete det en Sommerdag, at en fornemt klædt Mand kom ridende øster fra ned til Vadededet. En halvoksen Bondekøs i Skjortærmer og bare Ben løb ved Siden af som Vejviser. Ved Aaen holdt han stille og saa ud over den brede Strøm.

»Tror du, vi kan komme over?« spurgte han Knøsen.

Uden at svare smøgede Drengen sine Bukser op, saa højt han kunde, og vadede ud. Rytteren fulgte forsigtig efter.

Saa snart de var naaet over til Tangen, vendte den fremmede sin Hest og betragtede længe de ejendommelige og stor-

Fig. 15. Indlednings-vignet fra »Dansk Børneblad«.

DAGMARGAARDEN I 100 AAR

Af Amtslæge, Dr. med. *Jakob Jakobsen*, Vejle.

»Om 100 Aar er alting glemt« — paa intet passer denne gamle Linie af en Hostrup'sk Selskabs-sang bedre end paa de Forhold, der gav Anledning til Oprettelsen af et »Asyl for Smaabørn« i Vejle — den nuværende Børneinstitution »Dagmargaarden«. Det var den første spæde Begyndelse til den udbyggede Forsorg for Børn og Unge, som nu kendetegner Vel-færdstaten i Danmark — dette burmesiske »Pyi-Daw-Tha« taget i Ordets fulde Vægt og fri for enhver poli-tisk betonet Nuance.

»Dagmar-Asylet«, som det kom til at hedde, blev indviet paa den danske Prinsesse Dagmar's Bryllups-dag, d. 9. November 1866, og fik Prinsessens Navn. Det var den Dagmar, der siden skulde blive Kejserinde over alle Ruslande, som ved sit Ægteskab med den russiske Storfysttronfølger Alexander Alexandrovitch, endnu ikke 19 Aar gammel, maatte føle Tyngden af den gyldne Krones Vægt i den ortodokse Kirke i Sct. Petersborg, og som siden undslap den russiske Revo-lutions Rædsler, samtidig med at hendes Søn og Svi-gerdatter med alle deres Børn blev ført bort og myrdet

i Jekaterineburg. Med sine to Livkosakker slap Enkekejsserinden hjem til Danmark, hvor hun henlevede sine sidste fredfyldte Aar paa det lille Slot »Hvidøre« ved Øresund, som hun med sin Søster, Dronning

Fig. 1. Hs. kgl. Højhed Prinsesse Dagmar
(Foto efter et samtidigt Litografi udført umiddelbart
efter Brylluppet).

Alexandra af England havde erhvervet for at have et Sommerfristed i deres danske Fødestavn. Foran den kejserslige Majestæts Soveværelse holdt hver Nat i de følgende 11 Aar en af de to russiske Livkosakker,

som havde fulgt sit Herskab i Landflygtighed, Vagt, indtil hun lukkede sine Øjne for stedse d. 16. Oktober 1928. Kejsersinde Dagmar — eller Maria Feodorowna, som hendes russiske Navn blev — blev bisat 3 Dage senere i Roskilde Domkirke, fjernt fra sin Ægtefælle og sine Børn. Det var Forfatteren af disse Linier forundt som ung Studentersanger at medvirke ved Sørgehøjtideligheden i Domkirken; det kunde paa denne tunge, graa Fredag Eftermiddag — typisk for dansk Efteraarsvejr — slet ikke undgaas, at man med Medfølelse i Tankerne fulgte dette skæbnetyngede Mennekses snoede Veje i Sørgehøjtidelighedens første Salme:

»Tænk, naar engang i Himlens gyldne Sale
Jeg med den Ven, jeg her paa Jorden fandt,
I Lyset om et evigt Liv skal tale,
Og om det Liv, der som en Drøm forsvandt.«

Ved Sørgehøjtideligheden sang efter Opfordring af Kongen, Christian X, Studenter-Sangforeningen »Den store hvide Flok vi se« med kgl. Kammersanger Helge Nissen som Solist.

Dagmargaardens Navnemoder var — som det hed i den sidste Salme, der blev sunget ved hendes Grav-sættelse — »slumret ind i Fred.¹⁾

1) Det vil være kendt, at Prinsesse Dagmar først var forlovet med den russiske Zarevitch, Kejser Alexander II's ældste Søn, Nicolaj, som døde kun 22 Aar gammel d. 24. April 1865 af Tuberkulose. Ogsaa at Zarevitch paa sit Dødsleje bad den unge Prinsesse om at gifte sig med hans to Aar yngre Broder den senere Alexander III, for at sikre Arvefølgen i Huset Romanoff. I 1881 kom hun, da Svigerfaderen blev dræbt ved et Nihilist-Attentat, paa Tronen og som Zarewna oplevede hun den blodige reaktionære Politik med dens Befolkningsforfølgelser, som af hendes Mand, Alexander III blev sat ind som Modvægt til Alexander II's i hans Øjne alt for liberale Politik.

Der findes intet Arkiv i »Dagmargaarden«, de fleste Beslutninger i Bestyrelse og Damekomité er afgjort mundtligt og uden Referat. Man er derfor henvist til at søge de sparsomme Spor af Dagmar-Asylets Virksomhed igennem de forløbne 100 Aar i Dagspressen. En ikke ringe Hjælp i dette Arbejde har Damekomiteens haandskrevne Juleregnskaber været, fordi Komiteens Formand igennem mange Aar, Frk. Cathrine Christiansen, har bilagt disse med smaa Avisudklip, der er overladt mig som Bestyrelsens Formand.

Fru Borgmester, Etatsraadinde *Johanne Ørsted* — eller som det hed før 1869 — Fru Byfoged Ørsted er

Fig. 2. Det nyopførte Dagmar-Asyl i Halvfemserne
(— man ser Jernbanebommen i Forgrunden, det var før
Højbanens Anlæggelse).

Asylets egentlige Stifter. Borgmesteren var Overauditor i Hæren, da han d. 26. November 1861 fik kgl. Udnævnelse som Byfoged i Vejle (hvormed fulgte

Hvervet som Byskriver og Politimester). Han stod i Spidsen for Bystyret i 34 Aar. Aaret efter, at han var kommet til Vejle, blev han gift, og da den senere Etatsraadinde Ørsted kom hertil i 1862, fandtes der intet Asyl, overhovedet ikke en Børneforsorg, »og der var stor Trang dertil«, som det anføres i en samtidig Vejleavis. Samme Kilde anfører, at det skyldes hendes energiske Arbejde og store Interesse, at Sagen kom videre frem; hun tog Initiativet til at skaffe Midler til dens Gennemførelse. De første Penge indkom ved en Bazar i Skyttehuset, og i 1866 var man saa vidt, at man kunde begynde med 30 Børn i lejede Lokaler i

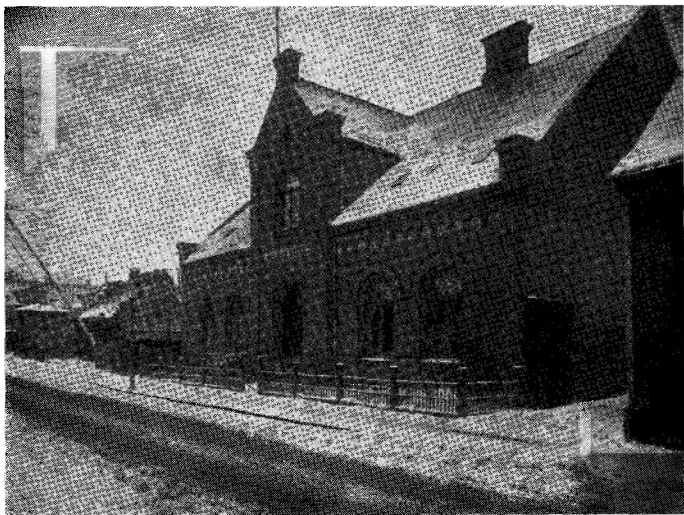

Fig. 3. Det nyopførte Dagmar-Asyl, set fra Vest
(de tidligere benyttede lejede Lokaler laa i Bygningen til højre,
hvoraf man ser et Hjørne).

Nabohuset til den senere opførte Bygning for Asylet.

Børneasylet opfyldte et Behov og blev tilgodeset med saakaldte milde Gaver, mest fra private, ingen

fra offentlige Myndigheder. I Tidens Løb sparede man saa meget op, at der kunde blive Tale om at skaffe Asylet eget Hjem. Børnetallet var nu steget til næsten det dobbelte. Børnenes Ve og Vel var i de første 25 Aar varetaget af en Asylmoder, Frk. Wittus, som nu ønskede at trække sig tilbage samtidig med, at man flyttede ind i det nye Hus.

Der var Tale om alene privat Filantropi; Midler til Asylets daglige Drift indkom kun ved private Gaver. Der blev intet betalt af Børnene eller Forældrene. En aarlig Bazar — som nok har været noget af »Aarets Begivenhed« i den stille Købstad — hjalp væsentlig med til at styrke Finanserne.

Asylet forestodes af en Bestyrelse paa 3 Mand, men det egentlige Bestyrelsesarbejde udførtes i Realiteten af en Damekomité paa 12; det var afgjort betragtet som et ærefuldt Hverv at blive indvalgt i denne Damekomité. Baade Bestyrelse og Damekomité synes at have været selvsupplerende.

Amtmanden, Konferensraad *Carl Bodilius August Dahl* blev Bestyrelsens første Formand; formodentlig har ogsaa Borgmesteren, Etatsraad *A. S. Ørsted*, været Medlem af Bestyrelsen og sandsynligt efterfulgt Amtmanden som Formand i 1868, da Amtmanden fik sin Afsked (p. Gr. af Sygdom), han døde godt 2 Aar senere. Der findes et Billede fra 1864, som viser baade Amtmanden og Borgmesteren i tysk Fangenskab i Rendsborg (den preussiske Generalfeltmarskal Wrangels »Sikkerhedsforanstaltning«, der varede fra $16/3$ til $10/5$) — Amtmanden sidder yderst til venstre i første Række, Borgmesteren staar som Nr. 2 fra venstre i bageste Række (Billedet er velvilligst udlånt af Ribe Amts historiske Samfund).

Fig. 4. De fængslede Amtmænd og Borgmestre fra Vejle, Aarhus, Ribe og Skanderborg Amter i 1864.

Den preussiske Generalfeltmarskal Wrangel lod 16. Marts 1864 fire jyske Amtmænd og seks Borgmestre arrestere og føre til Rendsborg, hvor de ti Mænd blev holdt i lempeligt Fangenskab indtil to Dage før, Vaabenstilstanden traadte i Kraft: »Disse Embedsmænd vægrede sig ved at understøtte mig i Fordelingen af Krigsbyrderne — jeg har derfor fjernet dem«, lød det lakonisk i Generalens Proklamation.

Ved Asylbygningens Indvielse ^{9/11} 1891 var Stiftsfysikus *N. G. Mulvad* Formand for Bestyrelsen. Ægteparret Mulvad var flyttet til Byen 3 Aar tidligere og blev begge hurtigt optagne af Asylets menneskekærlige Maal, Fru Emma Mulvad i Damekomiteen og Stiftsfysikus i Bestyrelsen.

Ikke blot Juleforberedelserne var Damekomiteens naturlige Indsats for Asylet, ogsaa i det daglige histod denne ikke blot i Aand, men ogsaa i Gerning, Asylmoderen, hvad allerede Referatet fra Indvielsen giver Udtryk for i Vejle Amts Avis i 1866:

»Efter Pastor Müller's Bøn for Asylet, for den høje Fyrstinde og for Kongehuset bleve de tvende andre Sange, der lyde saaledes:

II.

Mel.: Gammel Folkesang.

Saa komme de Smaa nu med Glæde herind,
Gud lade Rosen dem blomstre paa Kind,
Og Englene frede om Barnehjertet!

Med Gammen de lege, de lære med Lyst,
Og Sangen tone fra fulde Bryst,
Men Englene frede om Barnehjertet!

De lære at elske det fædrene Sprog,
Vor Folkesang og vort Dannebrog,
Men Englene frede om Barnehjertet!

De lære at have ret inderlig kjær
Søster og Broder og Hver især,
Og Englene frede om Barnehjertet!

Dog elske og ære af Hjertet de meest
Vor kjære Frelser, den Herre Christ;
Ja, Englene frede om Barnehjertet!

Og naar de forlade det barnlige Hjem,
Guds Engle paa Veien følge dem,
Og altid de frede om Barnehjertet!

III.

Mel.: Alt opreist Maanen staaer.

Velsign, o gode Gud,
 Det Huus, vi bygge!
 Dem, her gaae ind og ud,
 Du give Lykke!
 Hold over dem Din Haand,
 Da skal de trygge
 Omsnoes af Fredens Baand
 I Naadens Skygge.

Fred være med det Bo,
 Som Kjærligheden
 Har bygt med Haab og Tro
 For Evigheden!
 O Gud! lad Dine Smaa
 Iløn hernelen
 I Aandens Ager saae
 For Evigheden!

afsungne og tilsidst Cantaten for Kongehuset, Nr. 106 i Psalmebogen. Derefter udtalte Asylets Formand Conferentsraad Dahl sin og Asylets Tak til Damecommitteen for dens udholdende og opoffrende Virksomhed og opfordrede til Slutning Forsamlingen til at istemme et Hurra for Hs. Maj. Kongen og Kongehuset, hvilken Opfordring modtoges med Acclamation. *Medens Børnene bleve beværtede af Damerne*²⁾, opløstes Forsamlingen lidt efter lidt og alle modtoges sikkert Indtrykket af den Fredens og Kjærlighedens Aand, der synes at hvile over den lille Bolig.«

Et mig af Damekomiteens Formand, *Frk. Cathrine Christiansen*, overladt Fotografi — vistnok taget i An-

²⁾Udhævet af Forf.

ledning af Afskeden med Damekomiteens første Formand i 1905 — viser Sødsuppens Servering:

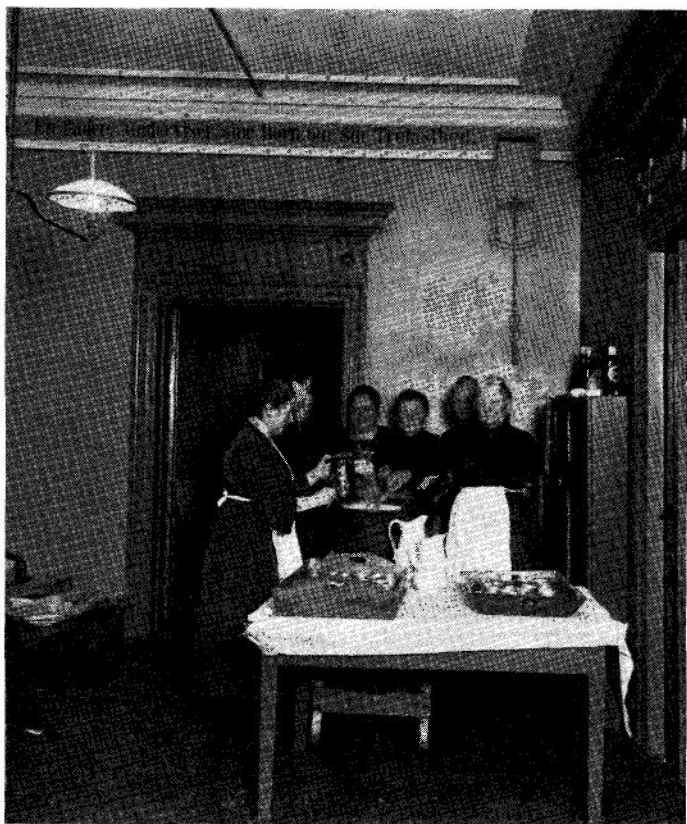

Fig. 5. »Sødsuppen serveres.«

(Damerne er fra venstre: Fru Købmand Johan Andersen — med Kanden — Fru Justitsraadinde Ola Schjøth, Frøken Poulina Møhl — næsten skjult, Fru Købmand, Konsul (senere Handelsminister) Jørgen Christensen, som staar midt for, Fru Murermester C. Christoffersen, Borgmesterinde Margrethe Madsen (i Skyggen af den efterfølgende), Fru Købmand, Fabrikant I. C. Christiansen (med Slev og Flaske).)

I 1905 skiftede Damekomiteen som ovenfor nævnt Formand, og der blev ved denne Lejlighed taget et Fotografi, der viser baade Bestyrelse og Damekomité in pleno.

For Tydeligheds Skyld er dette Fotografi gengivet saa stort som muligt paa de to næstfølgende Sider, hvor man ser:

Første Række siddende fra v. til h.

1. Fru Apoteker Daugaard, Vejle Løveapotek.
2. Fru Bankdirektør, Procurator Magdalene Wadum.
3. Stiftsamtmandinde Agnete Bardenfleth.
4. Borgmesterinde Margrethe Madsen, Form. f. Damekomiteen.
5. Etatsraadinde Johanne Ørsted, tidl. Form. f. Damekomiteen.
6. Fru Købmand, Justitsraadinde H. C. Thorkilsen.
7. Pastorinde J. P. Melbye.
8. Fru Købmand, Fabrikant J. C. Christiansen.

Anden Række staaende fra v. til h.

9. } ukendte, formentlig Asylmedhjælpere.
10. }
11. Fru Fabrikant Jespersen (?).
12. Fru Købmand Erh. Gylding.
13. Stiftsfysikus N. G. Mulvad, Bestyrelsens Form.
14. Fru Apoteker C. F. C. Ulrich (i hvidt), Vejle Svaneapotek = det nuv. St. Thomas.
15. Fru Christiane Vogel Jørgensen.
16. Konsulinde Windfeld-Hansen.
17. Sognepræst, Pastor J. P. Melbye, St. Nicolai Kirke.
18. Fru Købmand Theodor Madsen.

Bageste Række fra v. til h.

19. Asylbestyrerinde Fru Neuhaus.
20. Cand. jur. Ørsted, Borgmesterens Søn.
21. Købmand Th. Madsen, Bestyrelsens Kasserer.
22. Købmand, Fabrikant J. C. Christiansen.
23. Kgl. Borgmester P. Th. Madsen.
24. Apoteker C. F. C. Ulrich.
25. Textilfabrikant, Konsul Marius Windfeld-Hansen.

Fig. 6. Bestyrelse og Damekomitee

1905 (med enkelte Gæster).

Vejle Amts Avis bringer et fyldigt Referat af den Fest, man i Anledning af Afskeden med Vejle (Fru Ørsted flyttede til Hellerup og afrejste næste Dag) holdt paa Asylet for Etatsraadinden. Til Stede var foruden Etatsraadinde Ørsted og Familie Bestyrelsen, Damekomiteen og nogle faa særligt indbudte.

Formanden, Stifffysikus Mulvad »mindede i en smuk og formfuldendt Tale til Æresgæsten om den Tid i 1862, da hun kom her til Byen som ung Borgmesterfrue«:

»Da glemte De ikke, Fru Etatsraadinde, i Deres egen Lykke at tænke paa dem, hvor det staar smaat til med Lykken, paa de smaa i Samfundet, der leve paa Livets Skyggeside.

De følte Trang og Lyst til at virke til Gavn og Glæde for andre, og med den rette Forstaaelse saa De, at der var et stort Savn at afhjælpe ved Opretelse af et Børneasyl i Vejle. Dette kunde nemlig tjene som Tilflugtssted for de smaa Børn, der største Delen af Dagen er overladt til sig selv eller til mindre godt Tilsyn.

Og med Energi og god Fortrøstning begyndte De at virke for den gode Sag med et saa godt Resultat, at Børneasylet, da der var samlet en Kapital paa 6000 Kr., kunde begynde sin Virksomhed. Man begyndte i en lejet Bolig med 30 Børn i Alderen fra 3—7 Aar. Ved den Interesse, som Sagen havde fundet i Befolkningen og forskellige Institutioner, voksede Kapitalen efterhaanden saa stærkt, at man kunde tænke paa et eget Hjem, hvortil der i høj Grad trængtes, eftersom Børnenes Antal var steget til 56.

I Foraaret 1891 paabegyndtes den nye Bygning, og d. 9. November — Kejserinde Dagmars Sølvbryllupsdag — indviedes Bygningen.

Siden da har Lykken fulgt Asylet, og med Tryghed kan det nu med Hensyn til den økonomiske Side se Fremtiden i Møde. At alt har kunnet forme

sig saa lyst for Asylet, skyldes ikke mindst den Højagtelse, Etatsraad og Etatsraadinde Ørsted har vundet i vide Kredse her i Byen ved deres bramfrie Færd, noble Tænkemaade og aabne Hjertelag for de smaa i Samfundet.

Bestyrelsen bringer Dem sin bedste Tak for Deres fortsatte energiske og opofrende Arbejde for Deres — trods de senere Aars Sorger og svigtende Helbred — usvækkede Interesse for Asylet. Thi De har i de 43 Aar været den bærende Kraft, og Dem er det, der i første Række har betinget Asylets lykkelige Fremtid.«

(Festen kostede 119 Kr. — derunder 65 for en Mappe med Fotografier, som Fru Ørsted fik overrakt — og Beløbet blev ligeligt fordelt imellem Bestyrelsens og Damekomiteens Medlemmer med 8,50 Kr. til hver. Der blev kun drukket Champagne og for ialt — 20,25 Kr., alt ifølge et bevaret minutløst Regnskab over Udgifterne.)

Af det samme Regnskab kan man erfare, at Bestyrelsen bestod af Stiftsfysikus *Mulvad* (Form.), Manufakturkøbmand *Madsen* og Apoteker *Hans Daugaard*, samt at Damekomiteen udgjordes af de under Numrene 2, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 15, 16 nævnte samt den ikke tilstedeværende Fru Garveriejer *Lasson*.

Man har opbevaret de dagældende Love, som fortæller, hvorledes det absolut ikke var nogen Senecurepost at være Medlem af Damekomiteen, hvorfor de her skal gengives i deres Helhed:

§ 1.

Damekomiteen kompletteres efter egen indbyrdes Overenskomst, og deres Virksomhed organiseres efter de af dem selv udkastede Love.

§ 2.

Damernes Tilsyn med Asylet sker ved indbyrdes Overenskomst; hver fjortende Dag maa hver især give Møde.

§ 3.

Inspektricen tegner sit Navn hver Dag, hun møder, i en Protokol, som henligger i Asylets Bordskuffe, hvortil kun Inspectricerne have Nøglen.

§ 4.

Inspektricen er berettiget til ved sin Nærværelse i Asylet at tage virksom Del i Opsynet og Undervisningen. Hun maa staa Asylmoderen bi med Raad og Daad, formane og opmuntre Børnene, paase Orden og Renlighed, iagttage om Asylmoderen og Medhjælperinden gjøre deres Pligt, og i modsat Fald forebringe det i Bestyrelsesmøderne.

§ 5.

Inspektricerne forestaa i Forening Uddelingen af de Gaver og Klædningsstykker, der blive skænkede Børnene i Julegave, samt bestemme Anvendelsen og Fordelingen af de Penge, som blive givne dem.

§ 6.

Damerne optage Børnene, Pigerne fra 3 til 7 Aar, Drengene derimod kun til 6 Aars Alderen. Udskrivningen foregaa ved Paasketid og Mikkelsdag.

§ 7.

Bestyrelsen er berettiget til at engagere og afskedige Asylmoderen og Medhjælperinden.

Funktionærerne ved Dagmar-Asylet var — ligesom Bestyrelsesmedlemmer og Damekomité — næsten altid i et Engagement af aarelang Virksomhed. Den første Asylmoder gjorde Turen med i 25 Aar, fra Asyllets Start til man efter 25 Aar flyttede ind i eget Hus. Den næste Asylmoder, Fru Neuhaus, fejredes ved sin Afgang $1/10$ 1921 med en Middag af Bestyrelse + Damekomite (*uden* respektive Ægtefæller) og en Sølv-skaal med Inskription. Den tredie Asylmoder, Frk. Nielsen, var endnu i Funktion, da Forf. i 1942 ind-

Fig.7. Juletræsfest i Dagmar-Asylet.

traadte i Bestyrelsen. Hun blev i 1945 bevilget en Pengegave ved sin Afsked. Det var vel Mennesker uden særlig Uddannelse, der som Asylmoder eller Medhjælper tog sig af Børnene, men det var Mennesker, der var præget af Hjertelag.

Men selvfølgelig maatte og burde Dagmar-Asylet følge med Tidens Udvikling.

Med Loven om Værgeraadsforsorg m. m. af 12. Juni 1922 indførtes et fast Vederlag for at frekventere Dagmar-Asylet, det fastsattes til 50 Øre maanedligt for hvert Barn, dog kun 25 Øre for Søskende, og var der 3 Børn fra et Hjem, gik det tredje gratis. Dagmar-Asylet var fortsat »en selvejende og selvstyreende Institution«, men til Ændring af Vedtægterne krævedes nu Samtykke af Overinspektionen for Opdragelseshjemmene, der stadfæstede den første nye Vedtægt den 30. Januar 1925. Børnene skulde fortsat »beskæftiges og adspredes, som almindeligt er paa Asyler af den Art, ved Lege, Sang, Frøbelske Arbejder m. m. Om Sommeren, og naar Vejrliget iøvrigt tillader det, opholder de sig saa meget som muligt paa Legepladsen, hvor der findes forskelligt Materiel til Leg (Sandkasser, Gynger m. m.).« »Fra Midten af Januar til henimod Udgangen af April faar Børnene Middagsmad bestaaende af en Ret mest Mælkemad (Grød eller Vælling), i den øvrige Del af Aaret faar de 2 Gange om Dagen koft Mælk til deres fra Hjemmet medbragte Mad.«

Trods Socialreformens forbedrede Børneforsorg af 1933 kunde man dog i Begyndelsen af 1940erne ikke lukke Øjnene for, at Tiden var Løbet fra Asylet som Institution betragtet, og i 1946 skred man til at lukke det i 3 Maaneder for en væsentlig indendørs Restauration, der kostede 40.000 Kr., hvoraf 25.000 skænktes af Vejle Byraad og 15.000 blev indsamlet af Bestyrelsen hos private. Der blev derved gennemført en nødvendig og gennemgribende Modernisering, hvorved man fik en ny Forstue med adskilte Garderober for hvert enkelt Barns Tøj, et særligt Vaske- og Toiletrum

med særlige for Børn indrettede WC-Kummer og med Plads til hvert enkelt Barns Toiletsager, der blev indrettet en Hvilestue og indkøbt Hvilelejer til hvert enkelt Barn, og der blev indlagt Centralvarme. Medens der tidligere var en iøvrigt udmærket og velmenende Forstanderinde, der blot ikke havde nogen særlig Uddannelse, besluttede Bestyrelsen sig til — da Forstanderinden (Asylmoderen) ønskede at trække sig tilbage efter mange Aars paaskønnet Virke og paa Grund af private familiære Forhold — at ansætte en ny Forstanderinde med fuld Børnehavelejerindeuddannelse, og Institutionen fik nye Vedtægter og blev statsanerkendt, hvorved ogsaa opnaaedes de særdeles favorable Tilskudsmuligheder fra Stat og Kommune med Refusion af 70 % af Driftsudgifterne og Hjælp til Anlægsudgifter i Fremtiden. Ved samme Lejlighed tog Asylet Navneforandring til Dagmargaarden. Den i 1946 ansatte uddannede Forstanderinde opnaaede iøvrigt lige saa lang Tjenestetid som Forgængerne, hun døde i 1965. I Størstedelen af de forløbne 100 Aar har der saaledes kun været 4 »Mødre« (Asylmoder eller Forstanderinde) i Spidsen for den jubilerende Institution.

I denne Forbindelse bør formentlig ogsaa anføres den øvrige Administration af Børnehaven igennem de 100 Aar:

Bestyrelsesformænd.

Amtmand, Konferensraad C. B. A. Dahl .	1866—1868
Kgl. Borgmester, Etatsraad A. S. Ørsted .	1868—1895
Stiftsfysikus N. G. Mulvad	1895—1917
Bankdirektør Jacob Petersen	1917—1935
Amtslæge Kaj Ingbøl	1935—1942
Apoteker P. P. Lund	1942—1958
Amtslæge, dr. med. Jakob Jakobsen	1958—

Bestyrelsens Kasserere.

.....	? — ?
Manufaktør, Købm. Theodor Madsen før	1905—1918
Apoteker, Etatsraad Olaf Finsen	1918—1922
Overretssagfører Jacob Gyntelberg	1922—1944
Landsretssagfører Knud Zenker	1944—

Øvrige Bestyrelsesmedlemmer.

Kgl. Borgmester, Etatsraad A. S. Ørsted (Skr.)	1866—1868
Apoteker, Byrådsmedl. Hans Daugaard	1890—1907
Bankdirektør Jacob Petersen	1907—1917
Købmand Frederik Christiansen	1917—1931
Apoteker P. P. Lund	1931—1942

Det vedtoges i 1938 at udvide Bestyrelsen med et Medlem til 4, hvorved blev valgt:

Overlærer, senere Skoledirektør, Frk. Grethe Glahn	1938—1958
Amtslæge, dr. med. Jakob Jakobsen	1942—1958

Det vedtoges i 1945 — efter at Tilsynskomiteens (Damekomiteens) Formand, Frk. Cathrine Christiansen, i et Par Aar havde været indbudt til at overvære Bestyrelsesmøderne, at udvide Bestyrelsen til 6 Medlemmer, hvorved Damekomiteen udpegede et Medlem, medens Vejle Byraad som Vilkaar for sin økonomiske Støtte til Moderniseringen havde ønsket at udpege et sjette. Valgte blev:

Frk. Cathrine Christiansen	1945—1961
Byrådsmedlem, Maalerkontrollør Alfr. Jensen	1945—1946
Byrådsmedlem, Lotterikollektrice, Fru Karen Nielsen	1946—1954

Byraadsmedlem, Skoleinspektør,

Frk. Metha Petersen	1954—
Fru Direktør H. K. Sørensen	1958—1960
Fru Læge Chr. Maarssø	1960—1965
Fru Landsretssagfører Erik Demant ...	1961—
Kontorass., Fru Aase Christiansen	1965—

Det har vist sig umuligt at efterspore samtlige Medlemmer af Damekomiteen; der har i samtlige 100 Aar bestaaet den stiltiende Aftale, at en Ægtefælle til et Bestyrelsesmedlem ikke kan være Medlem af Damekomiteen. Den nedenanførte Liste over *Damekomiteens* Medlemmer er muligt ikke komplet:

Etatsraadinde, Fru Johanne Ørsted,

g. m. Borgmester A. S. Ørsted	1866—1905
Fru Købmand J. C. Christiansen før	1905—1936
Fru Købmand Erh. Gylding	før 1905—1909 (?)
Fru Fabrikant C. M. Hess	før 1905— ?
Fru Fabrikant Jespersen	før 1905— ?
Fru Sognepræst J. P. Melbye	før 1905— ?
Justitsraadinde H. C. Thorkilsen ...	før 1905— ?

Fru Kirstine Ulrich, g. m. Apoteker

C. F. Ulrich	før 1905— ?
Fru Christiane Vogel Jørgensen	før 1905— ?
Konsulinde M. Windfeld-Hansen ...	før 1905—1923
Fru Bankdir., Procurator Wadum ..	før 1905— ?

Borgmesterinde, Fru Margrethe

Madsen	før 1905—1940
Fru Købmand Johan Andersen	før 1917—1936
Stiftamtmandinde Agnete Bardenfleth..	1906—1931
Provstinde, Fru Marie Christensen ..	før 1917— ?
Konsulinde Marie Jørgen-Christensen	før 1917—1950
Fru Direktør O. Hansen-Møller	før 1917—1924
Frk. Henriette Møller	før 1917—1922

Justitsraadinde Ola Schjøth	før	1917—1923
Frk. Poulina Møhl		1922—1924
Fru Direktør O. la Cour		1924—1954
Fru Overretssagfører H. M. Demant		1924—
Fru Helga Friis, g. m. Fabrikant A. Friis		1924—
Overlærerinde, Frk. Marie Kirkelund . . .		1924—1949 (?)
Fru Direktør Henrik Krejberg		1924—
Fru Bankdirektør Aage Petersen		1924—
Fru Fabrikant O. Seligmann		1924—
Fru Sognepræst Poul Sørensen		1924—1950
Fru Overmedicus, dr. med. Buchholtz før		1936—1939
Fru Tinne Warburg, g. m. Gross. H. W.		1924— ?

Vejle Købstad var i 1866 en lille By, vel ikke fattigere end andre danske Købstæder. Men Skellet mellem rig og fattig var større dengang end nu. I 1860 var Indbyggerantallet ialt 4.920; det steg i de følgende 10 Aar til 6.092 og var ved Aarhundredskiftet 14.592. Af disse var det overvejende Flertal saakaldt »Smaa-kaarsfolk«, og med den tiltagende Industrialisering, der præger Vejle fremfor mange andre danske Købstæder, blev en stedse større Del af Byens Indbyggere ufaglærte Industriarbejdere, hvor Familiens Økonomi var afhængig af, at begge Ægtefæller havde Udearbejde. For Børneforsorg var der derfor et virkeligt Behov, men helt op til Begyndelsen af 1940erne var der foruden Dagmar-Asylet kun en lille privat Børnehave i Vejle (siden 1935). Dagmar-Asylet havde derfor ikke blot en filantropisk, men ogsaa en pædagogisk Mission. Den filantropiske ses bedst af, at der hvert Aar fra 1905 til 1940 er købt fra 112 til 175 Beklædningsgenstande iflg. de endnu bevarede Regninger; det bliver i disse 35 Aar 4—6000 Stykker Sweaters, Drengbukser, Pigeundertrøjer etc., og for alle hun-

drede Aar siden Stiftelsen kommer man vel op paa en 16—17.000 Stk. Den stigende Velstand i Befolkningen markerer sig dog ogsaa i de senere Aars forholdsvis rigeligere Indkøb af Legetøj og Børnebøger.

Det ville være fristende at fremlægge yderligere socialmedicinske Detaljer for den Baggrund, Dagmar-gaarden har haft og endnu i Jubilæumsaaret har, men det maa formentligt antages at ligge noget uden for Rammerne af denne Afhandlings Hensigt. *Ideen*, som laa bag ved Stifternes idealistiske Stræben, gælder ogsaa den Dag i Dag og kan bedst belyses af det lille Vers, hvormed den oprindelige Indvielsesfest i 1866 sluttede (og som blev genoptrykt og gentaget baade i 1891 og 1916 — i 1941 var der p. Gr. af Krigen ikke Anledning til at feste, det blev kun til en Skovtur til Grejs Mølle for Børnene, da det blev Sommer):

Fred være med det Bo,
 som Kjærligheden
 har bygt med Haab og Tro
 for Evigheden!
 O Gud! Lad dine smaa
 i Løn heneden
 i Aandens Ager saae
 for Evigheden!

— At Prinsesse Dagnars Navn blev knyttet til Institutionen var mere end blot »Kongerøgelse« — det laa saa aabenbart Stifterne paa Sinde, at Asylbørnene skulde have et Forbillede præget af den Trofasthed og den Danskhed, det staalsatte Sindelag, som var Kejserindens, og hvorum nogle samtidige Dagbogsoptegnelser af Kammerherre, Oberst C. H. Rørdam vidner:

Kejserinde Dagnar er middelhøj. Der er et alvorligt, men venligt og klogt Udtryk i de smukke blaa Øjne. Livet i Rusland synes dog at have taget mere paa hende end det engelske Hoffliv paa Prindsessen af Wales, og underligt er det jo ikke; — et Liv under denne Verdens mest glimrende

og straalende Forhold og samtidig Frygt for at Ens Kjære skal falde for Morderhaand. En forfærdelig Tilværelse. Over Kejserinden hvilede en forunderlig velgjørende Roe og Alvor og dog saa megen Blidhed. En Karakter udviklet og modnet i Livets Skole.

(Tirsdag d. 25. August 1891.)

Jagtcapitainen, Kommandør Jacobsen fremhævede Kejserindens trofaste, kjærlige Sind og fortalte i den Anledning flere Smaahistorier: »Ved Brylluppet i 1866 var jeg som ung Officer med i St. Petersburg. Aftenen efter Brylluppet skulde der være stor Galaforestilling i Theatret, og naturligvis var der uhyre Efterspørgsel efter Billetter. Fra hele Riget var der jo strømmet Folk sammen, som vilde overvære Festlighederne. Ombord fik vi Meddelelse om, at der den Aften var forbeholdt et vist Antal Matroser, jeg erindrer ikke hvormange, en Loge i Theatret. Dette maatte være rygtedes i Land, thi kort efter indfandt der sig ombord Folk, der partout vilde afkjøbe Matroserne deres Pladser i Theatret, ja man bød dem endog 40 Rubler pr. Billet. Men tror De, der var en eneste af dem, der solgte deres Billet? Og naar man tænker sig, hvad 40 Rubler er for en simpel Matros. Men som sagt, ikke En vilde give Afkald paa at see Kejserinden. Naa, hun lønnede os ogsaa. Vi Officerer havde Plads paa Gulvet, medens Matrosernes Loge var oppe i en af Etagerne. Saa traadte hun da ind, bevæget som hun var, og modtoges af en stormende Jubel. Hun hilste til alle Sider, og derpaa søgte hendes Øjne ned til os og saa op til sine danske Matroser, og venligt nikkede hun til os. Hun glemte ikke sine Landsmænd under al Pragten og Herligheden.« Senere — i 1880 — kom Kejserinden i forrygende Storm ombord for at sige Farvel, inden den Orlogsmænd, der laa derovre, vendte hjem til Danmark. »Det blæste en Storm, da vi med Et seer en lille Dampchalup stikke ud. Den havde Kaleche, og da den nærmer sig os, vifter et hvidt Lømmetørklæde ud fra Rælingen. Det var Kejserinden. I den høje Søj var det ingen let Sag at faae Hendes Majestæt ombord, men selv hjalp hun godt til, og lidt efter stod hun mellem os. »Jeg maatte ombord,« sagde hun, »og sige Dem alle Farvel, inden De rejser herfra.« — — —«

(Mandag d. 16. Oktober 1893.)

Af Kammerherre, Oberst C. H. Rørdam:
»Hofliv hos Christian IX«, Bd. IV.
København 1918.

WOLLY

DEN ENESTE SORTE PÅ »DET SORTE APOTEK« I VEJLE

Af apoteker *Otto Lindemark*, Vejle.

Da de vestindiske øer i 1917 blev solgt til Amerika, opstod der problemer med hensyn til de danske apoteksprivilegier på disse øer — problemer, der nærmere er belyst af amtslæge, dr. med. Jakob Jakobsen her i årbogen,*) en interessant og meget læseværdig beretning jeg udsendte i særtryk til Danmarks apoteker i anledning af St. Thomas apoteks 125 års jubilæum.

*) V. A. A. 1963, side 9—48.

Ved en beklagelig forglemmelse fra min side kom historien om den lille negerdreng Wolly (egentlig Wally) ikke med i amtslægens beretning og skal derfor gengives her.

Naturligvis kunne det ved øernes salg ikke undgås, at de særlige bestemmelser vedrørende apoteket i Charlotte Amalie på St. Thomas måtte vække opmærksomhed også uden for fagkredse. Hos offentligheden gav de sig bl. a. udtryk i den opfattelse, at apoteker O. V. Poulsen som erstatning for sin eneret til at sælge medicin — U. S. A. har som bekendt fri apotekernæring — ved at flytte St. Thomas apotek til Vejle også skulle overflytte varelager, inventar og personale, og dette medførte diverse journalistiske morsomheder, bl. a. den meget fornøjelige dagbladstegning af Storm P. visende St. Thomas apotek i Vejle med palmer, sorte farmaceuter, mærkelige medikamina, undrende publikum'er o. s. v.

Forholdet var imidlertid det ret enkle, at apoteker Poulsen kun skulle overflytte sine privilegierettigheder og St. Thomas-navnet til Vejle Svane apotek, der på dette tidspunkt var vakant, og hvis varelager og inventar han naturligvis måtte købe af den afdøde apoteksindehavers arvinger — som det altid er tilfældet — ligesom daværende justitsminister Th. Zahle under pres fra farmaceuterne, der ellers ville miste en forfremmelseschance, bestemte, at et ny apotek med navn af Svane apoteket skulle oprettes i Vejle i en anden gade, Dæmningen. Men dette apotek blev iøvrigt indrettet i ejendommen Nørregade 30 skrås overfor i samme »gade«, hvor det oprindelige Svane apotek lå; opslagets beliggenhedskrav klarede den nyudnævnte apoteker meget fikst ved at flytte dør og

trappe om mod Dæmningen i hjørneejendommen, således at det »genoprettede« Svane apotek blev nærmeste nabo til det tidligere.

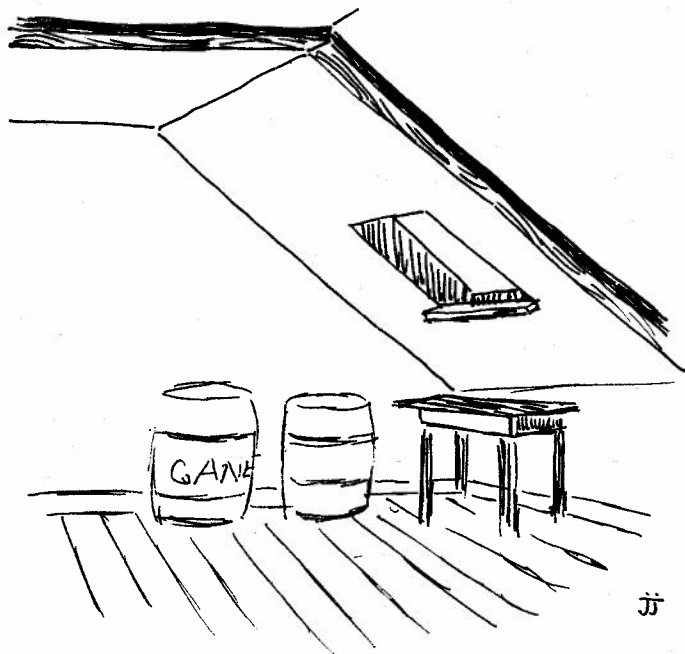
Så kom St. Thomas apotek da til Vejle i det gamle Svane apoteks lokaler, og det blev af folkeviddet døbt »Det sorte apotek«, et navn, der forlængst er gået i glemmebogen. Det var — og er — kort sagt et apotek som danske apoteker i almindelighed. Men der slap alligevel en enkelt »lille sort« med fra Vestindien. Om ham har apoteker Poulsen fortalt mig nedenstående:

Wolly var blandt de negerbørn, der samlede bolde op på apotekerens tennisbane hjemme i Charlotte Amalie. Han var en flink, intelligent og venlig dreng, der vandt alles hjerter. Forældre havde han ikke, han boede hos en bedstemor, hvor han ikke havde det alt for godt. Efterhånden følte han sig knyttet til familien Poulsen, og han blev meget nedslået, da han hørte, at familien skulle rejse til Danmark. Dagen oprandt, da skibet lå i Charlotte Amalies havn, og afskedens time slog. Der var mange mennesker for at tage afsked med familien Poulsen, også lille Wolly. »Han havde tårer i øjnene,« sagde apoteker Poulsen — men »pludseligt blev jeg besat af en idé — vil du med til Danmark, Wolly?« — »Han nikkede gennem tårer.« — Så gik der omgående bud til bedstemoderen, der ikke havde noget at indvende imod forslaget, og snart dampede Wolly med sine få ejendele ud i den store verden — nærmere betegnet Danmark.

På apoteket i Vejle blev han bydreng og barnepige for apotekerens børn, og han lavede op i gadebilledet, hvor farvede folk på den tid var noget usædvanligt.

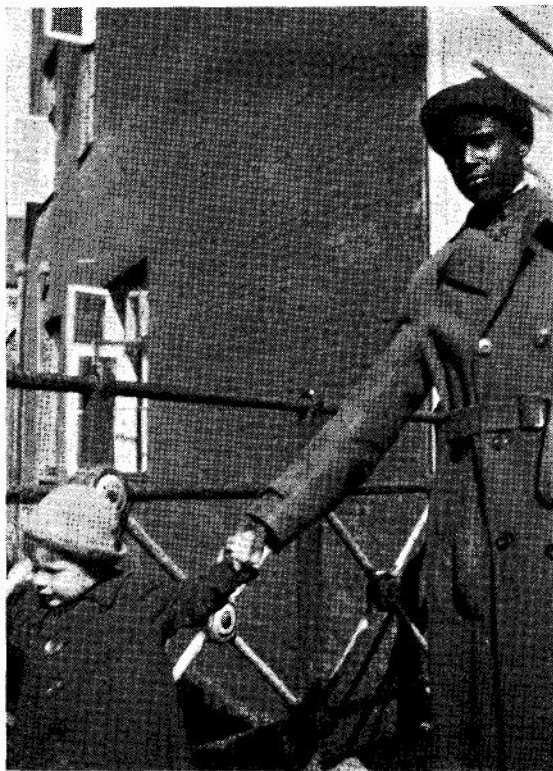
Det kneb med at skaffe ham soveplads i lejligheden

på førstesalen oven over apoteket, og hans seng blev derfor placeret oppe på andensalen hos disciplene, et arrangement, der langt fra behagede dem. Han lugtede, sagde de, hvorpå man greb til den udvej at bygge et lille tagværelse ud på loftet til ham. Her fik Wolly

sit eget apartement, og her boede han, til apoteker Poulsen solgte apoteket og flyttede til København med familie og med Wolly. Men det lille tagværelse på St. Thomas apotek er bevaret også efter en stedfunden ombygning, og det hedder stadig »Wollys værelse«.

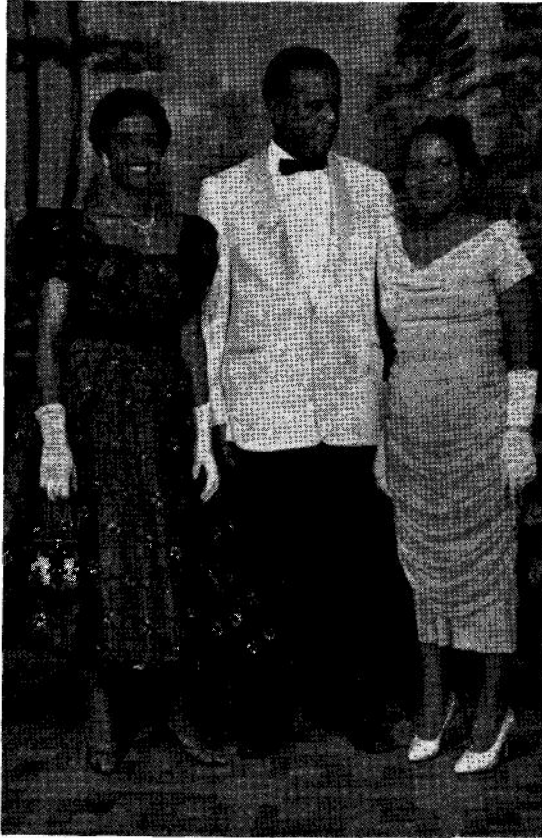
Som bekendt hjemførte apoteker Poulsen også firmaet A. H. Riise fra St. Thomas, og hos dette firma i København, der bl. a. sælger vestindisk bayrum, kom

»Wolly« i Vejle 1919 (på apotekstrappen med apotekerens søn).

Wolly i lære og gik samtidig i handelsskole. Efter endt handelsskoleuddannelse rejste han i 1923 tilbage til Virginian Islands, hvor han en tid var discipel på

det gamle apotek i Charlotte Amalie (St. Thomas Apothecary Hall). Den endelige uddannelse som farmaceut foregik i Puerto Rico, hvor han tog sin grad som Doctor of Pharmacy.

Dr. Oswald Heath med frue og datter 1958.

Tilbage til St. Thomas konditionerede han på det gamle apotek, indtil han i 1953 etablerede eget phar-

macy. Den lille fattige negerdreng, der nu var blevet til apoteker, dr. W. Heath, udviklede sig til en meget kendt og anset borger, medlem af øernes »Board of Health« og formand for flere af øens klubber. I en

Apoteker Heath 1962 (Danmarks Radio fot.).

TV-udsendelse fra Virginian Islands for nogle få år siden huskes han som en statelig herre, der på et udmærket dansk fortalte i fjernsynet om alt det, der skete i forbindelse med salget af vore gamle vestindiske kolonier.

Wolly har jeg ikke kendt personligt, han var rejst fra Vejle tre år før min ankomst her til byen, men han har flere gange gennem fælles dansk-amerikanske bekendte sendt hilsen til apoteket i Vejle, hvor han tilbragte sine bedste drengeår.

Jeg sendte ham apotekets jubilæumsskrift for to år siden, — det nåede ham aldrig -- han døde, mens det var på vej.

Vejle, den 31. december 1965.

Otto Lindemark

**BARN AF SIN BY —
OM HARALD KIDDE OG HANS DIGTNING**

Af *Axel Rude*, redaktionssekretær, Vejle.

»Jeg er ikke længere hjemme i Vejle; hæver jeg Blikket og ser ud, er det ikke mere Grundet høje Skove, der staar bag Rudens Glar. Det er de fjerne Banker med en Mølles Kors længst borte, og nærmere, helt inde under Førstesalsvinduet er det Fasankirkegaarden. Kun Gaardspladsen dernede, et Plankeværk og en Rad høje Poppelpile — saa ligger de døde dér og sover.

Da jeg kom herover, saa jeg ikke Kirkegaarden. Jeg vidste, den var der, men jeg saa den ikke. Da dulgte Poplernes grønne Løvskaerm; men som Efteraarets Dage kom som hvasnæbbede Fugle og rev Blad paa Blad fra Grenene dernede, saa jeg den mere og mere. Og i blaableg Aften sent Oktober, jeg stod og stirrede ned paa de hvide Kors gennem det tynde Løvs Gitter, sagde jeg: »Dag for Dag falder de Blade, der naadig dækker Sorgen for mig, og Aar efter Aar falder de Illusioners grønne Løv, som skjuler Livets Rædsel for mig«

Disse linjer blev skrevet i 1898 af den tyve-aarige vejlenser, digteren Harald Kidde, der paa det tidspunkt boede i København sammen med sin broder, Aage, og moderen, fru Doris Kidde.¹⁾

1894 havde fru Kidde mistet sin mand, amtsveji-
inspektør Chr. Kidde. Hun forlod hjemmet, Sønderbro-
gade 35, boede en tid i Skyttehusgade, men 1898 tog
Doris Kidde og sønnerne til København.

Fra det ny hjems vinduer saa Harald Kidde Fasan-
kirkegaarden klædt i efteraarets farver, og faa aar
senere skulle han i dobbeltromanen »Aage og Else«
genskabe samme efteraarsstemning — men over kirke-
gaarden i Vejle.

»Efteraarsblæsten strøg kold og klagende hen-
over den ensomme Kirkegaard ude ved den urolige
Fjord. Den suste gennem de lange Lindealleer,
hvirvlede de visne Blade om de hvide Gravmonu-
menter og fløj videre ind mod den lille Købstad,
der med sine røde Tage krøb sammen om Kirke-
taarnet med den blinkende Vejrhane; der tabte
den sig i de høje Bankers høstgule Skove. Sol-
skinet flakkede ud og ind over Kirkegaarden,
det regnede stødvist, stridt og tæt«

— »Aage og Else« — skrevet af en digter, da han
var mellem 19 og 22 aar. Romanen i to bind om
den følsomme, indadvendte, drømmende Tue Tavsen
og pigen Lull, komponeret over folkevisemotivet Aage
og Else som et værk, der handler om ungdom, alder-
dom og dødens placering i livet.

Det er over 60 aar siden, det sidste bind af »Aage
og Else« udkom, men selv i dag gribes man af værkets
naturskildringer, dets uro, længsel, smerte, stemnin-
ger — og billedet af halvfemsernes Vejle. Det gamle
Vejle, hvor miljø, personer, skæbner og tanker glider
sammen i en forunderlig drøm og fortøner sig i den
skønne natur.

Den lille by med smaa, skæve huse, brostensknudrede gader og de store skove inspirerede Kiddes fantasi og digteriske evne. Vejle Latinskole, som dengang laa paa Dæmningen, missionshuset »Mamrelund« paa Langelinie, Sct. Nicolai kirke, Sønderbrogades kistanje-allé med bladernes aabne hænder og blomsterne hvide lys foran digterens barndomshjem, Sønderbrogade 35, den gamle granitbro over Vejle aa, Dæmningens broer og træer — alt er med til at danne rammen om Tue Tavsens barndom, ungdom, forelskelse — og nederlag — over for livet. »Aage og Else« er bogen om et Vejle, som var engang, men hvoraf der dog stadig er spor.

Vejles omegn skildres lige saa ofte i Kiddes bøger som byen selv. Nørreskoven, Søndermarksskoven, Vilstrupvejen og Jellingvejen, som digterens fader, amtsvejinspektør Chr. Kidde, anlagde gennem den stejle, uigennemtrængelige urskov, beskrives.

Nørreskoven er især stedet for Tues og Lulls udflugter. De ser bøgen i sommerlig pragt, solskinnets spil paa skøvbunden, oplever aarstidernes skiften, naar efteraarssløvet flammer op som farverne paa en malers palet.

Nogle gange gaar den unge Tue til Bybæk Runddel, hvorfra han kan skimte Fyn, eller til Møllebakken med den hvide mølle.

Parret spadserer til Urhøj, gaar gennem engene til Skibet, gennem Mørkedalen — eller tager med toget til Grejsdalen, hvor grønne enge er gyldent dryppende af engkabelejer, og gennem togets vinduer hører de vandet risle mellem sivene samt en grøntbehængt vandmølles sagtmødt brummende hjul.

Harald Kidde lader naturen veksle med det grublende hæftigt skiftende i Tues indadvendte sind, der

er kontrast til pigen Lulls tindrende, frodige livsglade, stormende og sanselige væsen.

Tue og Lull gaar over Søndebro en vinterdag, hvor aaen glider under broen graablang, fuld af sejlede isflager, for længere ude at forsvinde i de snestribede enges fladhed og drivende dis.

»Luften var vinterklam, tung af truende Sne, men Tue mærkede intet. Han stirrede kun ind i dette Ene. Det eneste Ene, der pludselig havde afsløret sig for ham i Gaar dernede under Teatermuren, under Musikkens Spil — dette sit Forræderi mod de Døde, sit hensynsløse Hykleri. Men det var endnu ikke levende for ham. Han begreb det ikke, det var som en ond Drøm«

Der er et andet kapitel, hvor Dæmninge-aaen glider mørk og stille hen under broerne, som

»var den sig en lønlig Brøde bevidst«

Vejles natur er skiftevis en pastorale og et skæbneakkompagnement. »Aage og Else« er ogsaa bogen om Tues barndom, hans forelskelse i pigen Lull, der ikke vil dele ham med de døde, hans udvikling fra fantasi-fuld grublende dreng til en ung mand, der krampagtigt holder fast ved minderne om dem, der hviler paa kirkegaarden, hvor efteraarsblæsten stryger koldt og klagende.

Tue har en stærk følelse af, at de døde først rigtig er borte, naar man har glemt dem. Troskaben mod de døde maa være absolut. Han vil ikke forraade dem, som har mistet livet, han — Tue — der stadig lever.

Gennem denne holdning til tilværelsen og kærligheden forraader Tue Tavsens livet. Det liv, der kommer til ham i den yndefulde, varmbloedige, livsglade

Lull Wédens lyse skikkelse. Pigen med det blonde haar, de sorte øjenvipper, mørke, buede bryn og leende mund, der tror paa, at Tue har en fremtid, men gaar, da han ikke vil slippe kirkegaardens døde.

Tue sønderlides mellem de døde og Lulls livsnære, blussende kærlighed.

Første gang, han ser hende rigtigt, er, da vennen Sigurd faar ham til at kigge ind i gaarden »Kølholt«s have:

»Der gik hun, Lull Wéden, rundt om den grønne Plæne med Solringen og de gule Majbuketter foran Verandatrappen. Langsomt gik hun, med Hænderne knyttede i hinanden paa Ryggen, halvt skjult af det lange Haar, som lyste gyldenblondt i Solen, flettet i en tung Pisk

Et gult Læderbælte spændte om hendes Liv. Hun var 14 Aar. Et Par forsinkede Sommerfugle flagrede om hende, flyvende med, hvor hun gik. Tue syntes, de var hendes Tanker«

Lull bliver hans veninde. Kiddes naturbeskrivelser ligefrem bades af forelskelsens straaleglans. Den unge digters sprogtone bliver næsten som I. P. Jacobsens, men sindet er hans eget, oplevelsen dybt personlig, saa læseren føler, at dette er en bekendelse.

Tue og Lull gaar op til »Apotekerstedet«. Den gamle kro i Grejsdalen, som

»laa saa hyggeligt med sine hvide Bindingsværksmure og mosgroede Tag, hvor Duerne kurrede, og Husløg groede om de hvide Skorstene.

Paa Dørtrinnet sad en Kat og snurrede velbehageligt, vindende Halen om sine Poter. Langs den anden Side af Stien brummede Bierne inde i Æblehaven om de gule Halmkuber og de hvide,

blomstrende Frugttræer; det duftede honningsødt af Spiræa. Inde bag de grønne Ruder slog en gammel Bornholmer seks«²⁾

De gaar ogsaa lange ture gennem Nørreskoven, indtil regnen driver dem hjem. Tue bor hos madam Engelbrekt, hvis hus ligger i hjørnet ved Strandvejen med sine ruders front ud mod kirkegaardens mørke, langstrakte park og den urolige, brusende fjord. Maaltiderne spiser han hos mor Benjamin i det lille gedebladsgrønne hus med de blanke ruder, de røde kappegardiner, og vinduerne fulde af blomstrende pelargonier, levkøjer og heliotroper

»ligesom hjemme, ude ved Sønderbro, for længe, længe siden«

Lull og Tue spiser i skovhuset. Lyse, lette retter (»grønne af Vaar«) med ølflaskerne paa den hvide, ru dug, grønligt lysende, perlende af kulde fra den dybe kælder under gulvplankerne, hvor fjordens bølger dunker mod muren.

Hver tallerken er kranset af blaa violer. En mægtig anemonebuket aander, som er den selve jordens duftende friskhed.

»Vinduerne stod paa vid Gab ud over Fjorden, hvor Sejlerne gyngede forbi som Faner mod Genbokystens bestandig mere grønne Strøg, og ud mod den skyggegrønne Gaard, hvorfra fugtig Muldlugt drev ind; Fuglene sang oppe i den højstammede Skov«

Dette er romantiske, forelskede timer. Men der følger opgør. En dag, da Tue kommer hjem fra Grejsdalen efter en scene med Lull, finder han faderen død.

Tue bliver siddende ved den gamle mands seng med den kolde haand i sin, selv kold som den, indtil ruderne rødmer mod dag og stemmerne begynder ude i alleen i Sønderbrogade.

Lull opsøger ham. Han afviser hende — tilfreds med, at kulden og ligegyldigheden atter glider ind over ham. Og Lull gaar fra ham. Tue holder saa meget paa de døde — er saa bange for livet — at han ikke tør tage imod hende. Og hun gaar. Han vil stadig vente, vente. »Livet lader sig ikke bespotte,« skriver hun til Tue.

»De Ord havde jeg hørt, fra jeg var ganske lille — og saa — det var jo netop det, jeg vilde gøre, hvis jeg blev hos Dig, skønt jeg ikke mere holdt af Dig — og det vilde Livet ikke taale, og saa vilde det gaa os galt. Men Tue, Du, Du har gjort det, Tue, Du har bespottet Livet, Du vilde ikke gøre som det vilde, først vilde Du ikke taale, at det tog alle Dine Kære fra Dig, og saa vilde Du ikke lyde det og tage imod mig, som det gav Dig i Steedet for, for at Alting kunde blive godt for Dig igen. Tue, Du har bespottet Livet, det har Du — for Du har villet, det skulde være, som Du tænkte, men det kan Livet ikke have.

Tue, Livet er saa godt, saa godt, naar man vil lade det raade, men ellers hævner det sig forfærdeligt.

Tue, jeg saa, at Du vilde komme Dig, men Tue, da var det for sent, da var det forbi for mig. Og jeg kan ikke gøre for det, for det er Din Skyld, at jeg nu maa gaa, og Livet kan ikke vente«

— — —

»Først vilde Du ikke taale, at det tog alle Dine Kære fra Dig!«

Det er en bitter erkendelse. I amtsvejnspektør Kiddes hjem paa Vejles Sønderbrogade kom fem børn til verden.³⁾ De to ældste Ingebjørn og Aage døde som smaa. Datteren Ingeborg blev kun sytten aar, men ægteparret Kiddes yngste sønner, digteren Harald Kidde og politikeren Aage Kidde, naaede at vise deres rige evner, hver paa sit felt, inden begge døde samme aar, 1918, kun 40 og 30 aar gamle.

Moderen, fru Doris Kidde, der var født 1848, levede til 1931.

Faderen, Christen Henriksen Kidde, der døde 1894, stammede fra »Kiddegaard« vest for Jelling, og han satte paa sin fars gravsten paa Jelling kirkegaard ordene »Bonde paa Kidde«. 1871 havde amtsvejnspektøren giftet sig med den 30 aar yngre Doris Corneliusen, som da var 23 aar. Familien boede først i Havnegade nr. 21, hvor Harald blev født 14. august 1878.

I 1958 opsattes paa ejendommens mur en mindestavle for digteren.⁴⁾ Efter 1879 flyttede ægteparret Kidde til Sønderbrogade nr. 35, der for digteren blev barndomshjemmet.

1894 mistede Harald Kidde som nævnt sin far. Amtsvejnspektøren var 76 aar, da han døde. Sønnen, Harald, var dengang 16 aar.

Faderen stod lyslevende i drengens erindring som et stærkt, sundt menneske i nær kontakt med den natur, han elskede saa højt. Amtsvejnspektør Kidde bragte et pust af regn, blæst og naturglæde med sig. Det samme er tilfældet med Tues far i skildringerne af barndomshjemmet i »Aage og Else«.

Amtsvejnspektør Kidde udførte især to betydelige vejanlæg i aarene 1876—1880. Grejsdalsvejen og ombygningen af opkørslen fra Vejle ad Jellingvejen. Desuden gjorde han et stort arbejde for at beplante vejene i vesteramtet.

Tue mindes drengæarenes ture med faderen ude i det vidstrakte opland:

»Han saa hans lange Skæg flyve for Vinden, hans straalende Øjne under de svære Bryn, og hørte hans stærke Røst.«

Svagt helbred og dødens stadige besøg i hjemmet i Sønderbrogade gjorde Harald Kidde til en dreng, som blev alt for tidligt moden, indadvendt, grublende og ivrigt læsende. De fleste lommepenge brugte han til bøger.

Allerede i Vejle arbejdede Kidde med »Aage og Else«. Da hans mor flyttede med sine to sønner fra Vejle til København i 1898, havde Harald utvivlsomt medbragt stilehæfter med udkast til »Aage og Else«. Hans første bog, »Sindbilleder«, udkom, da han var 22 aar og første bind af »Aage og Else« da han var 24.

Det var barndomshjemmet i Sønderbrogade, der fik Harald Kidde til at synge sine skønneste sorgens sange.

Dette sted blev for ham erindringskilden, hvoraf han stadigt øste, selv om fjordens skove og bakkekrænter med Fakkegrav og Munkebjerg er fremtrædende i hans naturskildringer, især i »Aage og Else« og i »De Blinde«.

I den sidstnævnte bog er Bent og Helene faktisk de samme personer som Tue og Lull. Deres verden er ogsaa skovene ved Vejle fjord, byens hvide mølle, den gamle milepæl ved foden af Møllebakken uden for barndomshjemmet paa Sønderbro.

Bent og Helene tager til Munkebjerg, hvor æselet »Moses« venter taalmodigt paa at bringe bagagen op. Fra Munkebjergs vinduer ser de ud over skovene ind mod Vejle by med dens taarne og tage.

I romanen »Den Anden« er Rands fjord, men særligt Vejle fjord og Fakkegrav med i billedet. Stærkest føler Harald Kidde dog for barndomshjemmet paa Sønderbro, bag hvis ruder drengen saa

»milevide Enge, skovklædte Højdedrags Løb imod det Fjærne — der blinkede en Aa derude. Hver aften ringede Kirkeklokker, og flammende Ruder ses i usynlige Landsbyer«

Tue kan gribes af hjemlængsel midt i sin egen by — Vejle.

»Men da han lidt efter gik ene hjemad, standsede han uvilkaarligt paa den graa Granitbro over Aaen og saa ud over Fjorden. Hvor var det dog længe siden, han havde set Solen synke og Aftenrøden tændes. Han maatte lukke Øjnene og erindre — der gik en sød Gysen gennem hans Blod. Det var som lettedes en Laage paa Klem, som kaldte Stemmer langt borte, kære og kendte. Det ringede fjærnt fra, lokkende, dragende: »Kom — kom« som Vindings Aftenklokker havde ringet til ham i hans Barndoms Have — ja, Haven, den grønne Have derhjemme — længe, længe havde han ikke været der — en pludselig Længsel greb ham, det var som en Haand tog hans og trak ham med.

Han satte i Løb ned ad Alleen, og da han kom om Husets Gavl, naaede det lange blomsterplettede Hyldehegn og rev Laagen op, og saa Haven ligge dernede i det venlige Aftenskær med svulmende Kroner, Hække og Plæner, og hørte Fars og Mors samtalende Stemmer nede fra Vinløvs-Lysthuset, og Regitze og Venindernes Leen og Pludren oppe fra Højen, tog hans Hjerte med et

til at slaa varmt og heftigt, som slap det af et Baand.

Det var den samme glade, halvt undseelige, halvt stolte Følelse, som da han første Gang saa sit Ansigt i et Spejl«

En lignende følelse overvælder Tue, da han efter et skænderi med vennen Sigurd vender tilbage til Sønderbrogade en efteraarsaften:

»Og der laa det, hans Hjem, under de skyggende Kastanjer med sine vedbendgrønne Mure, sit stejle rødbrune Tag og sin blanke Ruderække med Urtepotter mellem hvide Gardiner. Det var, som kom han tilbage til det efter lange Aars Rejser i fremmede Lande, og med taarblændede Øjne stirrede han paa alle dets Minder og dets stille Lykke.

Og da han ringede paa den gule Knap ude paa Jerntappen, var det ikke mere tankeløst som før, men med den trygge og lykkelige Forvisning, at derved gav han sig Adgang til sit Hjem. Han genfandt sig selv i hver Stue og hver Krog, han saa sig atter i de høje Spejle og hørte atter Gulvbrædderne knage fortroligt under sin Fod«

Det er i dette hjem, at døden kaster sin skygge. Søsteren Regitzes sygdom faar alt liv til at staa stille i huset paa Sønderbrogade. Tue ligger vaagen om natten og hører moderen tale med den syge datter.

»Tue kunde ikke høre Ordene, ikke Meningen, men Klengen, Klengen. Det var Mor, der talte til Regitze, talte til hende i Nattens stumme, truende Timer, naar hun ikke kunde sove, naar Døden kom hende nær i Mørket«

Ensformigheden lister sig paa søvndyssende filtsko gennem huset, medens viserne paa det gamle bornholmerur drejer sig rundt — og omsider dør Regitze.

».... Det var i de lyse Nætters Tid — blændende hvide, sølverne milde, blaanende bag de duggede Ruder; høj og dronninglig svævede Venus' Stjerne over den blikstille Fjord. Saa var det forbi«

Moderen dør — pludseligt.

»Men da han stod foran den nøgne, tilsneedede Gravhøj, da fik han hele Dødens Ubegribelighed som et Slag i Ansigtet. Alt havde han set forsvinde. Anton havde han set ligge syg, Regitze havde han set glide bort — men Mor — som et Lys, der slukkes, var hun borte, borte, inden han vidste af det, inden han saa sig om, som Vand, der løber mellem Hænderne og forsvinder. Var det muligt. Kunde et Menneskeliv forsvinde saaledes, et saadant Menneskeliv — ja, kun Graven var der tilbage, det ubrydelige Segl for Gaa-den«

Sigurd og Lull kommer paa besøg i hjemmet. Tue føler det som en krænkelse mod hans syge far og de døde. Han nægter at gaa med sine venner ud i skoven eller haven, hvor kirsebærtræerne skinner som svaner i det grønne. Men i skrivebordets støv har Lull med sin finger skrevet hans navn: »Tue — Tue — Tue.«

Hemmeligheden ved den fortryllelse, som »Aage og Else« udøver paa vejlensere, skyldes ikke blot den psykologisk fremragende skildring af drengen Tues udvikling, men ogsaa digterens billede af deres by og egn i halvfemserne.

Harald Kiddes store roman staar i gæld til romantikken, men Kidde er først og fremmest barn af sin by — i langt højere grad, end han var barn af sin tid.

Vejle betød for Kidde, hvad Svendborg betød for hans store forbillede digteren Johs. Jørgensen, der har skildret sit første personlige indtryk af »Aage og Else«s unge forfatter.

Johs. Jørgensen skriver, at Kidde havde »det paa een Gang bløde og dybe Væsen, der udtrykte sig i hans Stemme, hans langsomme, eftertænksomme Maade at tale paa og det af vældig kastanjebrun Haarfylde ligesom nedtyngede Hoved med de forskende Øjne.«

Det er den samme stemme, der faar Astrid Ehrencron-Müller til at lytte, da hun første gang træffer Kidde hos forfatterinden Ingeborg Maria Sick.⁵⁾ Hun lyttede til Harald Kiddes dæmpede sørgmodige stemme og hørte i samme øjeblik, at stemmen tilhørte digteren, som havde skrevet den bog, hun satte højest af alle bøger — »Aage og Else«. Hun kendte ham allerede, som hun ikke kendte nogen anden, hun havde set i virkeligheden. Kidde hilste hende med et vemodigt, undrende smil. Et smil, der talte tydeligere, end ord kunne have gjort det: »Er det virkelig dig? Dig kender jeg jo allerede, har kendt dig længe. Altid!«

Den samme følelse har sikkert endnu mange unge under læsningen af »Aage og Else«.

Harald Kidde døde i 1918, men læseren synes at have kendt ham længe — altid!

Ja, for digteren er i læserens eget sind. Derfor gribes unge endnu af Kiddes roman om døden og livet. Veglenseren ser desuden med digterens øje sine skove, sine skrænter og fjorden.

Og læseren møder Lull, der i virkeligheden hed

Jenny Sørensen og var datter af mejeriejer Peter Sørensen, »Sofiesminde«, for hvilken gaard »Kølholt« er et dæknavn, og hvis jorder blev solgt til Vejle kommune.⁶⁾

I dag finder vi her »Arbejdernes Boligforening«, men paa Kiddes tid var »Sofiesminde« en landlig idyl med straatækt hovedbygning, bindingsværk og fint kalkede murfelter. Haven var »Sofiesminde«s største seværdighed. Ikke blot paa grund af sin udstrækning, men ogsaa fordi de store frugttræer ved garden havde et ry, haven fuldt ud kunne staa inde for.

Lulls — eller Jenny Sørensens — skikkelse kommer ofte til syne i Harald Kiddes senere bøger, men hun har andre navne. Hun er ikke blot Lull, men ogsaa Helene, Margrete og Susanna. Lull er Helene i »De Blinde« og hun er Margrete i »Loven«. Men med »Aage og Else« kom Vejle — byen og egnen — ind i dansk litteratur paa en ganske anden maade end tidligere. Der er spændthed, en følsomhed, lykke og smerte, tvivl og naturglæde i disse to bind, som hverken aarene eller den særlige sprogtone, som maaske nok ligger nutiden lidt fjernt, formaar at dæmpe.

Det mærkes stadig, at den unge forfatter skrev »Aage og Else« med sit hjerteblod, græd, da han oplevede, at døden bortrev hans barndomsven, broderen, søsteren og faderen. Den personlige smerte, de sindsrystelser, Harald Kidde oplevede i hjemmet paa Sønderbrogade i en alt for ung alder, anes i hvert eneste kapitel.

Og man synes at høre digterens stille stemme.

I 1922 afslørede Harald Kiddes mindesmærke i Vejle Nørreskov — den skov, hvor Tue og Lull saa ofte færdes i »Aage og Else«. Granitstenen har billed-

Mindestenen for Harald Kidde i Vejles Nørreskov.

huggeren Rikard Magnussens bronzeprofil af digteren.

Til stede var Harald Kiddes mor, fru Doris Kidde, samt hustruen forfatterinden Astrid Ehrencron-Kidde, digteren Anton Berntsen og flere andre, der værdsatte Kiddes dunkle dybe digtning.

Kiddes kammerat fra Vejle, forfatteren Niels Jeppesen, foretog afsløringen og talte om vennen.

Derefter fjernede Niels Jeppesen dækket for minde-

stenen i Nørreskoven, der foruden Kiddes træk har dateringerne 1878—1918 og ordene »Sang af Sorg«. Udtrykket er fra Harald Kiddes klassiske læsning og taget fra bogen »Jærnet«:

»Guld af Jærn, Sang af Sorg, Livet klemmt blandt Dødens Skjolde.«

Harald Kidde glemte aldrig Vejle. Da han samlede stoffet til bogen »Jærnet« og gik med sindet fuldt af indtryk fra sit ophold i Sverige, kunne han pludselig mindes byen og skrive i et brev: »Min Længsel efter de gamle derhjemme bliver bestandig stærkere. Navnlig da efter de søndre Skove, hvor vi altid færdedes, og hvor Ensomheden var langt større end i Nørreskoven. Stampeskoven, Mørkedal, Pugdal og Højenkær — dér er al min Barndom og min Ungdom til Huse.«

Det er den samme længsel, den 20-aarige Harald Kidde føler, da han i København skriver om sin sorg over ikke længere at være »hjemme i Vejle«.

»Det var vidunderlige, blege, blaa Maanenætter først i Tiden, jeg var her. Ruden var anløben af Dug, og drev af Væde, og derigennem spejlede Maanen sig. Det var, som Vindueskarmen stod fuld af Vand, og Stuen var fyldt med sølvblaat Lys. Mine Gardiner hænger saaledes som Gardinerne hang hos vore Bedsteforældre i Begyndelsen af dette Aarhundrede, og de var meget hvide. Sad jeg da i min Stol og saa mod Trefagsvinduet og saa Kirkegaardens Kors, der glimrede som Ædelstene, og Møllen langt borte, da mente jeg, det var en meget gammel Præstegaards Studerekammer.

Nu er det Vinter hjemme

Jeg bøjer mit Hoved og stryger med Haanden over Øjnene; jeg ved jo saa godt, jeg ikke kan græde.

Der er den, ser Du, den lille Provins.

Tys dødstyle sover den hvide Fjord mellem de høje, skovmørke Kyster derinde gaar i Natten de lønlige Stier dybest inde i Fjordens Bue ligger den, Byen Lysene er slukte, det er Nat, Gaderne sover og Torvene og Vejene, de stolte Landeveje ogsaa Vejene ud forbi ud forbi«

Det var vejene ud forbi Lulls hjem, Harald Kidde her tænkte paa, naar han længtes efter Vejle.

Kilder og noter

- 1) *Niels Jeppesen*: »Harald Kidde og hans Digtning« København 1934.
- 2) »Apotekerstedet« ved Grejsdals Hotel findes endnu. Det lille traktørsted blev drevet af veteran fra 1848 Jens Hansen »Apoteker« og dennes kone, Dorthea.
Jens Apoteker arbejdede paa Grejs Mølles Klædefabrik og passede landbruget ved »Apotekerstedet« medens Dorthea i regelen sørgede for gæsterne. Sit tilnavn arvede han efter den forrige ejer af »Apotekerstedet«, der havde været karl hos en apoteker i Vejle.
Jens Hansen døde 1906 og hustruen 1911. Ægteparrets datter, fru Ane Henriksen, var værtinde paa Grejsdals Hotel, hvis virksomhed begyndte i og fortsatte ved »Apotekerstedet« indtil 1908.
- 3) *Jens Marinus Jensen*: »Harald Kidde« København 1924.
»Breve og artikler af Harald Kidde« 1928.
- 4) Nu afdøde overlærer A. C. Christensen, Vejle, stedfæstede gennem arkivstudier, at Harald Kidde kom til verden i ejendommen Havnegade nr. 21 i Vejle i aaret 1878. Overlæreren fik sat en mindeplade herom paa ejendommens mur og syslede inden sin død 1960 med tanken om, at Kiddes barndomshjem, Sønderbrogade 35, der i dag ejes af fru amtsvevinspektør Hans Jensen, med tiden kunne købes af Vejle kommune og blive til mindestuer for »Aage og Else«s forfatter.
- 5) *Astrid Ehrencron-Kidde*: »Hvem kalder« København 1960.
- 6) Forfatteren Niels Jeppesen fortalte denne afhandlings ophavs-

mand, at han i Kiddes notater fra de unge aar ofte var stødt paa navnet Jenny Sørensen, og at hun var identisk med Lull Wéden i »Aage og Else«.

Redaktør Otto Asmus Thomsen, København, har bl. a. i »Jul i Vejle« i 1965 paa interessant maade redegjort for Kiddes skoletid i Vejle og venskabet med Jenny Sørensen. Jennys far, mejeriejer Peter Sørensen, havde mejeri i Orla Lehmannsgade, men blev 1895 grundlægger af De Danske Blødfoderfabrikker, idet han selv opfandt maskiner til virksomheden, der vakte megen interesse i datidens industri-kredse. Peter Sørensen og hans familie flyttede til »Sofiesminde« 1897, idet mejeriejeren var med i et konsortium, der købte gaarden af en enkefru Berg. Peter Sørensen, der var gaardejersøn fra Sommersted, kom til Vejle fra København, hvor han havde forretning i aaret 1872. Han fik en storlandhandel her, indrettede senere mejeriet i Orla Lehmannsgade og blev en kendt mand, medlem af Vejle byraad m. m. I 1906 fraflyttede familien igen »Sofiesminde« for at flytte til Havnegade. 1915 købte mejeriejeren kæmner Birchs ejendom, Dæmningen 24, men døde samme aar.

HARALD KIDDE OG HANS SLÆGT

Af Otto Asmus Thomsen.

Et af de allersidste små prosastykker, Harald Kidde lod trykke før sin død, hed karakteristisk nok *Hjemkomst*. Det stod sammen med et par andre skitser under fællestitlen *Syner og Tanker* i det første hefte af tidsskriftet *Vor Tid*, som under Chr. Rimestads redaktion havde en kortvarig levetid i 1918¹). *Hjemkomst* blev siden optrykt i *Vandringer*²) og må for resten ikke forveksles med en lille novelle af samme navn, som allerede i 1910 havde set lyset i *Verdens-Spejlet*³), og som er en slags udkast til en af skæbnerne i *Helten*, fru d'Orchimont⁴).

Når jeg siger karakteristisk, er det vel overvejet. Hele Kiddes forfatterskab er jo en hjemkomst, akkurat som hans liv var delt i et ud og hjem, i en flugt og en tilbagevenden. Denne *Hjemkomst*, der skulle blive hans sidste, handler da også om ham selv. Fra et årelangt ophold i fremmed land er han kommet hjem til et dansk efterårs regnfulde dage og sorte nætter og går nu »i de vandfyldte spor af fædrenes veje«. Han er i »Jællinge« (som han mærkværdigvis altid staver med det u-jyske slutnings-e), over seminariets og den moderne landsbys skifertage skimter han Gorms og Tyras høje, »markens moderbryst«, men endnu længere ude ser han en hvid gavl, fædrenegårdens.

Er da mit hjem her i Danmarks efterår? spørger

digteren. »Jeg kom hid forbi gården histude, gavlruden, der spejlede havens gule løv, kimmingens skyer og kæmpehøje og mit eget ansigt, der fødtes påny, som én gang derinde af bjælkerummets mørke. Jeg kom fra kirken, hvis kullede tårn hvidner mellem Gorms og Tyras gravhøje, fra den, der dækker mine egne fædre og mødre, som hviler hos dem, der var Danmarks. Og havde jeg glemt at tyde runerne på Dannebods bauta, stavede jeg skriften på mine fædres høje gravsten — navn på navn, og under dem alle, præntet af min faders stolte hånd: »Bonde på Kidde.« Ti jeg hørte Gud kalde ad mig, kalde mig hjem fra æteren, fra det fremmede, til de spor, som mine stavnsbundne fædres, som Uffe hin Spages tunge fod slæbte på vej til Dannevirke«⁵).

Denne hjemkomst er vistnok mere tænkt og drømt end umiddelbart oplevet (Kidde var de sidste år, han levede, slet ikke på Vejleegnen), men viser desto tydeligere, hvad slægten betød for ham. Var det moderen, som gav Harald Kidde et hjem, bedre end alle andres, gav faderen ham en hjemstavn. Harald blev ikke digter bare i kakkelovnskrogen hos moderen, når hun sang eller læste for ham, men lige så fuldt på de navnkundige køreture med faderen. Mange sider i hans første roman, *Åge og Else*⁶), kan da læses som veritabel hjemstavnsskildring. Også her spiller »slægtens gamle gård« sin rolle: »Stum og ensom lå den der nede mellem de sorte banker og lukkede de henfarne slægters livshemmeligheder inde bag sine mures firkant«. For Tue Tavsen var den dyrebar, mens kammeraten, opkomlingen Sigurd, ikke har andet at sige derom end, at det var da godt, Tue slap derfra⁷).

Vi har i Harald Kiddes bøger utallige vidnesbyrd

om, hvor stærkt han følte sig bundet til hjem og slægt, men et temmelig upåagtet »sindbillede«, *Det hemmelige Rum*⁸⁾, fører en anden snak. Der fortælles her om en datter, som hele sit liv forgæves leder efter en skat i arve-chatollets hemmelige rum. Det var et ord i slægten og måtte derfor tros. Symboliken kan vist kun tolkes som en advarsel mod overdreven slægttroskab, og man føler det, som stod man over for et hemmeligt rum også i digterens psyke. Harald Kidde var jo ikke blot en hjemmeføding, men tillige en rastløs rejsende⁹⁾.

Hvad vi ved om digterens slægt, får da en dobbelt interesse. Den lokal- og personalhistoriske betydning ligger lige for, men vi kan måske også i al beskedenhed tjene litteraturhistorien. Ved at afdække den virkelighed, der ligger til grund for Harald Kiddes digtning, kastes der lys over forholdet mellem hans dvælen i erindringen og hans flugt ind i fantasien. Kidde var jo nemlig på een gang realist og romantiker. Snart svælgede han i minderne, snart vandede han sig under den virkelighed, der havde såret ham. Derfor gik tankerne ikke blot »i sukkende længsel« til fædrenegården, men han kunne også (som i *Den Anden*), tale om »slægtens læs af ælde og synd«.

*

Man gik længe ud fra, at Harald Kidde var født i amtsvejnspektør-boligen på Sønderbrogade i Vejle, nr. 35. Nu ved man, at det ikke er rigtigt. Det skete i huset Havnegade 21, hvor der nu er opsat en mindeplade. Fødselsdagen var den 14. august 1878, og forældrene: Christen Henrichsen Kidde (ikke *Henrik*, som der står flere steder)¹⁰⁾ og hans 30 år yngre hustru, Inger Dorthea, kaldet Doris, født Corneliusen. Drengen døbttes: Harald Henrik Sager Kidde.

Navnet Kidde stammer fra Kiddegård i Jelling sogn, oprindelig en forholdsvis beskednen selvejer-gård. Den nævnes allerede omkring år 1600¹¹⁾, men var kun i få generationer i denne slægts eje. Bygningerne var ikke gamle, men nyopført efter en brand i 1850¹²⁾. Den teglhængte hovedbygning var hvidpudset og havde to sidefløje. I 1878 var gården på ca. 130 ha og solgtes da for 100.000 kr.

Det var Harald Kiddes oldefar, Chresten Therkelsen, som i 1794 købte Kiddegård. Han kom fra Engum sogn, hvor slægten kan følges tilbage til H. K. s tre gange tipoldefar, og betalte 990 rigsdaler kon-tant for gården plus aftægt til den tidligere ejer og hans kone. Han var kommet til Jelling nogle år før og var i november 1786 blevet viet til en Jelling-pige, Johanne Olesdatter. Året efter nævnes han i kirke-bogen som: Christen Therkelsen her af byen. Han var født i Engum den 26. januar 1754 som søn af Therkel Lauritsen og dennes anden hustru, Birgitte Christensdatter, der stammede fra Kærbølling i Bred-sten sogn. Han havde lært hende at kende, da hun tjente i Engum præstegård. Therkel Lauritsen var kommet til Engum fra Assendrup, hvor han fødtes 16. februar 1703. Hans forældre var bønder og hed Laurits Therkelsen og Karen Pedersdatter. Karen var født den 24. august 1675 i Engum som datter af Peder Rasmussen.

Så langt har skolebestyrer Sigurd Kristensen, Vi-borg, ført denne gren af slægten tilbage¹³⁾. Der er tale om en ren jysk bondeslægt, så Kidde kunne med fuld ret pukke på sit bondeblod, selv om tilknytning-gen til Kiddegård altså ikke gik så langt tilbage i tiden. Desuden har vejlenseren Carl Ørum grundigt studeret slægten Kidde¹⁴⁾.

Chr. Therkelsen (eller Therkildsen) døde den 4. november 1842, 88 $\frac{3}{4}$ år gammel, aftægtsmand på Kiddegård. Da var hans søn, som overtog gården, Henrich Christensen, 51 år (født 1791). Chr. Th. skal efter familietraditionen have været en drømmer, der »gik i hederne og sang, i knæbenklæder og pisk, upraktisk til al jordisk dont«¹⁵), mens sønnen derimod var en såre dygtig mand. Han drev gården op, blev landmåler og landinspektør samt kammerråd. Han døde den 11. februar 1878, dagen efter at han var fyldt 87. I Vejle Amts Avis' nekrolog hed det: »Han har i sin tid været meget benyttet og meget anset som landinspektør. I en længere årrække beklædte han posten som tiendekommissær her i amtet og udførte den med stor dygtighed«.

Henrich Kidde havde tre søskende: 1) Berthe Cathrine, gift 1. gang m. skolelærer Sillemann i Jennum, senere gårdmand i Rugballe, og 2. gang m. Rasmus Rasmussen, Øster Snede. — 2) Ole, der boede i Lildfrost, og gennem hvem slægten bredte sig til Sjælland. — 3) Terkel, som siden blev ejer af Sillehus i Nørup sogn. (Den kendte højskolemand, forstander Jørgen Terkelsen, Vrå højskole, født 1844, var søn af Terkel Christensen (Kidde), Sillehus, Nørup, men denne gren af slægten har altså ikke bevaret Kidde-navnet).

Det var, så vidt man kan se, kammerråd Henrich Kidde, der først tog gårdens navn som slægtsnavn. Det må være sket omkring 1830. Ved sønnen Christens konfirmation i 1832 står der i Jelling kirkebog: Henrik Christensen Kidde, og året efter benævnes han sammested som fadder: landmåler Kidde fra Kiddegård, mens hans kone kaldes *madam Kidde*. Der eksisterer (i Carl Ørums besiddelse) et brev fra

landmåleren fra 1836, og det har han undertegnet H. C. Kidde. Det må tilføjes, at folk i nabolaget tit gik under navnet Kidde uden at høre til slægten fra Kiddegård.

*

Henrich Christensen Kidde blev den 3. juli 1817 gift med Sophia Marie Sager fra Haraldskær fabrik. Herfra stammer altså mellemlavnavnet Sager. Om denne gren af slægten har der før været skrevet i Vejle Amts Årbøger¹⁶). Den stammer fra Peter Sager, der var indvandret fra Tyskland og i 1757 var blevet ansat som kobbersmelter ved »Kaaber-, Høelee-, Gevæhr- og Søm-Fabriqven«, som han selv overtog i 1770.

Fabriken i Haraldskær var oprettet i 1741 og ejedes en overgang af Gerhard de Lichtenberg fra Engelsholm. Peter Sager måtte slås med økonomiske vanskeligheder, fabriken gik til tvangsauktion, men han blev igen ejer af den og kunne i 1788 afstå den til sin søn, Peter Petersen Sager, der ejede den i næsten 40 år til sin død i 1826.

Peter Petersen Sager havde fem børn: foruden Sophia Marie, der var født 3. januar 1795, tvillingerne Anders og Peter, født 9. marts 1789. Om dem fortælles det, at de fra barndommen af var uadskillelige. 1826 overtog de i fællesskab fabriken, men kort efter skete det, at de begge forelskede sig i den smukke fiskerdatter, Birgitte Hvidtfeldt fra Vejle. Anders tog da sit eget liv for ikke at stå broren i vejen. Peter giftede sig med Birgitte, men døde allerede 1832. Enken giftede sig igen et halvt år efter. Peter fik på gravstenen på Skibet kirkegård et smukt eftermæle: »Som han god, blid, trofast og vennehuld

vandrede her på jorden, ligeså vil han i hine salighedens evige boliger høste den skønneste løn«¹⁷).

Sophia Marie Kidde døde den 9. maj 1859, 64¼ år gl.; hun begravedes den 14. maj. I ægteskabet med Henrich Kidde havde hun fire børn: 1) Christen Henriksen K. (der blev far til Harald), født 3. april 1818. — 2) Laurits, født 1820, som blev landinspektør i Randers. — 3) Kirstine Johanne, født 1823. — 4) Petrea, født 1829, gift Larsen. En søn tog navnet Ørnfelt.

*

Som vi har set, hævdede folkene fra Kiddegård sig efterhånden et stykke over bondestanden. Det blev digterens far, som tog det afgørende skridt og flyttede til byen. I 1832 var han blevet konfirmeret, 14 år gammel, og havde fået vidnesbyrdet: »meget gode kundskaber og meget sædelig opførsel«. I Vejle fik han en plads som skriver hos prokurator Anchersen, tog landmåler-eksamen og dansk juridisk eksamen og etablerede sig i 1853 som landmåler. 1866 blev han landinspektør og 1867 amtsvejnspektør. Kammerråd blev han også, som faderen.

Chr. Kidde boede i fru Asmine Elisabeth Corneliusens pensionat på Havnevejen, nu Havnegade, i et hus på venstre side, når man går ned mod havnen, vistnok mtr. nr. 265 eller nu nr. 7. Fru Corneliusen havde været gift med en lærer ved borgerskolen i Vejle, Hans Corneliusen, men han havde forladt hende og børnene. Hun havde en ung datter i huset, Inger Dorthea (eller Doris). Denne pige blev den 14. juni 1871 i en alder af 23 år gift med den da 53-årige amtsvejnspektør Chr. Kidde og siden mor til Harald Kidde. Brylluppet fandt sted i Vejle kirke, og der forelå vielsesbrev af 6. juni.

Hendes far, Hans C., er virkelig noget af en gåde, og hans besynderlige forsvinden sysselsatte i høj grad dattersønnens fantasi. Vi ved hverken, hvor han er født, eller hvor han er død. Vi hører første gang om ham i 1837, da han i Vejle Avis averterer efter elever i tysk og latin, eventuelt også fransk og græsk. Han betegnes da som medhjælper hos kordegn Poulsen. Den 28. oktober 1838 blev han i Harte viet til Asmine Elisabeth Nissen, datter af grænsekontrollør N. i Eistrup. Han kaldes da lærer ved borgerskolen i Vejle og har opgivet sin fødselsdag til 1. maj 1811. Hun var født i København 27. februar 1812, men konfirmeret i Harte 1825.

1840 har Hans Corneliussen igen en annonce i Vejle Avis. Han bekendtgør, at han fra 1. oktober giver privatundervisning i regning, retskrivning, brevstil, tysk og fransk; »betalingen vil blive så billig som mulig og rette sig efter elevernes antal«. Seks år senere, den 16. november 1846, bringer avisen følgende erklæring: »At jeg ikke har del i, hvad der er indrykket i Repertorium for Skolelærere, tjener herved til vedkommendes underretning. Corneliussen, skolelærer«. Der sigtes til nogle beskyldninger for nepotisme ved besættelsen af lærerembeder i Gårslev og Jerlev.

Det kan tænkes, at vi her har antydningen af en »sag«, der kan have fået Corneliussen til at flytte fra Vejle. Kort efter averterer han: »Den lejlighed i Borgerskolens sidelænge, som hidtil har været beboet af hr. skolelærer Corneliussen, er til leje fra april 1847«. Så fik han embede i Skanderup (Anst herred). Her fødtes den 25. september 1848: Inger Dorthea, datter af kirkesanger og skolelærer H. C.

Der har hidtil været noget gådefuldt også ved dette ophold i Skanderup. Da August F. Schmidt i 1926—28

skrev sin bog om sognet, kunne han ikke finde noget om H. C., og en hypotese om en mulig forveksling med en lærer i nabosognet af lignende type forekom lovlig dristig. Ved korrespondance med landsarkivet i Viborg er det nu lykkedes at fastslå, at Hans Corneliussen i årene 1847—49 fik løn som lærer i Skanderup¹⁸).

1852 er Hans Corneliussen igen i Vejle. I et avertissement meddeler han den 22. december, at han agter at oprette en skole for håndværksklassen, hvor der hver søndag eftermiddag vil blive undervist i skrivning og regning fra kl. 12 til 4, ligesom også en aftenskole ønskes oprettet for lærlinge. Det er det sidste livstegn fra ham. En skilsmisse har man ikke kunnet finde noget om, så han er åbenbart bare stukket af.

Det er antagelig efter mandens bortrejse, at fru Corneliussen begyndte at drive pensionat. Hun døde i Vejle den 22. februar 1870. Foruden Doris var der i ægteskabet med Hans Corneliussen en søn og endnu en datter, Marie Dorte Mathilde. I 1853 blev Doris, fem år gammel, sendt til Læsø og fik ophold hos en moster, hvis mand var toldoppebørselskontrollør på øen. Som syttenårig vendte hun i 1865 hjem til moderen i Vejle.

*

De nygifte blev de første år boende på Havnevejen (mtr. nr. 265), og her blev deres ældste børn født: Ingebjørn (1872), Ingeborg (1873) og måske også Åge (1876). Omkring ved denne tid flyttede familien til Havnevejen nr. 235, det nuværende Havnegade nummer 21, og her er Harald født. Det var overlærer A. C. Christensen, Vejle, der tog initiativet til opsætningen af mindepladen på dette hus. Det skete på

80 års dagen, den 14. august 1958. Samme dag meddelte A. C. C. i en kronik i Vejle Amts Folkeblad den dokumentation for fødestedet, han havde modtaget fra daværende landsarkivar i Viborg, nuværende rigsarkivar, dr. phil. Johan Hvidtfeldt, selv vejlsener.

En kort tid boede familien i Strandgade (mtr. nr. 217, hjørnet af Langelinje), men 1881 flyttede man til Sønderbrogade, mtr. nr. 15, nuværende nr. 35, som Kidde da købte og ejede til sin død. Harald var altså kun et par år, da denne flytning fandt sted, og det er hjemmet her, han først husker, og som for ham var hjemmet. Efter amtsvejnspektør Kiddes død i 1894 blev huset solgt til hans efterfølger i embedet, G. Schmith. Det lå endnu i mange år, som digteren huskede det, med sine lave vedbendklædte mure, men blev ombygget omkring 1923.

Gamle Kidde, som amtsvejnspektøren kaldtes de senere år, får det smukkeste eftermæle i by og amt. *Vejle Bys Historie* siger, at han udfoldede en ualmindelig energi og dygtighed i sin stilling og gennemførte en rationel vejbehandling, som vandt alle vejfarendes beundring. Vejene i Vejle amt kom til at stå som mønster for hele landet. Utrættelig arbejdede han også på at beplante vejene, ikke mindst i vestamtet. Når amtsvejnspektøren på en blæsende dag kom fra en bar vejstrækning og kørte ind mellem sine skærmende rækker af grantræer, kunne han spøgende udbryde: »Skovly er en god ting, sagde kællingen, hun krøb bag sit kosteskaf». I det hele taget var hans djærve sprog og sprudlende gemyt overordentlig forfriskende, ikke mindst i en politisk debat¹⁹).

Chr. Kidde tog ivrigt del i byens liv. Han var en munter selskabsmand og en påskønnet taler og lejlighedsdigter. Han skildres som en statelig mand med

kønne træk og langt hvidt skæg, men skæmmet af en blåsrød næse, »som han med urette måtte bære«²⁰). Sagkyndige siger da også, at det var ikke en dranker-næse, men derimod en »vej-næse«, som alle vejvæsenets folk fik af det hårde vejr, de tit måtte døje²¹). Et portræt af ham, vistnok det eneste eksisterende, viser ham med sølvknappet vest og en mærkelig kalot på hovedet²²).

Gamle Kidde havde ikke blot ry som en dygtig og handlekraftig embedsmand. Der var noget af en digter i ham, siges der, og foruden fortræffelige personlige egenskaber havde han megen og sikker natursans. Dette vidnesbyrd får han i en artikel om sønnen i Vejle Amts Folkeblads julenummer 1903, hvor *Åge og Else* omtales som »en sjæleskildring af sjælden dybde og inderlighed«, ja, så dyb, at man gang på gang får Shakespeares Hamlet i tankerne. Artiklen er usigneret. Man gætter på, at den er skrevet enten af Andreas Dolleris eller redaktør Chr. Søndergård, og man får ved læsningen let en mistanke om, at faderens betydning for digtersønnen måske er noget undervurderet²³).

Om natursansen bærer Kiddes landeveje vidnesbyrd den dag i dag. »Lad de andre sej'et, som han sa'e, gamle Per Glud«, var et af hans mundheld, når han hørte nogen rose sig selv, og det er da også fra andre, vi har, at han var landets mest berømte amtsvejinspektør. Det skyldes for en stor del de to betydelige vejanlæg, Chr. Kidde gennemførte i årene fra 1876 til 1880, Grejsdalsvejen og et nyt første stykke af Jellingvejen. Dalgas, regeringens konsulent i vejsager, erklærede, at Jellingvejen var ikke alene det smukkeste og forholdsvis største vejanlæg i Danmark, men også det dristigste.

I en generalrapport 1868—71 over vejnettet i Danmark (udgivet 1872) siges det om den daværende Vejle—Jellingvej, at retningen var meget uheldig, idet vejen uden tilstrækkelig grund var ført over Vejle- og Grejsdalens højeste og stejleste bakke-omgivelser. Længdeprofilet hørte derfor til de ringeste i Jylland²⁴). Strækningen var således overordentlig vanskelig, og bønderne glemte aldrig Kidde, der lagde dæmninger over sumpe og gennemskar bakkedrag. Det både smigrede og opmuntrede ham, og siden hen kunne han blive meget vred på dem, der blev ved med at køre med det samme lille læs som før, vejen forbedredes²⁵).

Jellingvejen blev meget kostbar. Det lille stykke vej op over bakken, som kun er en lille kvartmil lang, kostede ca. 88.000 kr., og man mente i 1910, at det måske i forhold til sin udstrækning var det største vejanlæg, der var udført i Danmark²⁶). Den ny landevej gennem Grejsdalen blev billigere, 200.000 kr. pr. mil. Også her var der mange vanskeligheder at overvinde.

Historisk sans havde amtsvejinspektør Kidde også. Han optræder som meddeler til Evald Tang Kristensen, og da man i 1874 ved Store Rygbjerg i Randbøl sogn fandt en runesten, som man allerede var begyndt at kløve til skærver, skyldtes det Kidde, at ødelæggelsen blev standset, stumperne sat sammen og stenen rejst, hvor den stadig står. Stenen er fra omkring år 950 og bærer som bekendt indskriften: »Tove Bryde rejste denne sten efter sin elskede Torgunn. Meget længe monne disse stave leve«²⁷).

Allerede i 1864 havde daværende landmåler Chr. Kidde vist sine praktiske evner, da han ordnede ægtkørslen for tyskerne og stod for vognparken i P.

Hendriksensgade²⁸). Blandt hans arbejder var også udarbejdelsen af et kort til amtmand Orla Lehmann over afvandingen i Lindeballe²⁹). Politisk var han højremand, men ikke nogen partigænger. Han kunne godt skrive i Folkebladet, og redaktøren af Avisen, Wilhelm Hertz, vidste sig ikke sikker for hans drillerier. For eksempel måtte redaktøren i lange tider høre for den drabelige sejr, han i 1864 vandt over Vejles drenge, da de efter tyskernes bortdragen fortsatte »drenge-krigen« og beskyldtes for at overfalde fredelige spadserende³⁰). Usnobbet var han, og det fortælles, at da han udnævntes til kammerråd, frabad han sig æren. Denne forholdsvis lave titel, som afskaffedes i 1912, og som vist især tildeltes landbrugets foregangsmænd, kunne han ellers nok have fortjent.

Derimod var det måske ikke så meget af beskedenhed, men mere af praktiske grunde, at gamle Kidde modsatte sig, at en station på den ny Vejle—Givebane i nærheden af Kiddegård kom til at hedde Kidde. Han ville ikke have, at folk, der skulle dertil, blev vist ind på hans kontor. Eller omvendt. Stationen fik så navnet *Mølvang*³¹).

Amtsvejnspektøren var vittig og havde både mundtligt og skriftligt ordet i sin magt. Han skrev også gerne i bunden form, og Jens Marinus Jensen har i sin bog om Harald Kidde givet et par prøver. Vi ser her, hvor let gamle Kidde førte pennen, enten versene ledsagede en kasse fisk til sagfører Gyntelberg, hvor der var sygdom i hjemmet, eller en jardiniere med roser og liljer til den ny assistents frue i anledning af ankomsten fra København³²):

*Hvad har vi tørre jyder vel at byde
 en dame, som fra Kongens København
 er vant til alt, hvad kunsten gav et navn
 og snillet udfandt? — Sligt kan vi ej yde.
 Vor dal har kun det eneste: naturen;
 men dersom den kan stedfortræde, — ja,
 så er vi ej så fattige endda*

Man kan tænke sig, at amtsvejinspektøren ville have gouteret den jyske vise, hvori man efter hans død mindedes ham, da Vejle—Vandel-banen blev åbnet den 9. september 1897: »Til Minde om »gamle Kidde« af En vesteraa«. Under mottoet: »Skidt med æ fjerding, nær kons æ smør er godt« og på melodien »Det var i året 1807« fortælles der om banens tilblivelse. Mange af de humoristiske hentydninger forstås ikke let i dag, men det korte af det lange er, at Kidde slog postelinet i stykker for en mand, der hed Eriksen, og som ville have, at banen skulle gå herved fra Tange å, »gennem heden — durk — ti mile vest for Vork«:

*Men det bløv kons til: at æ båne kun kom om
 ad Give — og Kidde trøstet: »at æ vej til Rom,
 den ku'e osse goe
 øver Give Kro!«
 — Vi tørt, den beskied
 vår itte møjel fed.*

*Men Kidde lo og sa'e: det vår gået rient af brug
 at drovne folk i »bindegale«*) moser!*

*) Trykfejl: læs: Bindeballe. — (Det er altså spøgen.)

Så kommer Kolding, men:

*de folk — vesterå —
lod Kolding pænt forstå:
at der' vej til Rom
ku'e osse før' derom!*

*Og Kidde bløv så vred — og han bandte, ka'e I trov!
— Men så ku'e han skam hitte øver mosen!*

Og sangen slutter:

*Men nu ka'e vi jo kyre — og det i regn og blæst —
som sad vi i en hatteæske!*

*Vi sparer så vor vogn — og det stakkels sølle bæst,
— vi hår det hårdt behov — nu, vi skal tæske!*

*Og nær vi betåler, ka'e vi kyre af sted
frå Vandel og til Vejle — og bakke op og ned!*

*Derfor et hurra
æ båne burde hæ'e!
— Kom hun lovle sient,
må vi ej glemme rient:*

det »bindegale« hul ved Raving voldte den molest!

— — —
Men »gamle Kidde« var nu li'egodt sikker!³³⁾

*

Den nygifte assistent med den unge frue fra København var gamle Kiddes efterfølger, G. Schmith, en af »fars glade assistenter«, som jo også optræder i *Åge og Else*³⁴⁾. Han har selv fortalt om disse år: Det var i 1879, jeg kom til Vejle. . . . En nyankommen kunne ikke undlade hurtigt at bemærke, at der den gang var en vis jalousi mellem Vejle og Kolding, hvilken sidste indtil da var den største by i amtet. Men netop

på den tid blev der foretaget en folketælling med det resultat, at Vejle nu havde 7004 indbyggere og Kolding kun 7000. Imidlertid var sammen med mig to andre unge mænd kommen til byen, cand. polyt. Bruun, lærer ved Vejle latinskole, og exam. jur. Nielsen, fuldmægtig hos sagfører Gyntelberg, og vi tre kom til at bo sammen og kunne jo ikke dy os for at hovere over, at det var os, der havde bidraget så væsentlig til at sætte Vejle på den rette plads som amtets hovedstad³⁵⁾

.... På den tid blev Vejle nye rådhus bygget, og vejvæsenet brolagde torvet foran. Uheldigvis blev der leveret brosten af to farver, blålige og røde, og da Kidde foreslog amtmand Nutzhorn at lægge de røde sten i en bred stribe fra den fremspringende trappe ud til gaden, svarede amtmanden: Nej, Gud fri os vel, synes De ikke, at rådhuset allerede rækker tunge nok af os; han sigtede til det fremspringende trappeparti

G. Schmith kan også fortælle om flæskepandekagen: Gamle Kidde holdt vældig meget af flæskepandekage og påstod, at ingen lavede den så udmærket som fru Strøyer i Skibet kro. Skibet kro lå rigtig nok kun en mil fra Vejle, og da vi i regelen kørte ud kl. 5 à 6 om morgenen, var det mig lidt drøjt allerede i Skibet kro at sætte pandekagen til livs, men jeg må indrømme, at det var et godt grundlag, tilmed da vi sjældent på sådan en dag fik noget at spise, før vi var færdige og det var aften. Men altså, Harald fortæller³⁶⁾: Han var på køretur med faderen og en assistent til Vonge; faderen var til møde, Harald dryssede om i sine egne tanker, og også assistenten kedede sig. Til sidst gik Harald hen til assistenten og spurgte om, hvor hans far var, og assistenten, som

var gnaven over ventetiden, svarede: »Gå, til du lugter en flæskepandekage, så er han dér«.

En anden af Kiddes morsomme fortællinger (fortsætter G. Schmith) kan passende have overskriften: Hvem skal vente? Der var i amtmand Dahls tid berammet et vejmøde i Gauerlund sogn; sognerådet var mødt til bestemt tid, men amtmanden og vejinspektøren lod stadig vente på sig. Et af sognerådsmedlemmerne — formodentlig lidt morgengnaven — trissede mere og mere hidsig op og ned. Endelig arriverer vognen. Amtmanden stiger ud, og vedkommende sognerådsmedlem går hen imod ham og siger: Hr. amtmand, må jeg spørge Dem, hvem skal vente? og amtmanden svarede meget roligt: Ja, min gode mand, det må vel den, som kommer først! Og manden var afvæbnet. Jeg nævner særlig denne fremstilling, fordi jeg på et senere tidspunkt som vejinspektør, da jeg sammen med nogle amtsrådsmedlemmer kom for sent til et møde i Ringgive, blev modtaget af præsten med det spørgsmål: hvem skal vente? Ja, sagde jeg, den historie kender jeg godt — og fortalte ovenstående. Men præsten påstod, at det passede ikke; historien var hændt en provst, som kom for sent. Jeg må dog bestemt fastholde Kiddes fortælling som den rigtige og første; det er jo ikke umuligt, at han har fundet efterlignere

Alle vi ved vejvæsenet fik, dog ikke af drik, men af det hårde vejr, vi tit døjede, disse blåligrøde næser, hvad Kidde kaldte en vejnæse. En dag spadserede jeg med Kidde på Havnegade, da en derboende vinhandler kom hen til Kidde og råbte: Men menneske dog, hvad er det for en næse, De har. — Ja, sagde Kidde, er det ikke rædsomt, at Vorherre tog fejl og gav mig den næse, som De skulle have haft.

En af byens ansete borgere, som ganske vist havde en temmelig stor mund, sad på kontoret sammen med Kidde og mig og lovpriste i høje toner herligheden for byen ved at få en privatbane, som Kidde for øvrigt også interesserede sig for, men da han syntes, at manden tog munden lovlig fuld, sagde han til ham: »Min herre, det er godt, at Vorherre har gjort Deres mund så stor, at man både kan køre ind i den og vende i den.« Og manden tav betuttet

Da Kidde blev ældre, syntes han ikke sjældent lidt gnaven og ærgerlig, når han skulle ud til en kedelig forretning, og hvis en af os så tilbød at påtage sig den, kunne han godt svare således: nej tak, når jeg vil have noget skidt gjort, kan jeg sågu selv gøre det. Åbenbart en uforskammethed, men som enhver af os i Kiddes mund kun betragtede som en morsomhed

Amtets slusevogter i Ransfjord, Chresten Blåbjerg, fortæller: Kidde havde sat en arbejdsmand til at grave en pæl op, og da det gik ham for langsomt, kommanderede han manden til at tage bedre fat. Men manden blev vred, kastede spaden hen til Kidde og sagde: grav du selv. Kidde leverede rolig spaden tilbage og bad manden blot fortsætte, men manden vendte sig til Chr. Blåbjerg og sagde: Den karl skal svares igen, det vil han ha'. Og siden kunne Kidde kun bruge netop den mand til at arbejde for sig

*

En af Harald Kiddes kammerater i Vejle latin-skole hed Siegfred Neuhaus. Han var af gammel Vejle-slægt. Allerede hans bedstefars oldefar, Johan Peter Neuhaus, der døde 1777, var rebslagermester

her i staden. Det samme var Siegfreds far, S. P. Neuhaus, men han døde af brystsyge i 1892, og Siegfred tilbragte nu al sin fritid hos Kiddes på Sønderbro. Han var et halvt års tid yngre end Harald (født den 8. marts 1879), og i latinskolen havde en fælles

Siegfr. Neuhaus: Harald Kidde.

aversion mod gymnastik og kærlighed til bøger ført dem sammen. Siegfred Neuhaus blev siden en kendt maler og døde i Sorø, hvor han var tegnelærer ved Akademiet, den 23. marts 1955. Han malede i 1902 det portræt af Harald Kidde, som nu hænger på Vejle Museum.

Siegfred Neuhaus fortæller³⁷): Den gamle amtsvej-inspektør husker jeg som en meget høj og statelig

mand med helt hvidt hår. Han havde let ved at tale med os drenge, han gik ind på vore interesser og snakkede med os om det, der interesserede os af bøgger. Som i et glimt husker jeg det allersidste, jeg så til gamle Kidde. Han var kommissær ved Givebanens anlæg og skulle ud på en prøvetur med en trolje. Han stod op, skønt han havde ligget til sengs. Vi sad om aftenen ved lampen, da han kom vaklende ind, syg og bleg. Han gik i seng og stod aldrig op mere. Nej, han hørte ikke til dem, der gav op . . .

Det var gamle Kiddes bestemmelse, at Siegfred skulle flytte med familien til København, når Harald var blevet student. Sådan skete det også. Rebslagermesterens søn følte sig næsten som søn af huset hos amtsvejsinspektøren. »Fru Kidde var overordentlig god imod mig og tog sig af mig på alle måder,« siger han. Efter konfirmationen havde han fået plads hos kæmner Birch i Vejle for ti kroner om måneden, og her var han, mens Harald gik i gymnasiet. Selv havde Siegfred Neuhaus ikke råd til at studere.

Amtsvejsinspektør-boligen på Sønderbrogade var det sted, hvor Harald Kidde boede længst i sit liv, hele fjorten år, fra han var to til seksten. Efter Chr. Kiddes død den 24. november 1894 blev huset solgt, og fru Kidde flyttede med sine to sønner, Harald og Åge, til en lejlighed i Skyttehusgade nr. 19II, et hus ude ved Nørreskoven, med udsigt over fjorden til den ene side og til »Grundet høje skove« til den anden. Her skulle hun nu skabe et nyt hjem, og det lykkedes hende også. Kårene var mere knebne end før, men fru Doris havde både økonomisk sans og viljestyrke til at møde livets realiteter. Hvor stærkt Harald end følte sig knyttet til sin mor, kunne hjemmet sammen med hende dog aldrig fordunkle det gamle hjem, det

»rigtige« på Sønderbro. Han siger selv, at da det blev lukket af døden, brød han sig ikke om noget nyt hjem³⁸). Det skal naturligvis ikke tages helt bogstaveligt, selv om det ikke kan modsiges, at Harald Kidde som voksen flyttede meget omkring og i lange tider med forkærlighed boede i pensionater og gæstgivergårde, kort sagt var en rigtig flakke.

Hjemmet i Skyttehusgade har man derfor aldrig gjort så meget ud af, men det er et stort spørgsmål, om ikke dets betydning for den kommende digter gennem årene er blevet noget undervurderet. Harald Kidde boede dog i disse stuer netop i de år, der måske var allermest væsentlige for hans udvikling, de sidste skoleår i Vejle. Det er et pudsigt træk i Harald Kiddes værk, at man så tit kan finde spor af de steder, han har boet, og for resten også et uafviseligt vidnesbyrd om, hvor konkret en virkelighed hans digtning bygger på. Huset i Skyttehusgade finder vi da også i *Åge og Else*. Tue bor her efter forældrenes død: »det høje nøgne hus, som lå dér gult og to-etages bag den falmøde allé, ganske alene mellem de flade enge og de udyrkede haver, i hjørnet ved strandvejen, med sine ruders front ud imod kirkegårdens mørke langstrakte park og den uroligt brusende fjord«³⁹).

I København kan han da også mindes Skyttehusgade⁴⁰): »Tiden er gået, og alt er ikke mere, som det var. Jeg er ikke længere hjemme i Vejle; hæver jeg blikket og ser ud, er det ikke mere Grundet høje skove, der står bag rudens glar. Nu er det vinter hjemme. Jeg bøjer mit hoved og stryger med hånden over øjnene; jeg ved jo dog så godt, jeg kan ikke græde.« Niels Jeppesen, som citerer disse linjer, gør sig skyldig i den fejlagtige tro, at de er skrevet på Henrik Ibsensvej, hvor digteren boede efter at være

flyttet til København. Det kan ikke være rigtigt alene af den grund, at der tales om Fasankirkegården, der ligger helt inde under vinduet. Der er ingen Fasankirkegård ved Henrik Ibsensvej, men derimod ved en anden frederiksbergsk vej, nemlig Frederiksvej, og her havde fru Kidde og hendes sønner da også deres første adresse i hovedstaden. At Niels Jeppesen ikke ved det, har sin naturlige forklaring deri, at hans bekendtskab og omgang med Kidde først rigtig kom i gang, efter at Jeppesen selv i efteråret 1901 var kommet til København for at studere. Og da var familien Kidde flyttet til Henrik Ibsensvej. De første af Kiddes trykte breve fra hovedstaden er dateret »Frederiksberg«, men sandsynligvis er der her tale om en fejlslæning for Frederiksvej, for det var ellers digterens skik at anføre fuld adresse. Det gør han for eksempel på det første brev fra Henrik Ibsensvej, den 6. februar 1902⁴¹).

Men en anden af skolekammeraterne fra Vejle kan fortælle om Frederiksvej og også om Skyttehusgade. Det er forfatteren Niels Th. Thomsen, som netop i disse år kom meget sammen med Harald Kidde⁴²). Han skriver: »I et smalt et-fags værelse til gården (altså i Skyttehusgade) fik H. K. sin fars gamle skrivebord og sine reoler stillet op og fandt sig hurtigt tilrette under de forandrede forhold. Han kendte ikke de fornødenheder, unge mennesker i den alder ellers har; det eneste, der måske trykkede ham lidt, var, at han måtte være mere nøjeregnende med sine boganskaffelser end før i tiden. Men inde på bordet i den lyse, hyggelige dagligstue lå alligevel altid et par af de nye bøger fremme.«

Den gamle amtsvejinspektør husker han fra Sønderbro. Han var ivrig for, at en skolekammerat til

»drengen« skulle komme i hjemmet, for Haralds tendens til at bore sig ned i sin ensomhed huede hverken faderen eller moderen: »For mig, der opvoksende i et pedantisk skolemesterhjem, var det mest karakteristiske ved de forhold, min nye kammerat levede under, den fuldkomne frihed, som herskede inden for hjemmets vægge. Den tanke, at en far f. eks. kunne finde på at blande sig i, hvad hans søn læste, forekom Harald oprørende komisk Haralds mor kom mig straks i møde med stor hjertelighed; mit første indtryk ved synet af hende samlede sig i en stor undren over, hvor ung hun dog var; det beroede tildels på en kontrastvirkning, idet hendes mand undertiden kunne se ud som hendes far, når han sank sammen i sin store lænestol og med pibespidsen skubbede den sorte silkekalot tilrette på den skaldede isse.«

Niels Th. Thomsen er den primære kilde til viden om Harald Kiddes sidste år i Vejle, da han gik i Vejle latinskole. Her var Niels Th. Thomsen hans klassekammerat, og de blev studenter sammen i sommeren 1898. Niels Thingberg Thomsen (født i Lemvig 13. december 1879) var søn af skoleinspektør Thingberg Thomsen i Vejle, han studerede først medicin, men var fra 1901 journalist. 1922 blev han cand. mag. To år forinden havde han som privattryk udsendt en bog om Oscar Wilde. Den sendte han med dedikation til professor Hans Brix med ønsket om at måtte få et par ord om professorens indtryk af bogen. Om han fik det, ved jeg ikke, men bogen blev solgt blandt Brix' efterladte bøger og var da stadig uopskåren.

Som skønlitterær forfatter debuterede Niels Th. Thomsen i 1906 med »miniature-portrætterne« *Kvinder*, og siden udgav han adskillige noveller, f. eks.

Unge Piger (1911), skuespil og en københavnsk roman, *Paradisfuglen* (1913). Han må som forfatter siges at være Haralds polære modsætning, fransk-frivol og depraveret-elegant, let, hvor Kidde var tung. *Unge Piger*, der efter den tids opfattelse må have været betænkeligt nær ved pornografien, udkom i løbet af seks måneder i seks oplag. Bogen er prydet med et meget lækkert billede af Gerda Wegener (gift med maleren Einar Wegener, også en af Harald Kidde's kammerater i Vejle), forestillende to sengeliggende hovedpersoner.

Niels Th. Thomsen døde den 12. april 1933. I en nekrolog i *Berlingske Tidende* skrev Henry Hellssen dagen efter, at han af københavnerne var mere kendt som type end som skribent: »Små butiksdamer vendte sig gysende om, når han dæmonisk skred frem gennem byen på vej til sin café. Han havde oprindeligt sat sit navn på omslaget af ret tvivlsomme bøger, men da de ikke var skrevet med talent, kedede de i stedet for at pirre. Han tilhørte en svunden tid, da café-literaten spillede en større rolle end nu. Men der var en stræben i ham, selv om den ikke stod i forhold til hans evne.«

Men Kidde-forskningen kan ikke nok fuldtakke Niels Th. Thomsen for, hvad han fra første hånd har berettet om de to forfatterspirers fælles ungdom i Vejle. Om Haralds mor skriver han: »Fru K. var den mærkeligste blanding, jeg nogensinde har truffet, af et kunstnerisk farvet temperament, et følelsesbetonet gemyt — og den mest nøgterne sans for og evne til at løse livets rent praktiske krav tilfredsstillende. Et stærkt og helstøbt menneske De aftner, jeg tilbragte hos Kiddes, var det en stående regel, at fru'en skulle spille lidt for os i skumringen Når den

sirlige og slanke lille frue i den blanke mørke silkekjole satte sig til instrumentet, rank som et lys, misende med øjnene mod lampetterne, blev der straks forventningsfuld stilhed i den store smukke dagligstue, og med sin fordringsløse musik skabte hun en egen fin og fortrolig stemning. Undertiden sang hun også«

Denne mor, der havde så mærkelig en skæbne — opvokset efter faderens forsvinden fjernt fra sit hjem, gift med en mand, der var 30 år ældre end hun, og som hun tidligt mistede, mor til en flok børn, som hun allesammen overlevede, så hun på sine gamle dage stod helt alene — gjorde et stærkt indtryk på alle Harald Kiddes venner. Da han den 16. oktober 1907 giftede sig med forfatterinden Astrid Ehrencron-Müller og til oktober flyttedag flyttede fra Henrik Ibsensvej til fru Carit Etlars villa på Vældegårdsvej i Gentofte, flyttede moderen med. Det var fru Astrids idé: »Jeg vidste på forhånd, at hun aldrig ville gribe forstyrrende ind i vort samliv, og hun har aldrig gjort det.« I sine erindringer⁴³) skriver hun: »Vi var dog ikke helt ene om at rykke ind i boligen. Også Haralds mor fik et nyt hjem derude. Hun havde været så inderligt knyttet til denne søn, levet et så tæt og fortroligt liv sammen med ham, i fuld forståelse af hans gerning, at tanken om at lade hende ene tilbage i en by, der altid havde forekommet hende fremmed, var mig alt for pinagtig Harald fremkom dog ikke med noget ønske om dette arrangement, men jeg kendte jo alle hans tanker. Og da moderen var den sidste, der ville have trængt sig på, som hun sikkert har kaldt det i sine tanker, måtte forslaget komme fra mig. Og det kom. Det måtte jo komme. Og det har sikkert været en af de største glæder i

Haralds liv Hun var en stille og noget stejl kvinde, der havde mødt så megen modgang i livet, at den for en stor del havde dannet hendes karakter«

Billedhuggeren Rikard Magnussen (ophavsmanden til portræt-relieffet på mindestenen i Vejle nørreskov) mindes fru Doris Kiddes rene og strenge profil, som hun sad og syede bag glasruderne i verandaen til gæstgivergården i *Östra Karup* en skumringsdag i den regnfulde sommer 1903⁴⁴). Denne lille by ved Halandsåsen var et af Harald Kiddes yndede opholdssteder i Sverige. Han kom der år efter år, og naturligvis var moderen med på mange af de rejser.

Fra den dag på Bispebjerg, da hun begravede sin sidste søn, Åge Kidde, har Rikard Magnussen tegnet dette gribende billede: »Så bar de kisten langsomt ud, og så — så var det, jeg så Doris Kidde, som hun var og altid siden har stået for min erindring: Svag af gift havde hun dog villet følge sin dreng, den sidste. Alle stod tavse, da de andre begyndte at bære kisten ud. Så rejste hun sig, med besvær, satte sin sorte krykkestok tungt foran sig og gik langsomt, ene bag kisten, og der var i hendes holdning og i de tavse strenge ansigtstræk intet oprør, kun rankhed og ydmyghed: så skulle hun handle, thi så var det ret«.

Somren 1922 var Rikard Magnussen flere gange i Vejle på grund af arbejdet med portræt-relieffet: »Hans barndomshjem stod den gang endnu urørt i det ydre Og hin efterårsdag, da stenen var blevet afsløret gik jeg hjem ad de aftenstille gader for at tage afsked med gamle fru Kidde jeg fandt hende ved bordet i hotellet Gamle fru Kidde var træt. I en vogn havde hun overværet monumentets afsløring. Næppe kunne hun stå oprejst af sygdom

og træthed; men da jeg ville sige hende farvel, som hun sad dér, tog hun ikke imod min hånd, men greb med begge sine tungt i bordkanten og rejste sig mødigt og besværligt. Så først, stående, rakte hun mig hånden og takkede mig for min del af arbejdet og »for al trofasthed imod mindet om min søn«. Så ville hun handle, thi så syntes nu hun, det var ret«.

Fru *Inger Dorthea Kidde* døde 1931 og begravedes i Vejle.

*

Den ældste i søskendflokken var Henrik Laurits *Ingebjørn*, men ham har Harald ikke kendt. Han fødtes den 17. april 1872 og døbt den 14. juni i Vejle kirke. Han døde den 3. september 1872 og blev begravet den 7. september. Desto bedre har han kendt den næstældste: *Ingeborg Ina Sofie*, født 10. december 1873, hjemmedøbt 21. januar 1874 og fremstillet i kirken den 14. juni 1874. Hun døde den 21. september 1891 og begravedes den 25. september. Måske har Harald også haft en svag erindring om den ældste lille *Åge*, der var født 3. juli 1876, hjemmedøbt 19. juli, fremstillet 24. september, og døde den 18. august 1881 (begravet 23. august). *Ingeborg* er Regitze i *Åge og Else*, som *Åge* er Alf. De begravedes på Vejle østre kirkegård, der få år i forvejen, den 2. november 1871, var blevet indviet, da sognepræsten, pastor Carl Chr. Wittrup, begravede sin egen søn, en gribende baggrund for den uforglemmelige indledning til *Åge og Else's* første del, *Døden*, med præstens dystre ord: »Grave, lutter grave«. Denne skildring er sikkert bygget på erindringer fra *Ingeborgs* begravelse, og da var ikke Wittrup, men J. P. Melbye præst i Vejle. Gravstedet lå, som mange vejlensere vil huske, ved hækken ud mod jernbanelinjen og Strandvejen⁴⁵).

Ingeborg Kidde er blevet mindet af en anden Vejle-digter, Andreas Dolleris⁴⁶). Hans sonet slutter med et par linjer der næsten lyder som talt af Harald Kiddes mund:

*Og vil du hædre dine kjære Døde,
da tag Parti for Livet og dets Sag!*

Den yngste i flokken, som også fik navnet Åge (fulde navn: Åge Ingebjørn Sager Kås Kidde) var født den 28. april 1888, altså ti år yngre end digteren. Han skal have været Harald meget ulig, en vild dreng og anfører for Vejles gadedrenge, mens Harald var blid og stille og helst sad hjemme hos moderen⁴⁷).

Åge Kidde blev 1907 student fra Frederiksberg gymnasium og året efter cand. phil. Han opgav et statsvidenskabeligt studium for deltagelse i det offentlige liv og fik sit første virkefelt i Studenterforeningen i København fra 1908—16. 1913—16 var han formand for Højres ungdomsorganisation; støttet af sin nære ven, John Christmas Møller, reorganiserede han den konservative ungdomsbevægelse. I 1913 opstilledes han som konservativ kandidat i Bogense, kom i april 1918 ind i Folketinget, men kunne først indtage sit sæde efter et omvalg i juli måned. Han nåede kun at holde en enkelt større tale (den 22. oktober 1918), da han overanstrengt af to valgkampe og knækket ved broderens død blev syg ved juletid 1918 og døde få dage efter, den 29. december. En dag først i det nye år begravedes han på Bispebjerg kirkegård. Han var ugift. Ved Langesø på Fyn, i hans valgkreds, er der rejst et mindesmærke for ham⁴⁸).

Åge Kidde var stærkt interesseret i forsvarssagen og det sønderjyske spørgsmål. Under den første verdenskrig opretholdt han med stor personlig risiko forbindelse med de nordslesvigske førere. Christmas

Møller mindes de to brødre⁴⁹): »Mere end 20 år er forløbne, siden vi sad en kold og trist novemberdag omkring Harald Kiddes hvide kiste i kapellet på Bispebjerg kirkegård mere end 20 år er forløbne, siden en anden flok en kold og trist januar-dag stod ved den samme grav, så på den samme mor og begravede hendes femte barn. Vi var mange unge konservative, unge sønderjysk interesserede, som følte, at her begravede vi vort eget håb«. Christmas Møller mener, at gamle fru Kidde, »som vi syntes var klogere end alle andre«, vistnok lyttede mest til digteren og måske havde en smule medlidenhed og overlegenhed tilovers for politikerens kampe og forhold, men kom Sønderjylland og krigen og kampen siden 1864 på tale, så forsvandt både medlidenheden og overlegenheden »Naturligvis kunne det forme sig således, at disse to tilsyneladende vidt forskellige verdener (Åge og Harald) tørnede sammen og ikke syntes, de havde noget med hinanden at gøre; men de vidste altid, at det havde de alligevel, for til syvende og sidst var begges gerning udsprunget af det samme Jeg skal slet ikke overvurdere den betydning, Åge Kidde har haft for konservatismen i Danmark; han var rigsdagsmand i et halvt års tid, og den største del af hans arbejde faldt i verdenskrigens dage; jeg er helt overbevist om, at han var blevet en ledende politisk personlighed i landet, om han havde fået lov til at leve«.

Lignende toner anslår Ole Bjørn Kraft⁵⁰): »Den ledende i den konservative organisation var Åge Kidde — en på mange måder meget mærkelig og fængslende personlighed. K. var, skønt ung, ved sin død folketingsmand efter et enestående organisationsarbejde på Nordfyn. For mig er der ingen tvivl om, at han ville være kommet til at spille en meget be-

tydelig rolle i det konservative parti. Hans nationale indsats i det sønderjyske spørgsmål var meget stor. Der var i virkeligheden meget få, der havde et så vidtspændende kendskab til alle sider af stillingen i Sønderjylland som K. Om nogen havde fortjent at opleve genforeningen, var det Åge Kidde«.

Han fortsætter: »Men hans metoder i arbejdet, hans heftige trang til at sætte sin vilje igennem på alle felter, hans meget taktisk bestemte synspunkter gjorde, at jeg ikke kom til at høre til den kreds, der beundrede ham næsten kritikløst, og den var meget stor. Der var for mig i hele hans forhold til arbejdet og kammeraterne noget uigennemskueligt, som jeg ikke kunne lide Christmas Møller sluttede sig nær til K. med en næsten selvudslettende hengivenhed«.

Mere kritisk indstillet var unægtelig Asger Karstensen; han betegner Åge Kidde som en konservativ ungdomsfører, der efter sin død blev »kanoniseret som en slags Horst Wessel«⁵¹).

Harald Kidde selv er temmelig tavs om sin yngre bror. Han husker, at Åge sammen med moren og søsteren stod på trappen og lo, når Harald og faderen vendte hjem fra deres køreture. Ellers har han, mig bekendt, kun omtalt ham et enkelt sted, og da som den »frater minor«, hvis eksamen man måtte afvente, før man kunne rejse på sommerferie til Sverige⁵²).

*

Gamle Kidde havde flere søskende. Søsteren Kirstine Johanne var forlovet med premierløjtnant Carl Frederick Tronier, som såredes i sjette-juli-slaget ved Fredericia og døde to dage senere. En af hans kammerater rejste til Kiddegård for at give jomfru Kidde løjtnantens ur, ring og billede, og man har villet vide,

at denne kammerat, kaptajn Söderberg, siden, da han var blevet enkemand, giftede sig med Kirstine Johanne. Andetsteds siges dog, at Kirstine Johanne Henriksdatter 1899 døde ugift på Frederiksberg og begravedes i Jelling⁵³). Hvorom alting er, har Harald Kidde benyttet træk af denne skæbne i *De Blinde*, hvor dog kaptajn Tronje er den overlevende.

En bror til Doris Kidde, styrmand A. Corneliussen, var blandt forloverne ved hendes bryllup. Det var ham, der fortalte Harald om øen, et motiv, der skulle komme til at spille en stor rolle i Kiddes digtning. Søsteren, Marie Dorthea Mathilde, var født i Vejle den 12. august 1839; hun blev 11. august 1865 gift m. isenkræmmer Guldmand og døde i Vejle 17. maj 1873. Som hendes gudmor nævnes madame Inger Dorothea Frederikke Nissen fra Eistrup ved Kolding (altså bedstemoren)⁵⁴).

Før sit giftermål havde Christen Kidde en søn, Johan Harald Plesner (født den 8. maj 1841 i Tyrsted ved Horsens). Han fik sin mors navn, da faderen, »Christen Hendriksen fra Weile«, ikke ville give sit samtykke til, at barnet fik navn efter ham. Denne halvbror har Harald Kidde, mig bekendt, aldrig omtalt, men han har kendt ham, for Plesner kom i hjemmet i Vejle og blev af børnene kaldt onkel. Niels Jeppesen mener, at Plesner er modellen til *Clemens Bek* i *Helten*, og at denne hypotese er »den vigtigste nøgle, der lukker op for den virkelige forståelse af H. K.«⁵⁵). Det er selvfølgelig en overdrivelse. Det gør jo hverken fra eller til, om Kidde skulle have haft sin meget ældre bror i tankerne, da han skrev sin bog. Det kan meget vel være tilfældet, men at denne bror i tyve år var lærer på Læsø, er mest et pudsigt træk. Harald vidste jo i forvejen fra sin mor alt om denne ø. Træk til den selvforsagende Clemens Bek

kunne han hente mange steder fra og har da også gjort det, især fra skolekammeraten og ungdomsvennen Iver Iversen fra Gårslev.

Plesner var i hvert fald i det ydre ingen Clemens Bek. Han beskrives som en patriark-skikkelse, høj og bred, en bovn mand, fuld af drilsk lune, af munter skæmt og mild humor. Om sin far har han skrevet i den vandrebog, de gamle seminariekammerater begyndte i 1902: »Han vedkendte sig mig. Han var en ypperlig begavet mand og højt anset i sin kreds; han var min ven og velgører og bekostede min uddannelse, og jeg har aldrig kendt bedre menneske. I det udvortes ligner jeg ham, som to dråber vand ligner hinanden«.

Plesner dimitteredes 1861 fra Lyngby seminarium ved Grenå. En plads i Sønderjylland måtte han forlade i 1864 og søgte da og fik embedet i Hals på Læsø (i 1865, altså en halv snes år efter Clemens Beks ankomst til »øen«). Efter tolv dages rejse nåede han Sæby, gik om bord i en jolle og blev fra den redet i land på ryggen af en mand. Han blev på Læsø i tyve år, fuld af virketrang og en foregangsmand på mange områder. Han forbedrede undervisningen, købte en gård og gjorde den til et mønsterbrug, praktiserede som dyrlæge, ivrede for plantningssagen og gravede personlig over 20.000 plantehuller. Uegennyttig var han nok, men unægtelig en både stærkere og virksommere natur end Clemens Bek. Gifte sig gjorde han også. Siden virkede han 30 år i Smidstrup ved Skelskør. Han døde 1916.

Plesner kendte godt fra Læsø Doris Corneliusen. Hun mente forresten ikke, han havde noget med Clemens Bek at gøre, men Niels Jeppesen holdt på sit. Det var Evald Tang Kristensen, der gjorde Niels Jeppesen opmærksom på Plesners eksistens. Folkeminde-

samlere var seminariekammerat med Plesner og havde holdt forbindelsen ved lige. Forresten var Niels Jeppesen ikke den eneste, som fik historien. Handels-skoleforstander Chr. Christiansen i Vejle havde kendt den siden 1911, men fortalte først om Plesner, efter at Niels Jeppesen havde lanceret sin hypotese⁵⁶). Det er nok Chr. Christiansen, som har sagt det afgørende ord om de to halvbrødre: »Den gamle vejinspektør med det djærve humør og den store virketrang var selv et stykke af en drømmer, men det skjulte han helst for sine omgivelser. Hans to sønner, Harald Plesner og Harald Kidde, tog begge arv efter deres fader. Plesner virketrangen, Kidde drømmene. Begge arvede hans noble menneskelighed og uegennyttige sind. Men *Helten*, det er mere Harald Kidde end Harald Plesner«.

Evald Tang Kristensen omtaler flere gange Plesner i sine erindringer og bringer flere billeder af ham, men røber ikke her slægtskabet med Kidde⁵⁷). For resten synes J. H. Plesner selv at have haft pennen i sin magt. Han har således et par gange, foruden i vandrebogen, skrevet om Læsø⁵⁸).

*

Det var det historiske. Naturligvis lader Harald Kiddes to levnedsskildrere ikke et emne som slægten ude af betragtning, og meget andet er i tidens løb kommet frem i aviser og tidsskrifter. Uden krav på at have løst alle detail-spørgsmål eller udryddet alle unøjagtigheder skulle her være samlet og koncentreret nogenlunde, hvad vi behøver at vide om Harald Kiddes slægt, og måske endda lidt til. Det er sket ikke alene for den historiske sandheds skyld, men også for at belyse den usandhed, som et digterværk ikke må være helt blank for.

Det vil føre alt for vidt at sammenholde sandhed og digtning i alle enkeltheder. Nogle antydninger af spændingen mellem disse to poler er givet i det foregående, og læser man ellers Harald Kiddes bøger med lokal- og personalhistoriske bagtanker, vil man snart opdage, at forfatteren i høj grad var bundet til den oplevede virkelighed, og at digt og sandhed hos ham ligger tættere op ad hinanden end hos så mange andre. Han huskede så godt, erindrede så inderligt og ville have så meget med, at hans romaner til tider er lige ved at blive, hvad man kalder nøgleromaner.

Omvendt er det heller ikke uden interesse at se, hvordan Kidde bar sig ad, når han skulle være »historisk« og holde sig til »sandheden«. Ved tre lejligheder har han uden for sin digtning fortalt om familie og slægt⁵⁹), og sammenligner vi disse artikler med, hvad vi ellers mener at vide, springer det straks i øjnene, at han helst hæfter sig ved familie-traditionernes mere legendariske træk. Derfor giver han grænsekontrolløren »syv skønne døtre«. Derfor lader han bedstemoren komme vandrende ind i landet fra Westfalen med sine to underlige brødre ved hånden, skønt det var fastslået, at Sager'ne var kommet et par generationer før, ingen vidste ret hvorfra. Derfor kender han kun Birgitte Hvidtfeldt som »hønsetøsen på gården«, derfor ser han oldefaderen gå syngende i hederne, »i knæbenklæder og pisk«, og derfor hører han om natten den bortrømte morfars trin omkring huset, uden at han synes nogen sinde at have prøvet på at få opklaret, hvad der egentlig var blevet af denne hvileløse mand.

Harald Kidde kunne ellers nok lide at sysle med kirkebøger. Det gjorde han for eksempel i Vrov præstegård, da han besøgte sin gamle lærer fra Vejle, pastor Mogensen⁶⁰). Men i historien søgte han hellere

næring for fantasien end (kedsommelige) kendsgeringer, og man kan vist roligt sige, at skrev Harald Kidde måske somme tider sine romaner lidt for meget som en historiker, så skrev han sandelig også historie som en digter. Men det skal ikke forklejne ham, når man bare ved det.

Man har beskyldt ham for både at mangle fantasi og realitetssans⁶¹). En anklage for det sidste ramte pudsigt nok Kidde på et punkt, hvor han var i overensstemmelse med virkeligheden. Hans gode ven Niels Møller gav i sin anmeldelse af *Åge og Else* udtryk for sin tvivl, hvorvidt det var rigtigt at gøre en amtsvejsinspektør til kammerråd. Da han også i anmeldelsen af *De Salige* angreb Kiddes svigtende realitetssans, svarede Kidde: »Fuldt ud indrømmer jeg Dem rigtigheden i, at så sårbart nøjagtigt jeg fornemmer enkelthederne, så vildt suger min fantasys skypumpe helhederne til vejrs fra jorden og hvirvler dem gennem alle syv himle«. Han ved, at han mange gange »forstærker skyggen«, men det får nu være, han vil dog ikke undvære sin »skypumpe«.

Nej, den skal ingen tage fra ham. Men derfor bliver det ikke forkert at se på, hvad det var, den hvirvlede op gennem syv himle. Liv og digtning var for Harald Kidde, som han selv siger det, »to uløselige ranker«, og det både levede og digtede han på.

Otto Asmus Thomsen.

NOTER

- 1) *Vor Tid. Tidsskrift for litteratur, kunst, forskning og kritik.* 1918, side 6—7.
- 2) *Vandring.* (Prosastykker af H. K.). Med en efterskrift af Chr. Rimestad. Aschehougs forlag, 1920.
- 3) 20. 3. 1910, side 482—85. Woels bibliografi (Arbejder af H. K., 1925) nr. 50.

- 4) Denne novelle er optrykt i H. K., Parabler, udgivet af Cai M. Woel, Gyldendal 1953, side 77.
- 5) Jeg har været så dristig at lempe retskrivningen i citaterne en smule efter den moderne. De små bogstaver ville H. K. nok ikke have billiget, men selv skrev han altid »å«. Det danske »aa« fandt han uskønt og urimeligt, »det er jo slet ikke noget bogstav, blot to sammenflikkede«. H. K., Artikler og Breve, udg. v. Jens Marinus Jensen, 1928, side 59—60.
- 6) Åge og Else, Døden, 1902 — Livet, 1903, København, Det nordiske forlag, Ernst Bojesen.
- 7) Døden, side 95 (originaludg.).
- 8) Det hemmelige Rum, tr. i Illustreret Tidende 10. decbr. 1899, bd. 41, s. 172. Optrykt i Sindbilleder, 1900, s. 43—45.
- 9) Se: Otto Asmus Thomsen, Hjemmeføding på rejse, Jul i Vejle 1964, s. 28—31.
- 10) HK synes selv at have kaldt sin far Henrik (se: Artikler og Breve, s. 9), og det er vel herfra, dette navn er gået over i Dansk biografisk leksikon. I Jelling kirkebog står der: Christian Henriksen, søn af landmåler Henrich Christensen og hustru Sophiamarie Sager af Kidde. Faddere: præstens kone i Jelling, jomfru Sophia Ravn af J., Peder Sager af kobberfabriken, Søren Ottesen i Vejle og H. A. Ravn i J. (alle uden for bondestand). Ved sit bryllup og ved sin død benævnes han i kirkebogen Christen Henriksen Kidde. Ved den ældste søns fødsel i 1872 er det blevet til: Christian Henrik.
- 11) Jydske Samlinger, V, s. 213.
- 12) Større danske landbrug, v. J. J. Hansen, 1930—33, bd. V, s. 154.
- 13) Skolebestyrer Sigurd Kristensen, H. K. Vejle Amts Folkeblads kronik 23. 11. 1938.
- 14) —m: Slægten Kidde, I—III, Vejle Amts Avis, kronik, 25., 26. og 28. jan. 1937.
- 15) H. K., Hvorledes jeg blev Digter. Nationaltidende 16. juni 1915. Artikler og Breve, s. 13.
- 16) Poul Lindholm, Slægten Sager. Vejle Amts Årbøger 1913, 2. halvbd. s. 171 ff. — 1. halvbd. 1914 s. 106. En lille bemærkning, af J. Swane. — Sml. Andreas Hanssen, Hollandske kedelførere. Jydske Samlinger, 3. række, bd. 5, s. 71 ff., omtaler fabriken i Haraldskær og familien Sager. Se også: A. Ravnholt i Vejle Amts Årbøger 1931, s. 129 ff.
- 17) P. L. tror på Anders Sagers selvmord, »idet slægtstraditionen bestemt fastholder det«, men der er dog noget, som synes at tale derimod. Han blev nemlig begravet i familiegravstedet på Skibet kirkegård, og på gravstenen betegnes han som »salig Anders Sager«: »Snarest forholder det sig vel således, at A. S.s selvmord er blevet hemmeligholdt for alle med undtagelse af den nærmeste familie.«
- 18) Jeg skylder arkivar Henning Paulsen, Viborg, tak for disse oplysninger. Inger Dortha var i øvrigt hjemmedøbt, ingen faddere er anført, heller ingen publikation af dåben, moderen introduceret 17. 12. — Aug. F. Schmidts artikler er nu delvis forældede: Literaturhist. oplysninger, Vejle. A. Folkebl., kronik

- 15.12.1953. — En digters moder og broder, Kolding Fkbl.
 27.10.1934. — Slægten K., Vejle A. Avis 2.2.1937. — Læsø,
 H.K. og Helten, Vendsyssel Tidende 19.4.1943. — Oplysnin-
 gerne om Hans Corneliussens færd i Vejle synes at stamme
 fra Carl Ørum, der har videregivet dem til bl. a. Niels Jeppe-
 sen.
- 19) Vejle Bys Historie, 1927, s. 314.
 20) Jens Marinus Jensen, H.K., bidrag til en biografi, 2. forøgede
 udg. 1948, s. 18.
 21) G. Schmith i Vejle A. Avis' jubilæumsnummer 1928, 18. okt.,
 s. 22 ff.
 22) J. M. J., H. K., 1. udg. v. s. 16, samt i V. A. Av. jub.-nr. s. 23.
 23) Vejle A. Fkbl., julenummer 1903, s. 3 (23.12.).
 24) Vejle A. Arb. 1960, s. 146 (J. A. Tork).
 25) Vejle A. Arb. 1933, s. 50 (Rasmus Mortensen).
 26) J. A. R. i Vejle A. Fkbl., julenr. 1910.
 27) Om St. Rygbjerg-stenen: Rs. Mortensen i Vejle A. Arb. 1933,
 s. 59 f. — Jydske Samlinger, V, s. 345. — Hans Brix om tolk-
 ningen af indskriften: V. A. Arb. 1960, s. 75 ff., Danske Studier
 1931, s. 83.
 28) Vejle A. Arb. 1928, s. 142 — V. B. Hist., s. 289.
 29) V. A. Arb. 1953, s. 73.
 30) Højskoleforstander H. Rosendal i årsskr. Lyngby Elever 1914.
 31) C. C. i V. A. Fkbl., julenr. 1917.
 32) J. M. J., H. K., 2. udg., s. 15.
 33) Sang trykt i Hertz' bogtrykkeri, Vejle.
 34) Om »fars assistent« er der tale i Åge og Else, Døden, s. 28—29,
 306 og 320.
 35) G. Schmith, V. A. Av., jub.-nr. 1928, s. 22 ff.
 36) A. o. E., Døden, side 27. — I Hvorledes jeg blev Digter, A. o.
 Breve, s. 14, tales der om, at faderens livret er ærter og flæsk.
 37) Interv. v. Otto Asmus (Thomsen): Tegnelærer med kgl. ud-
 nævnelse. Besøg i Sorø hos kunstmaleren Siegfred Neuhaus.
 Vejle A. Folkebl. 20.4.1942. — Om S. N. er skrevet af Preben
 Kirkegaard i Jul i Vejle 1953, s. 7. — Maleren S. N., Københ.
 1949, Navers forlag. Her findes portrættet af H. K. gengivet
 som nr. 1.
 38) Art. o. Br. s. 15—16. — Landsarkivet i Viborg oplyser, at
 Christen Henriksen Kidde døde i Vejle 24.11.1894 og begrav-
 vedes 29.11. s. å. Iflg mandtalslister f. 1897 boede hans enke
 og børn i Skyttehusgade 19, II sal, matr. nr. B 32 æ.
 39) Å. o. E., Livet, s. 39. (Der citeres efter 1. udg.)
 40) Niels Jeppesen, H. K. og hans Digtning, 1934, s. 87—88.
 41) Art. o. Br., s. 55, 68 og 69.
 42) Niels Th. Thomsen, Erindringer om H. K. Vore Herrer 1924,
 nr. 9 og 10. Ill. m. bill. af H. K., moren, klassen i Vejle latin-
 skole samt G. Seligmanns maleri af rektor Krarup.
 43) Astrid Ehrencron-Kidde, Hvem kalder —. Fra mine erindrings-
 lönkammer. Gyldendal 1960, s. 41—42.
 44) Rikard Magnussen, Konvolvolus og Immorteller, 1941, s. 75.

- R. M.s erindringer om H. K. og D. K. var opr. tr. i hhv. Nationaltidende og Gads danske Magazin.
- 45) Vejle B. Hist., s. 198 — s. 191. Sml.: Å. o. E., Livet, s. 14. Her nævnes både springvandet, jernbanen og sommerteatret. Jens Marinus Jensen nævner i sin bog om H. K. i begge udgaver hans søskende i forkert rækkefølge.
 - 46) A. D. Sonetter (100 s. 1875—1904, ordnede efter tidsfølgen). Gyldendal 1904. S. 27: Med et rosentræ til en ung piges grav. (Ingeborg Kidde.)
 - 47) N. J., H. K. og hans Digt., s. 23.
 - 48) Lit. om Å. K.: Akademisk blåbog, 1915, s. 31 — Å. K., et mindeskrift, 1919.
 - 49) Christmas Møller i Jul i Vejle 1939.
 - 50) Ole Bjørn Kraft: Den unge Christmas Møller. Berlingske Aftenavis, kronik, 29. 10. 1958. Sammenlign: Jens Rudolph Dahl, Berl. Aftenav., kronik, 1. 10. 1964: Odenseprogrammet.
 - 51) Asger Karstensen, Et liv i politik, s. 106.
 - 52) Brev 10. 6. 1902, Art. o. Br. s. 74. — Hvorl. jeg blev Digter, Art. o. Br. s. 15.
 - 53) —m, Slægten K., Vejle A. Av. 25. 1. 1937, I: Løjtnant Tronier. Sammenholdt med kronik III, 28. 1. 1937, her står, at K. J. H. var født 1823 og døde ugift.
 - 54) Oplysninger fra arkivar H. Paulsen, Landsarkivet, Viborg.
 - 55) H. K. o. h. Digt., s. 110 ff.
 - 56) Chr. Christiansen, Helten, Vejle A. Folkebl., julenr. 1934 s. 16. — Sml.: N. Jeppesen, Modellen til H. K.s Helten, Vejle A. Avis 8. 5. 1941, s. 5. — Allerede i 1932 havde Aug. F. Schmidt i Sprog og Kultur (I, side 37) nævnt slægtskabet mellem K. og Pl. Det skete i en anmeldelse af nogle optegnelser af Plesner i vandrebogen om livet på Læsø, offentliggjort af T. Bundgård Lassen i Vendsysslenske Årbøger 1931, s. 43 ff. Vandre-bogens omtale af Chr. K. nævner ikke noget navn, men omtaler ham dog som vejinspektør over Vejle amt og far til »en af vore ypperste yngre forfattere«. Disse ord må vel være skrevet engang mellem 1902 og 1912. Vandrebogen opbevares i Lærerforeningens arkiv. Jvf. T. Bundgård Lassen, På seminarium for 100 år siden. Vejle A. Fkbl., kronik 22. 9. 1961.
 - 57) Evald Tang Kristensen, Minder og Oplevelser, I—IV, Forfatterens forlag, 1923—28, bd. IV, s. 205, 288, 320, 400—401. — I bd. I fortælles om seminarielivet i Lyngby.
 - 58) Nutiden 1887—88, s. 62—63, 82—83, 94—95. — Verdens-Spejlet 1904—05, s. 47—48.
 - 59) Hvorledes jeg blev Digter, Nationaltid. 16. 6. 1915. — Mine Forældre, Bogvennen 1. 6. 1915. — Helten, Bogvennen 1. 9. 1912. — Alle opr. i Art. o. Breve. Hvorl. j. bl. D. desuden i Parabler, Woels udg., s. 139, og i Der var engang, udg. af Dansk lærerforening 1959.
 - 60) Se: To Søstre, Studenternes Julebog 1916. Opr. i Vandringer. Om kirkebøgerne: Vandr. s. 92—93.
 - 61) N. Jeppesen, H. K. o. h. Digt., s. 14. — Brev til Niels Møller 1. 2. 1911, Art. o. Br., s. 156—57.

KUMLERNE I JELLING

Af sognepræst *R. Volf*, Paarup.

» **G**orm konge gjorde kumler disse« — »Harald konge bød gøre kumler disse«, dette er som bekendt indledningen på henholdsvis den lille og den store runesten i Jelling. Det siger sig selv, at ordet kumler kræver en nøje tolkning, hvis man vil nå til den rette forståelse af de berømte mindesmærker.

I en artikel i Kuml 1953, Årbog for jysk arkæologisk selskab, har Karl Martin Nielsen gjort indgående rede for glosen kuml og på overbevisende måde fastslået, at *kumler i flertal betyder et mindesmærke bestående af en (eller flere) runestene i forbindelse med indskriftsløse stene*. Kumlerne i Glavendrup (fig. 1) består således af en skibssætning med runestenen som stævn, den ene af Bækkestenene ligeledes, og andre steder har kumlerne antagelig dannet en kreds af sten. — Til Karl Martin Niensens tolkning bør føjes, at kumler er et udpræget *hedensk anlæg*, som afgjort adskiller sig fra kristne gravminder, der normalt kun består af en eneste sten.

Til hver af de to runestene i Jelling har altså oprindeligt hørt en samling indskriftsløse stene — bautaer, som nu er fjernet, men som åbenbart ikke er bortkommet. På hele området findes i hvert fald et stort antal

bautastene, som formentlig stammer fra de nedlagte kumler. De fleste er nu opstillet i to rækker, der strækker sig fra sydhøjens fod ind på kirkegården. Størstedelen af dem lå indtil 1941 nord for kirken ind mod »Tyras høj«. Nogle få stykker er opgravet på kirkegården, hvor graveren var stødt på dem ved gravkastning, og lige øst for kirkegården har graveren påvist endnu nogle bautaer i en stendynge bag diget. Det må antages, at også de to stenrækker i vinkelform under sydhøjen, »Gorms høj«, som Ejnar Dyggve fandt ved

Fig. 1: Kumlerne i Glavendrup på Fyn.
De indskriftsløse bautastene danner en skibssætning med runestenen (i baggrunden) som stævn.

den store udgravning i 1941, er rester af bautaer fra et af de to kumler, der omtales på runestenenene. Fra forskellig side er da også fremsat den formodning, at denne spidsvinklede stensætning skulde være den ene ende af en skibssætning, hvad den unægtelig umiddelbart gør indtryk af. Vinklen åbner sig mod nord, og trækker man en linje midt gennem vinklen, rammer den den store Jellingesten. Denne sten kunde derfor

godt tænkes at have stået som stævn i den nordlige ende af skibssætningen (fig. 2), således som det kendes fra kumlerne i Glavendrup. Harald Blåtands skibs-

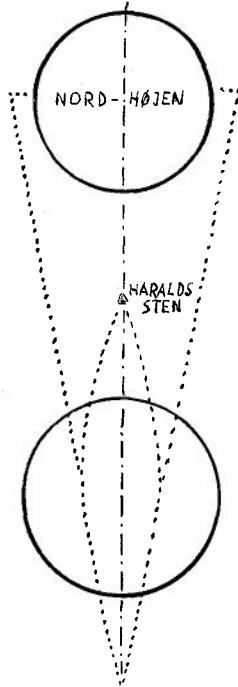

Fig. 2: Skematisk tegning af Jellingehøjene med bautastenene indtegnet dels som skibssætning med den store runesten som stævn, dels som trekantvi. Hvis teorien om et vi er rigtig, må Harald Blåtand have anbragt sine kumler oven i viet.

sætning vilde blive dobbelt så lang som skibssætningen i Glavendrup, der måler ca. 60 meter, men da det i Jelling drejer sig om et mindesmærke for kongeslægten, vilde der ikke være noget mærkeligt heri. — Ifølge en gammel tradition har der engang været to parallelle

rækker bautastene imellem de to Jellingehøje (se Store Nordiske Konversationsleksikon 12. bind 1918 s. 226). Muligvis beror denne tradition på erindringen om rester af en skibssætning med den store Jellingesten som afslutning.

Hvor Gorms kumler — den lille runesten med tilhørende bautaer — har været placeret i området, er det umuligt at sige noget om. Den lille runesten står idag tæt ved den store, men det er sikkert ikke dens oprindelige plads. I 1621 lå den ifølge Ole Worms ud-sagn som bænk ved døren til den nuværende kirkes våbenhus. Der er altså flyttet omkring med den i tidens løb, og een ting er givet: *Man anbringer normalt ikke kumler oven i hinanden eller inden i hinanden.* Gorms kumler til minde om Tyra må have stået uden for Haralds kumler, og de to runestene kan derfor næppe som nu have stået i umiddelbar nærhed af hinanden.

Det vil være velkendt, at Ejnar Dyggve i flere publicationer, sidst i »Mindesmærkerne i Jelling« (Nationalmuseet 1964), hævder som sin opfattelse, at bautavinklen under sydhøjen er rester af et af Gorm anlagt mægtigt vi, hvis langsider — den østlige og den vestlige — skulde have bestået af tilsammen ca. 200 bautastene strækkende sig fra vinklens spids til nordhøjens sider, mens viets tredie side, kortsiden, lukkedes af denne høj (fig. 2). Efter skildringen af det formodede vi følger et afsnit om Gorms runesten, hvori Dyggve bl. a. skriver (s. 24): »Til det hedenske anlæg (viet) hører også Gorms mindsten over Thyre. Det er sandsynligt, at denne sten er et led i en forudbestemt helhedsplan. Indholdet i stenens indskrift har dog næppe været fastlagt forud, da kong Gorm jo ikke har kunnet forudse, at hans dronning skulde dø først og

runerne ristes til hendes minde.« Og videre hedder det (s. 27): »Det kan ikke bestrides, at Gorms runeindskrift indholdsmæssigt har en stærkt sandsynlig forbindelse med viet og den prægtige gravhøj. En placering af Gorms sten er som idé beslægtet med placeringen af Haralds sten. En mere præcis anbringelse af denne ældre sten vil det derfor være naturligt at søge nær Haralds sten, d. v. s. nær arealets tyngdepunkt og i viets akse.«

Hvis der virkelig havde været et af Gorm anlagt mægtigt vi, som antaget af Dyggve, må det undre, at der af de ca. 200 bautastene kun er ca. 70 tilbage. Men hvad der gør sagen endnu mere tvivlsom er, at ordet kumler på afgørende måde viser, at de bautae, Gorm har rejst i forbindelse med runestenen, med sikkerhed ikke har udgjort et vi, men et gravminde til Tyras ære. Hvis bautavinklen under sydhøjden virkelig har haft noget med Gorms runesten at gøre, kan den derfor kun have været den ene ende af en af Gorm anlagt skibssætning, men som forhen vist taler alt for, at vinklen er en rest af en af Harald rejst skibssætning, da den store runesten står nøjagtigt i forlængelse af vinklens halveringslinje, og denne stenkolos næppe er flyttet væsentligt siden opstillingen, mens man med sikkerhed ved, at der er flyttet omkring med Gorms sten.

Hvor da Gorms kumler — hans runesten med tilhørende indskriftsløse stene — oprindeligt har stået, kan på nuværende tidspunkt umuligt siges, og det bliver vel næppe nogensinde opklaret.

Men det, der gør antagelsen af et vi strækkende sig fra vinklen under sydhøjen til nordhøjens sider aller vanskeligst, er den omstændighed, at *Harald i så fald skulde have anbragt sine kumler lige oven i faderens*

bautavi. Som tidligere nævnt lægger man normalt ikke kumler oven i hinanden, og anbringelse af kumler inden i et vi må forekomme at være en lige så urimelig ting.

Datering af kumlerne.

Hvornår kan de to kumler være rejst? Der er almindelig enighed om, at Gorm har sat sit minde over Tyra kort efter hendes død ca. 935. Det er det naturligste, og intet ved hans runesten strider imod den antagelse.

Det vilde da også være rimeligt at regne med, at Harald skulde have sat sine kumler kort efter Gorms død ca. 950. Da runeindskriften imidlertid omtaler Danernes kristning (ca. 960) og Norges erobring (ca. 970) og Harald Blåtands samling af Danmark, hvormed efter nogles opfattelse sigtes til erobringen af Hedeby (983), skulde kumlerne tidligst være rejst efter sidstnævnte begivenhed og senest 985, det år Harald Blåtand døde. Denne datering angives da også i »Danmarks Runeindskrifter« v. Lis Jacobsen og Erik Moltke, Kbh. 1942. Man kan dog meget vanskeligt forestille sig, at Harald Blåtand skulde have ventet ca. 35 år med at rejse et mindesmærke for sine forældre, tanken er nærmest usømmelig. Derfor er det også fra forskellig side blevet hævdet, at indskriften på Haralds sten ikke kan være udført på een gang. Udførligst har Sune Lindqvist søgt at bevise dette i artiklen: »Den stora Jellingstenen« i Årbogen fra 1952 for Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala (s. 197—205).

Hvis Harald virkelig rejste kumlerne kort efter Gorms død, kan runestenen fra begyndelsen højst have haft følgende indskrift: »Harald konge bød gøre

kumler disse efter Gorm fader sin og efter Tyra moder sin, den Harald, som sig vandt Danmark« — altså alle fire linjer på A-siden (fig. 3). De sidste seks ord kan godt have hørt med til den oprindelige del af teksten, idet de ikke behøver at hentyde til Hedebys erobring 983. I Arups »Danmarks Historie« bd. 1, s.

Fig. 3: A-siden på Haralds sten.

Denne side har sin egen helt isolerede indramning og udgør et oprindeligt hele. De 3 øverste runerækker står på dobbeltlinje, den nederste på en enkelt streg, der dog er påbegyndt som dobbeltlinje yderst til venstre, men opgivet af tekniske grunde.

123 hedder det: »At Harald vandt (alt) Danmark vil sige, at han hyldedes som konge også på øerne, Fyen og Sjælland, måske også på Skånes landsting.« Dette må selvsagt være sket, inden han »gjorde Danerne kristne«, idet forudsætningen herfor må have været, at han beherskede riget. Arups tolkning er ganske naturlig og ligetil, mens det vilde være en højst mærkkelig udtryksmåde at kalde erobringen af en enkelt by for »at vinde sig Danmark«.

Sune Lindqvist mener dog, at den oprindelige tekst

kun har bestået af de tre første linjer på side A med undtagelse af de to sidste runer i tredje linje. Disse samt hele fjerde linje skulde være tilføjet senere til lige med teksterne på side B (fig. 4) og side C (fig. 5). Tilføjjelsen skulde altså bestå af følgende ord: (På side A:) »den Harald, som sig vandt Danmark« (B:) »helt og Norge« (C:) »og Danerne gjorde kristne«.

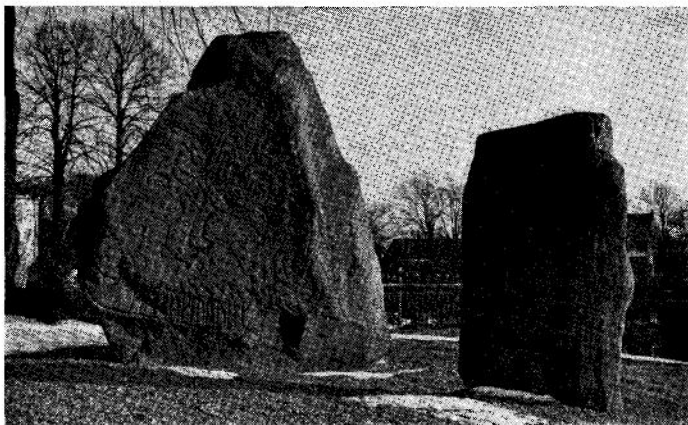

Fig. 4: B-siden på Haralds sten samt Gorms runesten. B-siden er sammenflettet med C-siden, hvoraf fremgår, at disse sider er samtidigt udført.

Imidlertid skal i det følgende søges påvist, at hele side A med alle fire runerækker udgør et oprindeligt hele, mens både tekster og billeder på side B og C er senere tilføjjelser. Adskilligt taler til støtte for denne påstand.

For det første er formularen på side A en ganske nøje parallel til den, Gorm anvender på sine kumler, hvad bedst ses ved at opstille teksterne som følger:

Lille sten: Gorm konge gjorde kumler disse

Store sten: Harald konge bød gøre kumler disse

Lille sten: Efter Tyra kone sin

Store sten: Efter Gorm fader sin og efter Tyra
moder sin

Lille sten: Danmarks bod

Store sten: Den Harald, som sig vandt Danmark

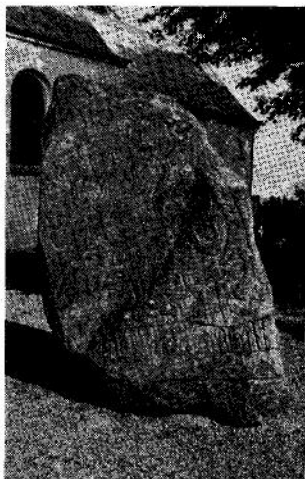

Fig. 5: C-siden på Haralds sten.

Teksten under Kristusfiguren er sjuksket indristet. Stregen over runerne er vind og skæv. Nederst på stenen er indhugget en streg, der går helt om på A-siden, men den er aldrig blevet benyttet. I modsætning til A-sidens velordnede runerækker er indristningen her uskøn og planløs.

Harald har altså helt og holdent fulgt Gorms skema, kun bemærker man, at han ikke uden stolthed lader forstå, at han er mægtigere end sin fader. Gorm gjorde, men Harald bød gøre. Gorm blot bødede Danmark (hvormed formentlig menes, at han befæstede Danmarks sydgrænse), men Harald samlede Danmarks rige, en langt større bedrift, for det betød i

virkeligheden, at han øgede riget. Stoltheden giver sig jo også udslag i den mægtige runesten, som langt overgår Gorms.

Sune Lindqvists formodning om, at kun de tre øverste runerækker på side A (bortset fra de to sidste runer i tredje række) skulde være stenens oprindelige tekst, er søgt understreget af Hans Christiansson i artiklen: »Jellingestenens Bildvärld« i Kuml. Årbog for jysk arkæologisk selskab 1953 s. 72 ff. Heri fremhæves, at den sidste tekstrække på indskriftsiden er sat på en hjælpelinje, som næppe er indgået i den oprindelige plan. Hjælpelinjen fortsætter til venstre rundt om hjørnet ind på side C og er hjælpelinje for dennes tekst, hedder det. Også B-sidens runetekst står på en enkelt linje. Med andre ord er de runetekster, der opremser Haralds bedrifter, alle indristet på en enkeltstreg i modsætning til de runer, som er ristet til forældrenes minde, disse står alle på en dobbeltlinje.

Imidlertid har Hans Christiansson overset en ikke uvæsentlig detaille. »Hjælpelinjen« på side A begynder helt ude i venstre side, men *berører* ikke strengen under C-sidens tekst. Derimod har runeristeren påbegyndt en dobbeltlinje under fjerde tekstrække, men hurtigt opgivet den. De to streger, der udgør den planlagte dobbeltlinje, begynder i samme punkt helt ude i venstre hjørne af A-siden, viger lidt ud fra hinanden, indtil de bliver parallelle og følges ad et stykke, men den nederste af stregerne udføres kun i en længde af 50 cm ind på fladen, hvorpå den brat ophører. Der var altså planlagt en dobbeltlinje under alle fire runerækker på indskriftsiden. Grunden til, at runeristeren har opgivet planen, er åbenbar. Havde han fortsat den påbegyndte nederste streg, vilde der uvægerligt være gået en flis af stenen under runerne TANMAURK, hvorved

tegningen vilde blive ødelagt. Når der således har været planlagt dobbellinje også under indskriftsidens nederste runerække, vil det være naturligt at betragte alle tekstrækker på denne side som eet sammenhørende hele, der adskiller sig fra teksterne på side B og C, som kun har enkeltstreg under runerne.

Endvidere må det påpeges, at hvis den fjerde runerække på side A skulde have været en senere tilføjelse, vilde der fra begyndelsen have været en stor tom plads fornedet. Dette stemmer dårligt overens med den udtalte uvilje mod at lade nogen som helst del af stenens flade ubehandlet eller usmykket (*horror vacui*), som præger Jellingestilen.

Yderligere bør fremhæves, at såfremt runeristeren til at begynde med kun havde fået påbud om at indriste de tre runerækker, kunde han havde undgået den tomme plads fornedet ved at rykke alle tre rækker lidt længere ned. Derved kunde han tilmed have undgået at gøre den sidste halvdel af runerne i øverste række mindre end alle de øvrige. Nu har det været nødvendigt på grund af stenens knudrede overflade på dette sted.

Der er et andet forhold, som tyder på, at hele teksten på A-siden er udført på een gang og vel at mærke af en anden end den, der har indristet teksterne på side B og C. Medens teksten på A-siden fremtræder smukt og ordentligt og efter en vel tilrettelagt plan, er det stik modsatte tilfældet med teksterne på de to andre sider. På B-siden er runerne anbragt så uhensigtsmæssigt, at man vanskeligt kan læse dem, hvis man står tæt på stenen, og runerne på C-siden er mildest talt sjusket og planløst indristet. Noget kunde tyde på, at runeristeren først har tænkt sig at anbringe begge siders tekst under Kristusbilledet. Der er i hvert fald

indhugget en streg nederst på C-siden, som ikke er blevet benyttet. Der vilde lige akkurat være plads til B-sidens tekst umiddelbart under rammeværkets tovsnoning på C-siden, og på den nu ubenyttede linje kunde ordene AUK TANI KARPI KRISTNA være anbragt. De sidste runer vilde ganske vist nå helt om på A-siden, men den ubenyttede streg strækker sig netop også et stykke ind på denne side. Hvis begge tekster havde været indristet på C-siden under Kristusfiguren, havde det været muligt at læse dem uden besvær, medens man som sagt nu dårligt kan læse B-sidens runer, hvis man står tæt på stenen. Anbringelsen af hele C-sidens tekst umiddelbart under rammens tovsnoning har ikke været mulig. Kun til at begynde med følger runerne tovsnoningen, så bøjes nedad, idet der er indhugget en skråt nedadgående streg som overkant. Denne streg føres hen til underkanten af det brede slyngede bånd i billedfladens hjørne, der derefter udgør overkanten over den sidste del af teksten. Det hele er blevet vindt og skævt. I sammenligning med A-sidens omhyggeligt anbragte runerækker er teksterne på side B og C under alle omstændigheder så uordentligt og planløst indristet, at man må antage, at arbejdet ikke er udført af een og samme mand og derfor heller ikke på een og samme tid.

I »Danmarks Runeindskrifter« læses på side 894 følgende:

»På Jelling-stenen omslutes side A på tre sider af et båndsl yng, *der fortsættes på de tilstødende sider*« (fremhævet her). Dette er forkert. Ejnar Dyggve gør med rette i sit værk »Mindesmærkerne i Jelling« s. 32 opmærksom på, at »side A har sin egen helt isolerede dekorative indramning, medens rammerne om side B og C er sammenflettede til et hele, hvorefter samtidig-

heden for de to billedsider B og C ikke kan betvivles« (fremhævet her). Dette forhold gør det rimeligt at antage, at ikke alene teksterne på side B og C er senere tilføjelser, men at i virkeligheden hele arbejdet på de to sider, både tekster og billeder, er udført på et senere tidspunkt end indramning og tekst på A-siden og af en anden mester.

Dette bekræftes ydermere af nogle enkeltheder i decorationen. Således er båndslynget på A-siden gennemgående smallere end rammen på de to andre sider, ligesom reliefvirkningen er lidt kraftigere. A-sidens bånd er gennemsnitlig 7—8 cm bredt, B og C-sidens 10—12 cm. Endvidere er der en karakteristisk detaille på B og C-siden, som helt mangler på A-siden, nemlig den lille »rem«, som »fastholder« det slyngede bånd til stenen. Den findes en halv snes gange på billedsiderne, men overhovedet ikke på indskriftsiden. Tovsnoningen findes også kun på billedsiderne, A-siden nøjes overalt med båndet.

Hvis A-siden virkelig er udført før de to andre sider — hvad der efter det hidtil anførte må være skellig grund til at antage — volder spørgsmålet om stenens datering ingen vanskelighed. I så fald kan Harald Blåtand have rejst kumlerne kort efter Gorms død og inden sin overgang til kristendommen omkring 960, idet oplysningen om, at han vandt sig Danmark som tidligere omtalt naturligt forstås derhen, at han blev hyldet som konge også på øerne og måske tillige i Skåne, hvad formentlig er sket i begyndelsen af hans regeringstid. Tilføjelsen ala — hele — på side B sigter måske netop til hyldningen på landstinget i Skåne, en begivenhed, som kan være indtruffet senere end på øerne og først efter, at kumlerne var rejst og runestenen forsynet med A-sidens indskrift.

Hvis B- og C-siden var udført samtidigt med A-siden, måtte man i hvert fald datere stenen til efter 970, året for Norges erobring. Men tanken om, at Harald først skulde have rejst sine forældres minde så længe efter Gorms død, er som nævnt ganske urimelig. Og endnu mere urimelig vilde *den* tanke være, at den konge, som gjorde Danerne kristne, og således som foregangsmand viste sit folk vej ud af hedenskab, skulde have sat sine forældre et udpræget hedensk gravminde ved at rejse kumler til deres ihukommelse. Derimod er det såre tænkeligt, at kong Harald efter at have antaget kristendommen har forsynet runestenen med Kristusfiguren for derved ligesom at hellige det hedenske monument. I samme forbindelse og i samme hensigt kan han have rejst en kirke på området mellem kumlerne og gravhøjen, der er i hvert fald spor af en stavkirke under den nuværende frådstenskirke. Man kan her sammenligne med fundet af stavkirken i Hørning, der har været bygget over et gravkammer fra Jellingetiden. Den høvding, som lod kirken bygge over sin ægtefælles hedenske grav, har efter at være blevet kristen været pint af bevidstheden om, at ægtefællen var højsat på hedensk vis, og han har derfor helliget det hedenske gravmæle ved at bygge en kirke over det.

I »Mindesmærkerne i Jelling« oplyser Dyggve s. 17, at bautaerne inde under sydhøjen havde en bevoksning af lav, dengang de blev tildækkede af sydhøjens fyld, som kvalte lavens fortsatte vækst. En botanisk undersøgelse af denne lavbevoksning konstaterede, at lavens væksttid inden tildækningen havde været ca. 20—30 år. Såfremt bautaerne under sydhøjen er rester af Haralds kumler, og såfremt disse er rejst kort efter Gorms død ca. 950, er der ringe sandsynlighed for, at sydhøjen er bygget af Harald Blåtand, der døde 985.

Atter her må der gøres opmærksom på, at Harald Blåtand gik i spidsen for sit folk ved at antage kristendommen, og derfor kan man meget vanskeligt tænke sig, at han — endda efter at have været kristen i mange år — skulde give sig til at bygge en hedensk høj, hvori tilmed er fundet rester af en slags hytte, der måske har tjent et formål af hedensk-rituel art.

Derimod kunde man snarere tænke sig, at Svend Tveskæg, som ifølge traditionen var knap så interesseret i den nye religion som faderen, har bygget højen, hvis gåde iøvrigt næppe nogensinde bliver løst.

Jelling og Tamdrup.

Den store Jellingesten er blevet kaldt »Danmarks dåbsattest«. Det må undre, at Harald Blåtands egen dåbsattest ikke findes i Jelling, men i Tamdrup. Hermed tænkes på det gyldne alter i Tamdrup, som med sine minderelieffer bl. a. viser, hvordan Harald Blåtand antog kristendommen og dermed blev den, der gjorde Danerne kristne. Et af reliefferne forestiller Poppo's jernbyrd, der førte til kongens omvendelse (fig. 6), et andet Harald Blåtands dåb, som foretages af Poppo i et gårdbassin under åben himmel (fig. 7). Dyggve kalder (s. 50) jernbyrden en legende, men antyder lidt efter, at begivenheden formentlig har fundet sted i Jelling. Her foreligger dog vist en selvmodsigelse. Endvidere antager Dyggve, at også dåben er foregået i Jelling, »f. eks. i en af kilderne sydøst for kongsgården«. Dette strider afgjort imod fremstillingen på det gyldne alter, som klart viser, at dåben er foretaget i et gårdbassin. Ganske vist skriver Dyggve (s. 53), at »relieffet med Haralds dåb, som det var at vente, er en ganske uoriginal kopi efter en dåbsscene fra ældre miniaturer«. Men hertil er at bemærke, at

Tamdrupalterets historiske relieffer ellers udmærker sig ved en overordentlig troværdig gengivelse af de faktiske forhold i forbindelse med kristendommens indførelse. Endvidere er det bemærkelsesværdigt, at man på samtlige relieffer — de historiske såvel som de bibelske — nøjagtigt kan afgøre, om de skildrede begivenheder foregår indendørs eller under åben himmel. Kunstneren har i hvert enkelt tilfælde lagt vægt

Fig. 6: Poppo's jernbyrd.

Poppo holder en jernhandske over et ildsteds flammer. Søjlerne i billedets ydersider samt buerne øverst viser, at handlingen foregår indendørs.

på at anskueliggøre dette. På dåbsscenen findes ikke antydning af en bygning, karret står under åben himmel. Hvis det havde drejet sig om en døbefont i en kirke, kunde kunstneren med lethed have anskueliggjort det. På de gamle miniaturer, hvor døbefonten har form som et træbassin, er der ingen tvivl om, at det virkelig drejer sig om en døbefont og ikke et gård-

bassin, idet karret ses anbragt i en kirkebygning. Hvis Tamdrupmesteren blot havde kopieret, hvorfor undlod han da at gengive kirken? Og hvorfor skulde han i dette ene tilfælde have fraveget den ellers faste regel nøje at skelne imellem indendørs og udendørs scener? Nej, Harald Blåtands dåb er ikke foregået i en kilde sydøst for kongsgården i Jelling. Den er foregået i et regulært gårdbassin. Men hvis det var i Jelling, dåben

Fig. 7: Harald Blåtands dåb.

Dåben foretages af Poppo i et gårdbassin under åben himmel.

såvel som jernbyrden havde fundet sted, hvorfor i alverden har Harald Blåtands efterkommere da ikke anbragt hans »dåbsattest«, det gyldne alter, i Jelling men i Tamdrup i en storladen treskibet basilika, som efter alt at dømme også er opført af kongeslægten, mens man i Jelling nøjedes med at rejse en ganske almindelig landsbykirke som afløser af stavkirken?

Jellingslægten *må* have haft tilknytning til Tamdrup og vægtige grunde til at anbringe mindealteret der.

Dyggve skriver (s. 50), at det smukke gyldne alter blev udført cirka 1150, men han anfører ingen begrundelse for denne datering. På Nationalmuseet, hvor de originale relieffer nu er anbragt, angives tidspunktet for tilblivelsen til ca. 1200. I artiklen »Tamdrup kirke og dens gyldne alter« i Vejle amts årbog for 1960 er i modsætning hertil søgt påvist, at alteret er indstiftet af Harald Blåtands barnebarn Estrid og hendes søn Svend Estridsen, og at det må stamme fra ca. 1050, som også er tidspunktet for Tamdrup kirkes opførelse.

Dyggve anfører Poul Nørlunds ord om, at Tamdrupalteret »så decideret peger mod Jelling«. Ja, for så vidt som det med sine overordentlig troværdige historiske relieffer umiddelbart leder tanken hen på den store runestens berømte ord om Harald, der »gjorde Dannerne kristne«.

Tamdrup peger mod Jelling. Men Jelling peger også mod Tamdrup.

ARNOLD HANSEN IN MEMORIAM

Den 29. December 1965 døde *Apoteker Arnold Hansen*. Efter at han havde fejret Julen i Familiens Kreds med Kirkegang til den ordinære Eftermiddagsgudstjeneste og siden tændt Juletræ og faaet Julegaver, gled han Julenat ind i en massiv Hjerneblødningss bevidstløse Søvn, hvorfra han ikke mere skulde vaagne op. Med hans Død sattes Punktum for et sjældent rigt Liv, hvor en personlig Beskedenhed var det altoverskyggende Kendetegn.

Arnold Hansen var født i Kolding den 21. Februar 1892. Faderen var Kolding Sygehus' første Sygehusinspektør, og hans Svoger, hans yngste Søsters Mand, blev den anden.

Apotekeren har selv fortalt, hvorledes han, naar han som Dreng af Faderen blev sendt paa Apoteket efter Medicin, sad andagtsfuld paa Bænken i Svaneapoteket i Kolding og ventede — han fandt Atmosfæren paa et Apotek højtidelig — sad og funderede over, hvad der skjulte sig bag Dørene i Officinet — lidet anende, at han sidenhen selv skulde blive den meget vidende Apoteker, der forstod Recepternes Latin og tilmed paa dette Apotek med Barndommens fastgroede Erindring.

Han blev Discipel paa dette Apotek allerede som 15-aarig efter en meget tidlig Præliminæreksamen. Og fire Aar senere var han Danmarks yngste exam. pharm.; han fortsatte som Medhjælper paa samme Apotek. Efter at han i 1913 var blevet cand. pharm., blev han Apoteksprovisor i Nabobyen Vejle, paa Gorms Apotek, hvor han tilbragte de følgende 7 Aar indtil 1921. Derefter konditionerede han i 2 Aar paa Haderslev Løveapotek og i 18 Aar paa Horsens Svaneapotek, hvorefter han i 1940 fik Privilegiet paa Børkop Apotek og 9 Aar senere paa det Apotek i Kolding, hvor han havde begyndt sin farmaceutiske Løbebane. Som 37-aarig opnaaede han noget ret ekseptionelt, han fik ved kgl. Resolution af 18. November 1929 Immatrikulationsret ved Universiteterne uanset manglende Studentereksamen og den 7. December 1929 lod han sig indskrive ved Aarhus Universitet, og om Foraaret næste Aar tog han Filosofikum. I Konsekvens heraf meldte han sig ogsaa i 1931 ind i Studenterforeningen i København.

Arnold Hansen tog sin Mors Interesse for Kirkeklokker i Arv. Han hjalp allerede som Dreng at røre Kirkeklokkerne i Sct. Nicolai i Kolding. At der ogsaa kræves Teknik hertil, gav han mig engang ved et Besøg i Kirken synligt Bevis for. Hans Viden om Kirkeklokker og deres Historie var uhyre stor, og gennem Tiden var han med til at samle Penge ind til syv

Kirkeklokker for sydslesvigske Menigheder. Jeg fik Lov at bivaane Afleveringen af den ene. Grænselandets Sag laa ham stærkt paa Sinde, ogsaa her efter Modrens Paavirkning. Jeg kan ikke undlade at citere en

anden Koldingdrengs varme Ord i denne Anledning — Politimester Vagn Bro skrev fra Præstø Dagen efter Apotekerens Død følgende:

»Da jeg er forhindret i at komme til fhv. apoteker Arnold Hansens begravelse, må jeg måske i Kolding Folkeblad få lov til at bringe ham en sidste tak for mange års trofast venskab og for hans næsten eksemPELLØSE arbejde for den sønderjyske og sydslesvigske sag. — Arnold Hansen var en samvittighedsfuld og dygtig apoteker, men hans arbejde i Vejle Amts historiske Samfund, i hjemstavnsarbejdet og i Grænseforeningens virke vil sikre ham en erindringsplads i egnens og Slesvigs historie. Han virkede efter de store linier i grænselandsarbejdet, og han virkede i dagens arbejde med Dybbøldag og det store sønderjyske landslotteri.

Jeg kom en dag for et par år siden op i privatlejligheden i Svaneapoteket, og jeg så indsamlingsbøsser og mærkeæsker med de små Dybbølmøller sirligt ordnet i rækker, så by og opland var dækket for hver enkelt egn vedkommende.

Og når vi kom ned i haven, stod der gennem årene forskellige klokkestabler med kirkeklokker til forskellige sydslesvigske sogne.

— Arnold Hansen blev i de senere år svag. Synet blev svækket, men ved sin trofaste hustrus side færdedes han stadig i sit sønderjyske arbejde, han slap det først, da han ikke kunne mere.

Han stillede aldrig krav for sig selv. Hvad han har udført, følte han som sin pligt. Men det var synbart, at da han også modtog anerkendelse fra Kongen, var han glad og taknemmelig derfor.

Vi er mange, der vil sige ham tak, og vi vil ære hans minde.«

Naar Apoteker Arnold Hansen i den sidste Julehilsen, vi modtog fra ham, citerede sin afdøde Kollega, Digteren, Koldingapotekeren Mads Nielsen fra en Klokkeindskrift:

Jeg ringer ud ved Morgengry:

Guds Gaves Dag er altid ny.

Jeg ringer ud ved Aftenskær:

Guds Kærlighed er altid nær.

— saa var det Genklangen fra hans første Afhandling i Vejle Amts Aarbøger, et Arbejde, hvormed han for

næsten halvtreds Aar siden indledte et flittigt historisk Forfatterskab, der delte sig ligeligt imellem Hjemstavnshistorie og Farmacihistorie. Det kan derfor være fortjent her at anføre samtlige hans Arbejder i Vejle Amts Aarbøger gennem Aarene:

1. Om nogle gamle Klokker, *1918* (side 9—31).
2. Optegnelser fra Hover 1864, *1920* (side 45—58).
3. Den sidste Henrettelse ved Vejle, *1920/21* (side 142—169 og 121).
4. Lindeballe Skovs og Omegns Flora, *1922* (side 203—205).
5. Da Vejle savnede en Læge, *1925* (95—111 og 240).
6. Da Kvægpesten rasede, *1931* (255—256).
7. En Organist- og Stadsmusikanterbestalling i Vejle, *1932* (212—214).
8. Lokalhistorikeren Aage Simonsen, Horsens (Nekrolog), *1935*.
9. Fra Vejle Apotek omkring 1783, *1936* (25—26).
10. Fra Landsfaderens Jyllandsrejse i 1824, *1942* (95—104).
11. Forskellige Optegnelser om Hjarnø, *1943* (167—193).
12. De selskabelige Klubber i Kolding, *1944* (151—163).
13. Om nogle Messehageler i Kolding Kirke, *1946* (115—136).
14. Da Vejle var besat af Wallensteins Tropper, *1947* (115—120).
15. Da Ribe Stiftamtmand foretrak at bo i Vejle, *1947* (121—124).
16. Den første danske Soldat, som faldt i Treaarskrigen, *1948* (194—198).
17. Korte Rids af fredericianske Klubbers Historie, *1949* (143—153).

18. Apoteker Carl Hahn-Thomsen, Kolding (Nekrolog), 1954.
19. Om Adam Nielsens Kirkeklokker, 1959 (86—108).
20. Forfatteren Poul Frost-Hansen (Nekrolog), 1961.
21. Gaardejer Anders Rasmussen, Hjarnø (Nekrolog), 1962.
22. August F. Schmidt, Forfatter og Forsker (Nekrolog), 1965.

Apoteker Arnold Hansens »apotekshistoriske og lokalhistoriske afhandlinger samt artikler om kirkeklokker og folkeminder«,*) som han selv udtrykte det i sin bibliografi fra 1965, indskrænkede sig dog ikke alene til ovenanførte Liste, som kunde suppleres fra andre Tidsskrifter (der ikke alle er mig bekendt); ogsaa flere mindre og større Monografier foreligger fra Arnold Hansens Haand, den første vistnok i 1919: »*Det kgl. Hofapotek i København*« i Anledning af Apotekets 250-aarige Bestaaen. Siden kom i 1920 »*Kolding Kirkes Apotekerbegravelser*«, Vejle 1920, og »*Vurdering af et Apotekerdødsbo i 1696*«, Vejle 1920 (begge trykt hos Udbye), »*Fra Apoteker Kirchhoff's Bryllup i 1696*«, Kolding 1921, »*Haderslev Hjorteapoteks Historie*« i 1924, »*Kolding Løveapotek gennem 350 Aar*« i 1935, »*Helms Apotek i Horsens*« i 1938, »*Børkop Apoteks Historie*« i 1943, »*Vejle Løveapotek 1744—1944*« i 1944 og »*Det første Sekel af Køge Apoteks 300-aarige Historie*«, trykt i Børkop i 1946, samt en bibliofil Sjældenhed i Haandsats med 120 nummererede Exemplarer (samt 50 for Boghandelen bestemt

*) Ialt skrev Arnold Hansen langt over 1000 større og mindre paa Arkivstudier baserede Arbejder i Dags- og Fagpressen, hvoraf en hel Del er udsendt i Særtryk af Dansk medicinsk-historisk Selskab.

unummererede) »Kirkeklokkerne — lidt om de flammedøbte Malme« paa V. Schæffers Forlag i Kolding i 1952.

For Vejle Amts Aarbøgers Læsere er Stedet vel ikke her til at opregne de talrige Bestyrelshverv, som Apotekeren i Aarenes Løb blev betroet bl. a. i Horsens Samaritterforening, i Horsens Biblioteksforening, i Dansk røde Kors' Horsensafdeling og Koldingafdeling, i Den sønderjyske Sprogforening, i Slesvig-Ligaen og i »Red Barnet«s lokale Komiteer i Børkop og i Kolding samt i Foreningen »Norden«; tilstrækkeligt maa det formentlig være at pege paa, at Apoteker Arnold Hansen i 1945 fik Slesvig-Ligaens Belønningsmedalje i Guld, i 1948 Dansk røde Kors-Medaljen for fortjenstfuldt Arbejde og i 1964 Den kgl. Belønningsmedalje i Guld og med Krone. Den 6. April 1931 blev han udnævnt til korresponderende Medlem af »Det kgl. spanske Akademi for Kunst og Videnskab«, hvormed fulgte et af Kong Alfons XIII indstiftet Hæderstegn. »Dybbølmærket« i Sølv fik han overrakt i 1945, det samme »i Guld« i 1953.

Fra 1942 var han Medlem af Repræsentantskabet for Koldinghus Museum, i 1946 kom han ind i Bestyrelsen for Vejle Amts historiske Samfund. Aaret efter afløste han Overbibliotekar Bredsted, Vejle, som Medlem af Aarbogens Redaktion, og det har for undertegnede siden 1952 været en stadig tilbagevendende Glæde sammen med Apotekeren — og fra 1957 Museumsinspektør, mag. art. Sigv. Skov — at tilrettelægge den aarlige Publikation fra Vejle Amts historiske Samfund.

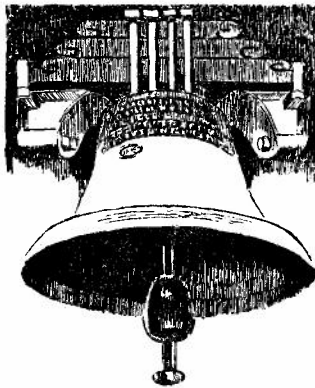
Da en begyndende Sygdom paa begge Øjne berøvede ham Muligheden for at læse og en Operation ikke var gennemførlig, saa Apotekeren sig nødsaget til

at sige ogsaa Bestyrelsen for Vejle Amts historiske Samfund Farvel, han havde tillige været Næstformand siden 1955, og ved sidste Aarsmøde trak Apotekeren sig tilbage fra dette sidste Tillidshverv — jeg véd med Sorg i Sind.

I 1962 maatte han som 70-aarig søge sin Afsked fra Apoteket p. Gr. af Alder. Noget langt Otium fik han saaledes ikke, men han oplevede dog den Glæde at kunne deltage i 1963 som Hædersgæst ved Danmarks farmaceutiske Højskoles Aarsfest i Anledning af sit 50-Aars Farmaceut-Jubilæum.

Sit Livs største og skønneste Oplevelse var det dog, som han selv har givet Udtryk for, hin Morgen den 5. Maj 1945, da han egenhændigt satte Klokkeknebelen i Sct. Nicolai Kirkes Taarn i Gang og var med til at ringe Freden ind over den By og det Danmark, som havde saa stor en Plads i hans Hjerte.

Jakob Jakobsen.

Anton Schrøders Tegning af Stormklokken
i Sct. Nicolai Kirke i Kolding.

J. C. LARSEN

Den 16. oktober 1965 døde fabriksinspektør Jens Christian Larsen i Kolding. Han var født den 28. februar 1900 i det nordsjællandske Brendstrup i nærheden af Hillerød. Fireogtyve år gammel blev han polyteknisk kandidat og knyttedes først til fabriks-tilsynet i Åbenrå, siden Odense, for den 1. januar 1937 at udnævnes til fabriksinspektør i Kolding, fra 1950 specialinspektør. Ved siden af sit fag og sit embede fandt han tillige lejlighed til at dyrke historiske og kunstneriske interesser, der spændte fra stenalderens flinteblækker til tidens moderne kunstretninger. Han kom ind i bestyrelsen for den sydjyske afdeling af

Forening for Boghåndværk og ligeså Kolding Kunstforening, hvis formand han blev i 1964. Samme år blev han medlem af Boligministeriets Koldinghuskommission, hvor han navnlig var optaget af spørgsmålet om slottets fremtidige udnyttelse, herunder om kunstforeningens samlinger fremtidig skulle indgå som en af slottets institutioner, eller om man straks skulle stile mod et selvstændigt kunstmuseum i en helt moderne bygning.

I sit hjem med udsigt over Kolding slotssø omgav Larsen sig med oldsager, samtidens malerkunst og bøger, der nok helst skulle prydes af kunstneriske illustrationer. Det faldt ikke i hans lod hverken i ord eller skrift at få store kredse i tale, måske ønskede han det heller ikke. Men han indførte den prisværdige skik ved udstillinger på Koldinghus kort at introducere vedkommende kunstner eller kunstnere. Han gjorde det sagligt, positivt og velvilligt. I en mindre kreds kunne han f. eks. fremvise sine boggrafiske skatte med kyndige kommentarer og i vendinger, der røbede en personlig betagethed af emnet, og som efterlod et indtryk af stilfærdig ægthed. På samme vis røgtede han de kulturelle hverv, der var ham betroet.

Sigvard Skov.

VEJLE AMTS HISTORISKE SAMFUND
Ekstrakt af årsregnskabet 1. april 1965 til 31. marts 1966

Indtægter:

Bidrag fra stat, amt og bykommuner:

Ministeriet for kulturelle anliggender	1840,00	
Vejle amt	100,00	
Vejle kommune	100,00	
Vejle havn	50,00	
Fredericia kommune	100,00	
Fredericia havn	200,00	
Kolding havn	50,00	2440,00

Bidrag fra 29 sognekommuner:

Give	50,00	
Skærup	10,00	
Vinding	15,00	
Bjært	25,00	
Erritsø	25,00	
Barrit-Vrigsted	50,00	
Hover	100,00	
Sdr. Stenderup	25,00	
Pjedsted	20,00	
Viuf	25,00	
As-Klakring	50,00	
Nørup	20,00	
Harte-Nr. Bramdrup	50,00	
Langskov	25,00	
Alminde	20,00	
Gauerslund	50,00	
Øster Starup	10,00	
Tyrsted-Uth	75,00	
Thyregod	10,00	
Ringive	25,00	
Glud-Hjarnø	25,00	
Ødis	25,00	
Vejstrup	20,00	
Givskud	10,00	
Egtved	15,00	
Dalby	10,00	
Brande	25,00	
Jelling	15,00	
Hornstrup	25,00	850,00

At overføre 3390,00

	Overført	3390,00
<i>Bidrag fra banker og sparekasser:</i>		
Spare- og Laanekassen for Kolding By og Omegn		
	100,00	
Veje Byes og Amts Sparekasse		
	100,00	
A/S Veile Bank		
	100,00	
Kolding Folkebank		
	100,00	
Fredericia Byes og Omegns Spare- og Laanek.		
	50,00	
Fredericia Privatbank		
	25,00	475,00

Andre indtægter:

Medlemsbidrag fra 1114 medlemmer	11145,00	
Salg af årbøger	903,00	
Renter af obligationer	449,50	
Renter af indskud	87,00	
Refusion af porto	36,00	
Andre refusioner	113,98	
Annoncer i årbogen	780,00	
Kassebeholdning overf. t. regnskabsår 1965—66	4618,66	18133,14
		<u>Ialt kr. 21898,14</u>

Udgifter:

Udgivelse af årbogen 1965	9916,35	
Udsendelse af årbogen	2583,19	
Udflugt og årsmøde	605,53	
Arkiv og inventar	123,17	
Bestyrelsens udlæg og repræsentation	151,35	
Kontingenter og forsikringer	335,50	
Fragt og porto	351,15	
Porto mod refusion	43,88	
Kontorudgifter	122,15	
Diverse udgifter	166,00	
Tryksager	419,32	
Saldo der overføres til regnskabsåret 1966—67	7080,55	21898,14
		<u>Ialt kr. 21898,14</u>

Grundfondens regnskab 1. april 1965 til 31. marts 1966.

Indtægter:

Overført obligationsbeholdning	11000,00
Indvundne renter	449,50
	Ialt kr. 11449,50

Udgifter:

Overført til driftskontoen	449,50
Obligationsbeholdning	11000,00
	Ialt kr. 11449,50

Status:

Aktiver:

Jens Holm legat	10500,00
Jens Buchs legat	500,00
Beholdning af årbøger	4000,00
Kontant beholdning	7080,55
	Ialt kr. 22080,55

Passiver:

Legatkapital	11000,00
Anden kapital	11080,55
	Ialt kr. 22080,55

Fredericia, den 31. marts 1966.

H. C. F. Hansen.
Kasserer.

Revideret og fundet i overensstemmelse med bilag. Bankbøger forevist. Kassebeholdningen til stede.

Fredericia, den 1. maj 1966.

A. Hemmingsen.
Revisor.

ÅRSMØDE

afholdtes søndag den 4. september 1966 i Skibelund krat Pavillon.

I forbindelse med årsmødet var der arrangeret udflugt til Klebækhøjene ved Bække og til herregårdene Estrup og Sønderskov. Ca. 180 personer deltog, og selskabet befordredes i 3 turistbiler og et antal personbiler med udgang fra banegårdspladsen i Kolding.

Ved Bækkeanlægget redegjorde seminarielærer Leo Novrup, Vejle, for de 2 bronzealdergravhøje og for skibssætningen og runestenen og i forbindelse dermed også for runestenerne ved kirkerne i Bække og Læborg, der senere besøgtedes. Leo Novrup havde selv deltaget i restaureringen af anlægget i 1957.

På herregården Estrup (hovedbygningen fra 1721) blev selskabet modtaget af godsejer Chr. Johs. Petersen, der stående på hovedbygningens trappe uden manuskript fortalte livfuldt og myndigt om gårdens og bygningernes historie. Godsejeren og fruhen inviterede derefter selskabet indenfor til besigtigelse af bygningens store og overordentligt smukt møblerede rum.

Turen sluttede på herregården Sønderskov (hovedbygningen fra 1620), hvor selskabet blev modtaget af ejerinden, fru advokat Karstens, Århus, der sammen med sin ægtefælle foreviste bygningens kælderhvelvinger og 2 med gamle oliemalerier dekorerede rum på 1. sal.

Ved årsmødet udtalte formanden, amtmand A. M. Wamberg, mindeord over apoteker Arnold Hansen, Kolding, der var afgået ved døden den 29. december 1965. Fru apoteker Hansen takkede for alt det, som Historisk Samfund gennem årene havde betydet for hendes mand.

Formanden aflagde årsberetningen, og kassereren, organist H. C. F. Hansen, aflagde regnskabet for 1965—66, der godkendtes.

Til bestyrelsen genvalgtes Nissen, Winther og H. C. F. Hansen. Endvidere genvalgtes som revisor lektor Hemmingsen.

Kunstmaler Sørensen, Randbøl, påtalte forskellige forhold vedrørende hærvejen og understregede nødvendigheden af, at den gamle vej blev bevaret og beskyttet i størst muligt omfang.

Efter årsmødet konstituerede bestyrelsen sig således:

Formand: Amtmand A. M. Wamberg.

Næstformand: Fhv. maskinmester Eduard A. Nissen, Fredericia.

Sekretær og arkivar: Museumsinspektør S. Skov, Kolding.

Kasserer: Organist H. C. F. Hansen, Fredericia.

(Fraværende var Jakob Jakobsen, Nissen og Østergaard-Hansen.)

ANMELDELSER

»Jyllands brevkiste« udgivet af Landsarkivet for Nørrejylland. Viborg 1966. 166 Sider. 20 Kr. ib.

Landsarkivet i Viborg har udsendt sin nyeste Publikation »Jyllands brevkiste« i Anledning af Arkivets 75 Aars Fødselsdag den 12. august 1966. Det er et overordentligt nydeligt og alt andet end kedeligt Jubilæumsskrift, hvor navnlig *Knud Prange's* Kapitel »Forskningens Veje« og Landsarkivar *Jens Holmgaard's* »Embedernes Centralarkiv« har fanget Anmelderens Interesse, men ogsaa de øvrige fire af Arkivarerne P. G. Ørberg, Helle Linde og Poul Rasmussen forfattede Afsnit er tankevækkende og læseværdige. Det er ikke alene let, men ogsaa kærkomment for Redaktionen at imødekomme Landsarkivets Ønske om en Anmeldelse i Vejle Amts Aarbog.

Holger Munk: »Mindets lyse Spil« udg. af Næstved Tidende. Næstved 1966. 150 Sider. 18 Kr. uindb.

En hyppig Medarbejder ved Aarbøgerne fra Historisk Samfund for Præstø Amt, Forpagteren paa Jægerspris Færgegaard, Dr. phil. *Holger Munk*, er Forfatter til et indholdsmæssigt og typografisk meget nydeligt Værk, som »Næstved Tidende« i Anledning af sit 100-Aars Jubilæum har udsendt den 6. Juli 1966. »Mindets lyse Spil« er folte Barndoms minder fra en Gaard i Sydsjælland omkring Aarhundredskiftet, rigt illustreret af en Række kendte danske Kunstnere fra Johan Thomas Lundby til Johannes Larsen. Bogen er ikke i Boghandelen, men et begrænset Antal er stillet til Raadighed for Forfatteren. Dr. *Holger Munk* er ogsaa Forfatter til Det kgl. Landhusholdningsselskab's smukke Monografi om Frederiksborg-Hesten fra 1951, og han blev i 1954 Dr. phil. paa en landbrugs- og kulturhistorisk Studie af Vordingborg Rytterdistrikt: »Rytterbonden« — begge er udsolgte fra Forlaget, men nogle faa Exemplarer kan endnu faas ved Henvendelse direkte til Forfatteren, Adresse: Færgegaarden, Frederikssund. JJ.

Meddelelse til medlemmerne.

Ældre årgange af Vejle Amts Aarbog kan fås ved henvendelse til vor kasserer: Organist H. C. F. Hansen, 6. Julivej 58, Fredericia. Tlf. 1115.

For medlemmer er priserne pr. årgang:

1906—1940	kr. 3,00	(ikke medl. bogladepris	kr. 4,00)
1941—1949	- 4,00	(- - - - -	- 5,00)
1955	- 4,00	(- - - - -	- 5,00)
1956—1961	- 8,00	(- - - - -	- 12,00)
1962	- 10,00	(- - - - -	- 15,00)

Realregister for årgangene 1905—1960 kr. 5,00 (ikke medl. kr. 7,00)

Ved forsendelse tillægges porto.

Udsolgt er årgangene:

1905	1919	1951
1906	1920 1. halvbd.	1952
1907	1923 1. -	1953
1917	1936 2. -	1954
1918	1950	

Restoplagerne af mange årgange er forøvrigt **meget små**.

Desuden sælges følgende bøger:

	Medl. kr.	Ikke medl. kr.
Vejle Amts historiske Samfunds 50 års festskrift: »Jelling det gamle kongesæde.« (208 sider i stort format rigt illustreret i sort og farver.)	15,00	20,00
Rasmus Mortensen: Jysk Jærn. (Undersøgelser vedrørende den gamle jærnvinding af myremalm) 137 sider.	10,00	15,00
Vejle amt. En hjemstavnsbog (årbøgernes årgang 1934) 2 bind på ialt 560 sider, rigt illustreret.	6,00	7,00
Abitz og Bredsted: Litteratur om Vejle Amt. 252 sider.	3,00	4,00

VEJLE AMTS AARBOG

som kan købes i boghandelen, udsendes til medlemmerne af Vejle Amts historiske samfund. Medlemsbidraget er kr. 10,00. Kontingent for livsvarige medlemmer er kr. 100,00, dog for institutioner kr. 150,00.

Indmeldelser i samfundet bedes sendt til et af bestyrelsens medlemmer eller direkte til kassereren, organist *H. C. F. Hansen*, 6. juli-vej 58, Fredericia. Telefon (059) 2 1115.

SAMFUNDETS BESTYRELSE:

Amtmand A. M. Wamberg, Vejle.

Formand.

Maskinmester Edv. Nissen, Fredericia.

Næstformand.

Amtslæge, Dr. med. Jakob Jakobsen, Vejle.

Redaktør af årbogen.

Organist H. C. F. Hansen, Fredericia.

Kasserer.

Magister Sigvard Skov, Koldinghus.

Sekretær, medlem af redaktionsudvalget.

Redaktionssekretær Axel Rude, Vejle.

Gårdejer R. P. Østergård-Hansen,

Skulsballe pr. Vrigsted.

Gårdejer Kristian Vyff, Vonsild.

Fhv. amtsskolekons. V. Winther, Jelling.

Seminarislærer Leo Novrup, Bredballe.

Årbogens udgivelse støttes af
følgende annoncører:

S. WINKLERS EFTF. A/S
SPECIALFABRIK FOR FINERE HERREKONFEKTION
ETABLERET 1892
KOLDING

A/S VEJLE MÆLKEKOMPAGNI

Telefon 507 - Vejle

⁴⁶ *Carl Hansen's* RUTEVILER

Vejle - Telefon 3440 (4 linier)

VEJLE SLIDBANEFABRIK

Strand, Tage Hansen

Aut. vulkanisør

Fiskergade 10

Postkonto 106761 . Telf. 748

A/S FRØCONTORET

KOLDING

Grundlagt 1887

Telf. 2 43 44

Leverer 1. kl. mark- og roefrø under statskontrollens selvvirkende kontrol.

FRØAVL - FRØHANDEL

Syddjyllands største møbelhus

Egen parkeringsplads

Harden Møbler A/S

Sct. Jørgensgade 8

KOLDING / Tlf. (055) 2 61 22

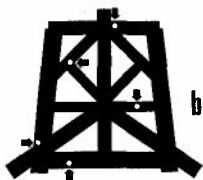
Duplikeringsbureauet

DUPLIKA

Karl Jessen · Sct. Jørgensgade 21 · Kolding

Telf. (055) 2 31 32

Medlem af Duplikeringsbureauernes sammenslutning

Alt slags træværk
- ude og inde -
beskyttes bedst med
GORIOL

GORIVÆRK

KOLDING

JYLLANDS CLICHÉFABRIK A/S

Kolding

Telefon 2 06 11

Bryggeriet
SLOTSMØLLEN
KOLDING A/s

A/S MOTOR COMPANY

Tlf. 2 36 77

Bedford — Chevrolet — Opel — Vauxhall

A/S AUTOMOBILHUSET

Tlf. 2 01 44

KOLDING

**VEJLE OG OMEGNS
ANDELS-SVINESLAGTERI**

*

CHARLES HINDBORG A/S

Papir en gros — Papirvarefabrik — Bogtrykkeri

Vejle, telf. 38*

KOLDING ANDELSMEJERI

Konrad Jørgensens Bogtrykkeri A/S

Telefon 2 14 88

KOLDING

**MODERNE
EKSKLUSIVE
BOLIGTEXTILER**

**KOLDING
TELEFON (055) 2 20 44**

Rullevask — Færdig-vask — Kilo-rens

Færdig-rens — Skjorte-vask

- BRUG VARME

**A/S KOLDING
KULKOMPAGNI**

TELEFON (055) 26200

ERIK GADE

Specialværksted for kontormaskiner

Telefon 2 04 23 - Laasbybanke 10 - Kolding

 olivetti

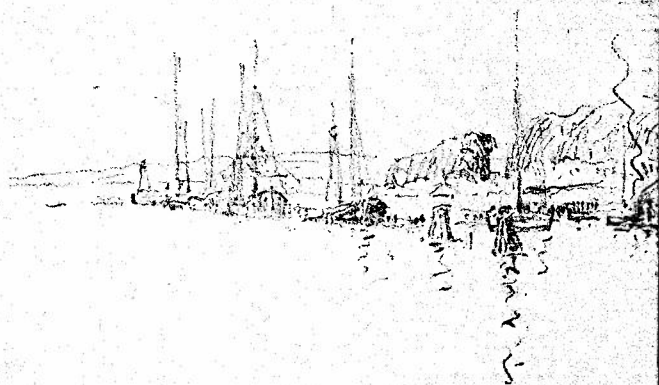
Bona

PATENTTAVLER A-S

Telefon (055) 240 00 . Kolding

TAVLER - SKOLEMØBLER - KANTINEMØBLER

Ved Vige Haven